

THE TEN COMMANDMENTS

John Tusa

The First Commandment: Thou shalt worship the arts for what they are, what they were and what you will make them be in the future. Thou shalt not betray the arts by pretending they are what they are not.

The Second Commandment: Thou shalt not seek false profits - these can only be made by selling the arts short, in the vain search for a quick and easy profit.

The Third Commandment: Listen carefully. Neither shall you worship false prophets, in particular the kind who say you should feel guilty about what you are doing, because it does not get a mass audience.

The Fourth Commandment: Thou shalt not make graven images of Performance Indicators nor bow down before them - these are false gods who almost always indicate the wrong direction for you to follow.

The Fifth Commandment: Honour the masters who laboured through the centuries to make the arts what they are today; thou shalt turn thy back on those who say the past is another country and besides, today is more fun.

The Sixth Commandment: Thou shalt not covet the riches, fame and glamour of the commercial world - you're just as good as they are ; even if poorer. But trying to ape them will get you nowhere.

The Seventh Commandment: Thou shalt make the arts as accessible as you can, because you want everyone to enjoy them; but if becoming accessible means dumbing down, thou shalt forget it.

The Eighth Commandment: Thou shalt not rebrand thyself without just cause – it costs a lot of money, it doesn't fool the audience, and it is no substitute for decent programming.

The Ninth Commandment: Thou shalt not covet thy neighbour's glossy new capital project – it has taken years off his life to build and he probably doesn't have the money to run it properly.

And the Tenth and last Commandment: Thou shalt not take delight in your neighbour's downfall. The friendship of critics is a fickle thing – saith the Lord – like unto the wind in the desert, which bloweth where it listeth; and surely, what goeth around, cometh around.

John Tusha is managing director van het Barbican Centre in London en sprak deze woorden tijdens de podiumkunsten Nieuwjaarsreceptie in het Amsterdamse Muziektheater op 7 januari 2002. In 2007 verscheen zijn boek Engaged with the Arts: writing from the Frontline, waarin hij manieren onderzoekt om de kunsten te bevorderen binnen een cultureel en politiek klimaat waarin de bekostiging ervan bedreigd wordt.

Inhoudelijk Jaarverslag.....	4
Organisatie.....	16
BESTUUR EN RAAD VAN ADVIES	17
KANTOOR	19
LEDEN	19
BIJEENKOMSTEN EN ACTIVITEITEN	20
COMMUNICATIE EN INFORMATIE	22
Bijlagen	28
Kunsten '92 anno 2005	29
VERANDERINGEN IN HET SUBSIDIESTELSEL	32
Een beetje repareren helpt niet	33
Toespraak Ellen Walraven	34
Heimwee naar de kunstpaus - Oeds Westerhof	38
Reconstructie Verschil Maken - Paul Kuypers	40
Brief aan woordvoerders cultuur t.b.v. kamerdebat over de nota Verschil Maken	50
Brief aan woordvoerders cultuur n.a.v. debat in De Balie over de cultuurnotasystematiek en het arts council-model	52
Reactie op advies commissie Alons	54
Pleidooi voor een evenwichtiger en cultureel diverser bestel - Marion Schiffers	56
KUNST- EN CULTUURPROGRAMMERING BIJ DE PUBLIEKE OMROEP	62
Is er nog toekomst voor kunst en cultuur bij de publieke omroep?	63
Petitie: garanties kunst- en cultuurprogrammering bij de publieke omroep	64
Gevolgen kabinetsvisie publieke omroep	65
De kunstprogrammering veiliggesteld? - Wim Weijland	67
GEMEENTELIJK CULTUURBELEID.....	70
Cultuur+Stad - agenda voor het gemeentelijk cultuurbeleid	71
Gemeenten, kies! (met beleid) - Annemarie Koopman	73
Gemeentelijk cultuurbeleid moet volwassen worden - Cor Wijn	75
VERKIEZINGEN.....	78
Verslag Paradiso Pitch!	79
Pamflet voor een nieuw kabinet	84
Investeringslijstje	86
De stand der financiën	87
'Kunstsector opent dialoog' - Reactie Kunsten '92 op artikel NRC Handelsblad	88
Middelmatigheid wordt aan geen dichter toegestaan - Stevijn van Heusden – aanbevelingen voor de komende periode	90

Inhoudelijk Jaarverslag

TEN GELEIDE

Dit Jaarverslag bestrijkt de periode 2005-2006, twee jaren die gekenmerkt werden door veel plannen van beleidsmakers, nog meer debatten over die plannen, veel onzekerheden en weinig politieke besluiten. Nog voordat zij haar belangrijkste trofeeën, de hervorming van het omroepbestel en het subsidiestelsel, door de Tweede Kamer had kunnen loodsen moest staatssecretaris Medy van der Laan het politieke strijdperk verlaten. Haar omroepplannen werden onmiddellijk daarna naar de prullenbak verwezen. De hervorming van het subsidiestelsel staat nog steeds op de politieke agenda en dus ook op de onze. We hebben er de afgelopen twee jaar maar liefst vier debatten aan gewijd.

Verder stonden de afgelopen twee jaar vooral in het teken van de verkiezingen: de gemeenteraadverkiezingen op 8 maart 2005 en de landelijke verkiezingen die, niet geheel onverwachts, werden vervroegd door de val van het kabinet Balkenende II.

In de afgelopen kabinetsperiode(n) hebben wij geprobeerd de problematiek van culturele instellingen zo goed mogelijk op de kaart te zetten. Daarbij gaat het niet alleen om een continue cultuurinhoudelijke lobby bij politici, bestuurders en opiniemakers, maar ook om het regelmatig entameren en organiseren van debat en onderzoek. Dit Jaarverslag biedt onder meer een overzicht van de door ons georganiseerde informatie- en discussiebijeenkomsten. Het hierna volgende inhoudelijke deel van het Jaarverslag fungeert als een wegwijzer op hoofdlijnen van alle activiteiten van Kunsten '92.

Om het materiaal dat deze activiteiten heeft opgeleverd zo toegankelijk mogelijk te maken en ook van context en achtergrondinformatie te voorzien, hebben wij onze periodiek verschijnende Nieuwsbrief en onze website vernieuwd. Op de website kunt u alle brieven, publicaties en achtergrondinformatie kosteloos raadplegen. Ik noem hier de culturele canon, het drieluik over het beleid van Medy van der Laan door Paul Kuypers en zijn analyse van 'Verschil maken', de serie artikelen over 'culturele entrepreneurs' in het buitenland door Herber van de Minkelis, de reader van Annemarie Koopman voor het debat Cultuur + Stad en 'Pleidooi voor een evenwichtiger en cultureel diverser bestel' van Marion Schiffers.

In de bijlage bij dit Jaarverslag vindt u een selectie van artikelen die van belang zijn voor het debat over de belangrijkste onderwerpen voor de culturele sector.

Marianne Versteegh
Algemeen secretaris Kunsten '92

HOE VERDER MET DE CULTUURNOTA NA 2008?

Het kunstenplan was oorspronkelijk bedoeld om meer flexibiliteit in het subsidiesysteem mogelijk te maken, met name voor de levende kunst. Juist dat flexibele deel werd meer en meer beschouwd als de bottleneck van een systeem dat alle aandacht naar zich toetrok en ieder inhoudelijk debat dreigde te smoren. De cultuurnotasytematiek is daarmee verworpen tot "een procedure waarin de zon nooit ondergaat", zo verwoordde staatssecretaris Medy van der Laan het in haar State of the Union uit 2003. Een toenemend aantal, veelal jonge, kunstenaars die zich niet altijd binnen afgebakende disciplines bewegen, vindt geen aansluiting bij dit stelsel en krijgt daardoor onvoldoende kansen zich te ontwikkelen.

"De instellingen moeten mij vertellen wat ze willen doen en wat ze daarvoor nodig hebben", met die oproep aan de sector opende Medy van der Laan haar ambtsperiode. Bij elkaar zijn het inmiddels drie bewindspersonen die zich over de herijking van de cultuurnotasytematiek hebben gebogen: Medy van der Laan (D66), Maria van der Hoeven (CDA) en het slotakkoord is aan Ronald Plasterk (PvdA).

Wat begon als een poging om de bureaucratie terug te dringen en de systematiek te vereenvoudigen - een wens die gedeeld werd door zowel de politiek als het culturele veld - is uiteindelijk uitgemond in een technocratische en bestuurlijke operatie waarvan de uitwerking nog onbekend is. Leidt het tot verstarring en institutionalisering, of gaat het meer ruimte bieden?

Tijdens het debat dat op 8 juni 2005 in Arti et Amicitiae plaatsvond over de toekomst van de cultuurnotasytematiek, citeerde Ellen Walraven uit *Over de democratie in Amerika*, van Alexis de Tocqueville:

"Want het dun geaderde netwerk van kleine en uniforme regels breekt de wil niet maar verslapt hem, dwingt niet tot handelen maar biedt constant verzet tegen handelen, het vernietigt niet maar het belet dingen te ontstaan, het compromitteert, verzwakt, verdooft en versuft."

Walraven riep de beleidsmakers op te beginnen bij de plannen van de makers en te zorgen dat het oordeel over de kwaliteit centraal blijft staan.¹ Tijdens dezelfde bijeenkomst betoogde Oeds Westerhof dat het kunstbeleid zich in de toekomst zou moeten concentreren op de capaciteiten van mensen en niet op systemen. Goed kunstonderwijs, terugkeer naar kunstbeleid in plaats van een steeds verder opgerekt cultuurbeleid, vertrouwen en controle achteraf waren in combinatie met het instellen van 'kunstpauzen', naar zijn mening de beste remedies.

Kunsten '92 heeft altijd benadrukt dat beleid zich ten aanzien van de kunst volgzzaam moet opstellen. In een brief van 14 maart 2005 aan Medy van der Laan schrijven wij:

"Een kracht van de Nederlandse kunstwereld is altijd de grote variëteit in het aanbod geweest. Voor de ontwikkeling in de kunst is juist de samenhang tussen grote en kleine instellingen en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen van groot belang. Het belang van die samenhang en het openhouden van de verbindingen tussen kunstvormen en kunstinstellingen moet centraal staan in de discussies over de herinrichting van het subsidiesysteem. Dat systeem vraagt eerder om een zekere mate van anarchie, waarin voldoende ruimte voor kunstenaars en instellingen zit om ook buiten de geëffende paden te kunnen treden."

¹ Zie ook het artikel van Ton Bevers in Nieuwsbrief #30, april 2005.

Het antwoord van Medy van der Laan aan de sector was de nota *Verschil Maken*. Naast een herstructurering van de ondersteuningsstructuur (één sectorinstituut voor elke sector) werd voorgesteld het subsidiesysteem op te delen in drie categorieën: De kleine en middelgrote instellingen verdwijnen naar de fondsen, de grote blijven in de Cultuurnota (met elke vier jaar een nieuwe subsidieaanvraag). De derde categorie krijgt een langdurig subsidieperspectief en zal via visitatiecommissies beoordeeld worden. Een kleine Raad voor Cultuur, samengesteld uit generalisten moet gaan zorgen voor een inhoudelijk debat over kunst en voor cultuurpolitiek advies.

De reacties liepen uiteen van voorzichtige waardering tot scepsis en felle kritiek. De nota was nog zo weinig uitgewerkt dat de effecten van deze plannen nog nauwelijks te overzien waren. Inhoudelijke grondslagen ontbraken, het bood geen zicht op oplossing van de problemen en zou vooral een herpositionering van instellingen teweeg zou brengen. Met name voor het flexibele deel van de sector leken de plannen geen oplossing te bieden. Zie hiervoor de in de bijlage en op de website van Kunsten '92 opgenomen bijdragen van Stevijn van Heusden 'Middelmatigheid is aan geen dichter toegestaan' (mei 2006), het artikel 'Technocratische ophokplicht' van Ellen Walraven (NRC Handelsblad, 29 september 2006, ook op website van Kunsten '92) en de uitgebreide 'Reconstructie *Verschil Maken*' van Paul Kuypers, waarin hij stelt:

*“De introductie van het bestel en van een instellingenhiërarchie is een operatie die een herziening van de subsidiesystematiek verre te buiten gaat. De behoefte aan beheersing van subsidiestromen wordt gekoppeld aan een herstructurering van het artistieke veld. De consequenties daarvan zijn niet te overzien, zij reiken in ieder geval veel verder dan een herziening van de cultuurnotaprocedure”.*²

Ook de Raad voor Cultuur constateerde vergaande veranderingen van het subsidiestelsel in zijn advies over de wijziging van de Wet op het cultuurbeleid op 2 juni 2006:

“De Raad ziet in dit voorstel een feitelijke terugkeer naar de periode van voor de introductie van de cultuurnota, toen in feite alleen bij gelegenheid van de jaarlijkse begrotingen (...) centrale notities over het cultuurbeleid werden geformuleerd en naar bevind van zaken over sectoren van het cultuurbeleid deelnota's werden uitgebracht.”

Op 7 november 2005 peilde Kunsten '92 de mening van de leden. “De nota is weinig gripbaar voor een staatssecretaris die tegen bureaucratie is”, was het meest compacte commentaar. De vaagheid werd door veel leden als hinderlijk ervaren, met name het ontbreken van helderheid over de criteria die gehanteerd zullen worden om te komen tot een indeling in verschillende categorieën. Dat de nota tot een flexibeler en minder bureaucratisch systeem zou gaan leiden werd door velen betwijfeld. De versterking van de positie van de fondsen werd door sommigen wel als een kans op mogelijke verbetering beschouwd, omdat de fondsen soms beter op de hoogte zijn van de praktijk, maar tegelijkertijd in hun 'onafhankelijkheid' ongrijpbaarder zijn voor het maken van bestuurlijke afspraken met andere overheden.

Kunsten '92 schreef hierover op 21 november 2005 aan de Tweede Kamer:

“Kunstenaars en culturele instellingen vormen de basis van het culturele bestel, stelt Kunsten '92. De kwaliteit en de reikwijdte daarvan moet zoveel gewicht in de schaal kunnen leggen dat instellingen tegenover het commerciële aanbod staande

² Zie p.40 van de bijlagen

kunnen blijven. Daar ligt ook de hoofdverantwoordelijkheid van de overheid ten aanzien van kunst en cultuur. De discussie zal dan ook eerder moeten gaan over culturele en maatschappelijke waarde dan over de ondernemende cultuur. Stimulerende maatregelen en extra geldstromen kunnen goede hulpmiddelen zijn, maar nooit een doel op zich. Kunsten '92 vraagt aandacht voor de ontwikkeling in de kunst en cultuur zelf en het belang van de intrinsieke waarde van kunst en cultuur. Als daar onvoldoende aandacht voor is in het beleid, leidt dat tot vervlakking en marginalisering van het kunst- en cultuuraanbod, een ontwikkeling die al geruime tijd gaande is.”³

Tijdens het debat in de Tweede Kamer (d.d. 28 november 2005) over dit onderwerp, werd een duidelijke voorkeur voor het Engelse *arts council*-model uitgesproken, met name door VVD en PvdA. De staatssecretaris sprak zich duidelijk uit tegen, maar liet op aandringen van de Kamer de voor- en nadelen onderzoeken van het *arts council*-model.

Na de val van het kabinet Balkenende II en nadat minister Van der Hoeven de portefeuille cultuur had overgenomen van Medy van der Laan, vond op 12 september 2006 in De Balie in Amsterdam een debat plaats waarin de verschillende modellen en alternatieven van het subsidiestelsel nog eens op een rijtje werden gezet. Er werd een poging gedaan om een schets van het toekomstige culturele landschap te geven aan de hand van deze modellen. Dat bood Kunsten '92 de gelegenheid om een aantal conclusies te trekken die breed worden gedragen door het culturele veld, in het kort:

- neem het *arts council*-model niet over;
- geen technocratische maar inhoudelijke argumenten moeten het debat bepalen;
- nieuwe structuren moeten leiden tot minder en niet meer bureaucratie;
- een integrale inhoudelijke visie op het culturele veld moet uitgangspunt blijven.

Deze conclusies en de aanbevelingen die hieruit voortvloeiden⁴ hebben er in ieder geval toe geleid dat bij het volgende kamerdebat (d.d. 16 oktober 2006) Annette Nijs van de VVD concludeerde dat er geen draagvlak was voor invoering van een *arts council*-model en dat ook de PvdA niet langer hieraan vasthield.

Toch constateerde Kunsten '92 al eerder in Nieuwsbrief 34 dat in bepaalde opzichten wel degelijk een stap richting *arts council* wordt gemaakt:

“Onder het motto ‘op afstand waar mogelijk, betrokken waar nodig’, plaatst Medy van der Laan het artistiek inhoudelijke oordeel op afstand en trekt ze de regie over het stelsel verder naar zich toe. De rijkscultuurfondsen zullen sterk groeien, ze krijgen de mogelijkheid om voor vier jaar te financieren en aan hen worden alle aanvragen doorgestuurd waarbij alleen artistieke afwegingen gelden.”

Ook minister Plasterk bevestigde recentelijk (april 2007) in de Tweede Kamer dat in het nieuwe systeem de fondsen in feite zo gaan functioneren.

De laatste bijeenkomst over dit onderwerp vond plaats op 13 december 2006, waar het rapport van de commissie Alons, het advies over het nieuwe Fonds voor Muziek, Dans en Theater, onderwerp van debat was. Op 18 januari 2007 schreef Kunsten '92 hierover een uitgebreide brief aan minister Van der Hoeven. In deze brief schetste

³ Zie volledige brief d.d. 21 november 2005 op blz. 50 in de bijlagen

⁴ Zie volledige brief d.d. 9 oktober 2006 op blz. 52 in de bijlagen

Kunsten '92 een aantal voorwaarden die bepalend zijn voor het al dan niet functioneren van de nieuwe subsidiestructuur.⁵

DE PODIA EN HET AANBOD

Met de definitieve plannen van staatssecretaris Van der Laan voor de herstructurering van de subsidiestructuur in het vizier, organiseerde Kunsten '92 op 19 mei 2006 het debat 'De podia en het aanbod' in De Doelen in Rotterdam. Er heerste grote zorg over de aansluiting van het gesubsidieerde podiumkunstenaanbod bij de podia. De VSCD had hierover het rapport *Het kan zoveel mooier* uitgebracht, waarin wordt gesteld dat de bemoeienis van het rijk met de podiumkunsten op een aantal gebieden uit balans is, met als gevolg nodeloze verspilling van talent, energie, geld en publiek. Ontwikkeling en vernieuwing moeten steviger verbonden worden met de sector, nieuw talent verdient een duidelijker en effectiever vorm van selectie. Een aantal brancheorganisaties en het Fonds voor de Podiumkunsten lieten een onafhankelijke commissie onder leiding van Hedy d'Ancona een rapport schrijven over dit hardnekkige knelpunt dat een belangrijke stempel drukte op de discussie over het nieuwe subsidiestelsel. Pim van Klink stelde in zijn proefschrift *Kunsteconomie in nieuw perspectief* dat in de kunstsector het aanbod nooit is gerelateerd aan de vraag. Kunstenaars blijven vanuit een innerlijke behoefte produceren. Marktwerking is dus geen oplossing om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen.

Is er wel sprake van overaanbod, of kan de oorzaak van de problemen bij afname van gesubsidieerd aanbod door de podia elders gezocht worden? Welke oplossingen zijn denkbaar. Dat waren de vragen die centraal stonden tijdens het debat, waar zowel Hans Onno van den Berg (VSCD) en Pim van Klink, als een aantal programmeurs en makers hun standpunten toelichtten.

Makers en programmeurs legden er vooral de nadruk op dat podia en producenten moeten willen investeren in elkaar. Je moet er als maker ook op kunnen vertrouwen dat je risico's mag nemen, m.a.w. als we een kunstenaar positief hebben beoordeeld, dan moeten we hem niet als een baksteen laten vallen zodra de publieksaantallen teleurstellen. Kwalitatief goed aanbod moet zijn weg naar het podium kunnen blijven vinden. Als publiekscijfers het aanbod gaan bepalen, dan wacht de podia hetzelfde lot als de publieke omroep. Ook werd vastgesteld dat de balans tussen organisatorische en inhoudelijke kennis is verdwenen, ook bij OCW. Daardoor wordt de afstand tussen overheid en kunstenveld groter. Als overheid en kunst minder als vijanden tegenover elkaar komen te staan, wordt de spagaat waarin de Raad voor Cultuur nu vaak terechtkomt automatisch kleiner. Voorts zou men moeten investeren in kwaliteitspodia die een rol van betekenis willen spelen; een rol die niet alleen gebaseerd is op het bereiken van alleen maar meer publiek, maar die echt iets toe wil voegen.

En tot slot Paul Koek (Veenfabriek) over het vermeende overaanbod:

"Ik kom uit een tuindersfamilie. Daar is pas overaanbod en wat we daarmee doen? Exporteren naar Duitsland. Dat moeten wij ook doen. Maar als ik zie hoe er nu beoordeeld wordt houd ik mijn hart vast."

⁵ Zie volledige brief d.d. 18 januari 2007 op blz. 54 in de bijlagen

Dit onderwerp kwam opnieuw aan de orde bij de discussie over het rapport van de Commissie Alons, over de inrichting van het nieuwe Fonds voor Muziek, Dans en Theater. In de brief naar aanleiding van deze discussie stelde Kunsten '92:

“De noodzaak tot grotere samenhang is evident. Het is echter de vraag of dit bereikt kan worden door het stellen van voorwaarden van samenwerking aan exploitatiesubsidies. Samenwerking is altijd een artistieke keuze en kan niet gereduceerd worden tot een organisatorische kwestie. Samenwerking moet zeker gestimuleerd worden, maar kan niet als algemene voorwaarde worden gehanteerd. De bron van artistieke vernieuwingen en diversiteit ligt in het veld, beleid kan hiervoor alleen de randvoorwaarden scheppen. Podia en festivals moeten in staat gesteld worden aan te sluiten bij lokale en regionale ontwikkelingen en hierbinnen hun identiteit te behouden.”

NAAR EEN CULTUREEL DIVERS BESTEL

In 2005 is Kunsten '92 mede-organisator geweest van de bijeenkomst 'Toegang tot toezicht', een bijeenkomst over culturele diversiteit in culturele organisaties (met name besturen). Dit was een initiatief van Martijn Sanders, destijds lid van het ambassadeursnetwerk besturen. 'Het gaat niet goed met de gender kwestie in de Cultural Governance', aldus Sanders. Volgens hem spelen met name culturele factoren hierbij een rol: old boys networks, perceptie van het functioneren van vrouwen in besturen die vooral uit mannen bestaan. Daarnaast zijn er echter objectieve feiten in het spel: onder andere de taakverdeling tussen mannen en vrouwen in het huishouden, het aantal beschikbare vrouwen voor bestuurlijke functies. Of zijn dat geen feiten, maar smoezen? De vraag is hoe we het als sector beter kunnen doen. Naar aanleiding van deze bijeenkomst is een informatief 'Smoezenboekje' gepubliceerd (nog te bestellen bij Kunsten '92 en te downloaden op onze website).

In het artikel 'Pleidooi voor een evenwichtiger en cultureel diverser bestel' (december 2006, zie bijlage p.57) stelde Marion Schiffers zich de vraag welke waarborgen nodig zijn om bij de inrichting van het nieuwe bestel te zorgen voor een evenwichtiger opbouw, ontwikkelingsruimte en een vruchtbare wisselwerking tussen uiteenlopende artistieke vormen, generaties en culturen. Zij meent dat de term 'aandeelhouderschap', zoals die in discussies over cultuureducatie wordt gebruikt, een te eenzijdige invulling krijgt en te weinig uitgaat van echte wisselwerking tussen (wereldwijde) meer traditionele en actuele kunst- en cultuuruitingen en tussen kunstenaars van uiteenlopende herkomst. De praktijk van makers en gezelschappen die zijn voortgekomen uit een cultureel divers veld sluit nog niet goed aan bij de bestaande infrastructuur, waar nog geen of slechts een beperkte traditie is in nieuwe vormen, thema's en stijlen die zich aan het ontwikkelen zijn. Aansluiting en uitbreiding van meer specialistische ontwikkelplekken en alternatieve leerroutes blijven belangrijk om ontwikkeling en professionalisering van cultureel divers aanbod mogelijk te maken. Tijdens een Estafette-bijeenkomst van Netwerk CS op 9 november 2006 is ook een workshop aan dit onderwerp gewijd.

KUNST EN CULTUUR BIJ DE PUBLIEKE OMROEP

Na afwijzing van de Wet ter versnelde invoering van de gekozen burgemeester, één van de kroonjuwelen van D66, wordt een kabinetscrisis ternauwernood voorkomen en komen de onderhandelaars op 26 maart 2005 met wat later bekend zou komen te staan als het Paasakkoord naar buiten. Naast extra gelden voor onderwijs en een

onderzoek naar bestuurlijke vernieuwing is ook de publieke omroep onderdeel van de afspraken.

Onder de titel *Met het oog op morgen* verschijnt op 24 juni 2005 de kabinetsvisie op de publieke omroep. Hierin schetst de staatssecretaris een nieuw bestel gebaseerd op functiecategorieën en vrije producenten. De omroepverenigingen worden niet opgeheven, de in de vigerende mediawet verankerde NPS zou verdwijnen. Het minimum aantal leden voor omroepverenigingen was al eerder verlaagd om, zo mag geïnterpreteerd worden, BNN binnen het bestel te houden. De voornemens roepen grote weerstand op bij vrijwel alle betrokkenen.

Kunsten '92 maakte zich grote zorgen om de onbeschermdde positie van de zogenaamde 'C' categorie, waaronder kunst- en cultuurprogrammering valt. Dit terwijl vrijwel alle andere functies wel een 'gefixeerd' budget hebben. Een daling in de baten van de publieke omroep zou zodoende vrijwel direct leiden tot een aanslag op de kunst- en cultuurprogrammering.

Dit was aanleiding voor Kunsten '92 en Kunst van Vooruitzien om het jaarlijkse Uitmarktdebat in Paradiso in het teken van het omroepbeleid te plaatsen. Zij gaven Bureau Berenschot opdracht te onderzoeken wat de gevolgen van deze kabinetsplannen voor kunst en cultuur zouden zijn. De conclusies logen er niet om: het aandeel kunstprogrammering is de afgelopen jaren gestaag afgenomen en het kabinetsplan zal deze situatie verergeren. Niet alleen door de kwetsbare budgettaire positie van culturele programmering, maar ook door het doorsnijden van de banden tussen productie en distributie binnen de omroepen. Berenschot vreesde dat door die maatregel ook de overgebleven kunstredacties bij de omroepen zouden verdwijnen. Het kunstbeleid bij de publieke omroep zou daardoor in de lucht komen te hangen. Als er minder geld beschikbaar is, heeft dat bovendien gevolgen voor de filmindustrie en de 'serieuze muzieksector' die gelden ontvangen voor co-producties. Ook de etalagefunctie van de publieke omroep komt onder druk te staan. En verminderde aandacht voor cultuur vertaalt zich direct in lagere bezoekerscijfers van culturele instellingen. Op de langere duur betekent minder kunst en cultuur op de open netten, dat het culturele bewustzijn in Nederland wordt uitgehold.⁶

Cees Vis, lid van de Raad van Bestuur van de publieke omroep rekende tijdens het debat voor dat de verwachte daling van de STER-inkomsten zal leiden tot een daling van het budget voor kunst- en cultuurprogrammering van minder dan 60% van het bedrag op dat moment. Wim Weijland (hoofd kunst van de AVRO) bracht de toenmalige situatie van kunst- en cultuurprogrammering bij de publieke omroep in beeld: "De publieke zenders hebben tussen zes en elf uur 's avonds per week ruim honderd uur televisie te vullen, maar slechts één uur daarvan is serieuze kunst-informatie op prime time: dat is 1% van de zendtijd."

Een van de oorzaken van die marginalisering is het niet goed naleven van het programmavoorschrift. Daar is ook nauwelijks controle op. Kunst, dat is ook *Top of the Pops* en de herhalingen daarvan. Een andere oorzaak is de recent ingevoerde financieringssystematiek 'geld op schema', die ervoor zorgt dat de netcoördinatoren niet alleen bepalen wanneer iets wordt uitgezonden, maar ook welk budget daarbij hoort. Die systematiek heeft kwalijke gevolgen voor de kunstprogrammering omdat diezelfde netcoördinatoren verplicht zijn kijkcijfer aandelen te halen. Als oplossing voor nu en na 2008 bepleit Weijland een iets lager percentage aan kunstprogramma's, maar wel scherper gedefinieerd en waarvan verplicht een substantieel deel tussen zes en elf uur 's avonds wordt uitgezonden.

⁶ Zie samenvatting van het rapport in de bijlage blz.65.

Tijdens de paneldiscussie tussen de mediawoordvoerders onder leiding van Lennart Booijs waren de ogen gericht op mediawoordvoerder Bert Bakker (D66). Zijn partij leverde de staatssecretaris die de plannen moet uitvoeren en óók belast is met het scheppen van de voorwaarden voor een bloeiend klimaat voor kunst en cultuur. Bakker erkent tijdens het debat dat kunst en cultuur een ondergeschoven kind zijn in Hilversum en is niet zondermeer tegen een zendtijdpercentage. Hij spreekt zich uit voor het oormerken van een deel van het budget voor kunst- en cultuurprogrammering. Wel vraagt hij zich af wat dat oplost, juist wanneer men kijkt hoe ruim Hilversum het wettelijk bepaalde programmavoorschrift interpreteert.

Dit alles is aanleiding voor Kunsten '92 en Kunst van Vooruitzien op 3 oktober 2005 namens 612 culturele instellingen en programmamakers een petitie aan te bieden aan de mediawoordvoerders, fractievoorzitters en cultuurwoordvoerders. Joop Atsma, mediawoordvoerder voor het CDA, geeft naar aanleiding van de ophanden zijnde opheffing van de NPS in een persbericht aan: "Wij gaan niet over kunstprogrammering, dat hebben we nooit gedaan."

Gelukkig ziet de staatssecretaris dit anders en geeft zij in het debat met de Kamer op 10 oktober aan vanaf 2008 per jaar 35 tot 40 miljoen te willen reserveren voor 'kwetsbare' kunstprogramma's, exclusief de middelen voor het Stimuleringsfonds Culturele Omroepproducties. Het voortbestaan van de NPS-programma's wordt, weliswaar in een andere constructie, tot 2011 gegarandeerd.

Naar aanleiding van dit kamerdebat roept Kunsten '92 de Raad van Bestuur van de publieke omroep op om kunstprogrammering serieus te blijven nemen en te kiezen voor een inhoudelijke benadering:

"Teveel worden deze programma's gezien als sluitpost van de begroting. Een programmering die gedicteerd wordt door kijkcijferdwang en reclame-verkoop is voor de publieke omroep een doodlopende weg. Dat kan ook anders: De publieke omroep moet kiezen voor een inhoudelijke benadering waarin voldoende ruimte is voor het versterken van het cultureel bewustzijn. Uiteindelijk zal de bestaansgrond van de publieke omroep mede daarin te vinden zijn."

Al met al was de conclusie van Wim Weijland in Nieuwsbrief 32:

"Een hek om de kunstprogrammering is een bemoedigend begin, maar detaillering, precisering en nuancering verdienen de aandacht van de staatssecretaris, zodat zij tijdig kan oordelen of er sprake is van bloei of groei, of van een desolate woestijn."

Ondanks allerlei pogingen tot vertraging en geheel tegen de verwachting in, leek het erop dat de staatssecretaris er in zou gaan slagen de nieuwe wet in september 2006 door de Tweede Kamer te loodsen en dat er met ingang van 2008 een geheel nieuwe situatie zou ontstaan.

Het is er toch niet van gekomen. Met de val van Balkenende II verdwenen de mediahervormingen in de prullenbak en bleef vooralsnog alles bij het oude in Hilversum. Voor minister Van der Hoeven zat er niets anders op dan de concessie te verlengen tot 2010 en het beleid van het nieuwe kabinet af te wachten.⁷

⁷ Zie voor verslagen en achtergrond Nieuwsbrief 31 en 32 en de website.

GEMEENTELIJKE CULTUURPOLITIEK

Het cultuurbeleid van gemeenten lijdt aan 'ouderlijk huis-gedrag' stelde Cor Wijn in zijn bijdrage aan Nieuwsbrief 33, die geheel aan gemeentelijk cultuurbeleid was gewijd. Hij houdt een pleidooi voor het drastisch verbreden van de gemeentelijke culturele horizon:

"Dat beleid verloopt nog steeds volgens dezelfde patronen als decennia geleden, terwijl de maatschappij sterk veranderd is. Vraagstukken van kunst en cultuur moeten veel meer worden behandeld in samenhang met de harde sector van het gemeentelijk beleid. (...) De wisselwerking van cultuur met stedelijke (her)ontwikkeling, het beheer van panden, het midden- en kleinbedrijf, toerisme, welstand en monumentenzorg en dergelijke is aanzienlijk groter dan wanneer cultuur in de zachte hoek zit. En wat zo aardig is: zo'n herpositionering levert niet alleen de cultuursector veel op, maar bevrucht ook de terreinen zoals genoemd."

Tijd voor een heroriëntatie op gemeentelijk en regionaal cultuurbeleid. Ook bij de evaluatie van de cultuurnota bleek dat dit onderwerp hoger op de agenda zou komen te staan. Het kabinet was immers uit op 'decentraal beleid waar mogelijk en centraal waar nodig'.

Het was aanleiding voor Kunsten '92 om in 2005 met enkele bestuursleden en adviseurs na te denken over de veranderende verhouding. Centrale vraag daarbij was: hoe kan de artistieke praktijk zich staande houden in de op integratie gerichte systematiek van stedelijke en regionale infrastructuur? Zijn er vormen van overleg en beleidsontwikkeling te bedenken, die het eigenlijke werk niet overdekken, maar in beweging houden in soepele, flexibele arrangementen, waarin ook het politieke beleid tot zijn recht kan komen.

Deze gesprekken hebben ertoe geleid dat Kunsten '92, in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen, kunstenaars en brancheorganisaties uit alle geledingen van de culturele sector heeft gevraagd antwoord te geven op de vraag wat cultuur en de stad voor elkaar kunnen betekenen. Daaruit is door Annemarie Koopman een reader samengesteld die gemeenteraadsleden en ambtenaren de mogelijkheid biedt op een compacte manier kennis te vergaren over wat er leeft in het culturele veld. Op de website van Kunsten '92 is een 'gereedschapskist' met voorstellen voor aanpassingen van het beleid gepresenteerd.

De gesprekken en de inventarisatie hebben uiteindelijk geresulteerd in het pamflet Cultuur + Stad, dat onderwerp was van een burgemeestersdebat op 22 februari in Rasa in Utrecht, onder leiding van Maartje van Weegen. Deelnemende burgemeesters waren Jacques Wallage (PvdA, Groningen), Tom Rombouts, (CDA, 's Hertogenbosch) en Arno Brok (VVD, Sneek). Inleidingen waren er van Hans van Maanen (hoogleraar kunst en maatschappij aan de Rijksuniversiteit Groningen) en Bert Kuiper (voorzitter commissie cultuur VNG en burgemeester van Skarsterlân).

Gemeenten vormen de ruggengraat van het kunst- en cultuurbeleid. Zij investeren meer in cultuur dan het Rijk en beschikken over een belangrijk instrument om de kwaliteit en de leefbaarheid van de stad te vergroten. Dat was voor Kunsten '92 een belangrijke reden om hen te wijzen om hun mogelijkheden en verantwoordelijkheden en de discussie tussen het veld en de gemeenten wat aan te moedigen: *Wat hebben kunstenaars te bieden en wat moeten gemeenten de komende jaren gaan doen?* Het pamflet met aanbevelingen is breed verspreid en ook voor de reader, waarvan een

samenvatting in Nieuwsbrief 33 is verschenen, was veel belangstelling.⁸ Dit debat vraagt om een vervolg, zeker nu de verhouding van veel kunstinstellingen met gemeenten en provincies zullen veranderen door de wijzigingen in het subsidiestelsel.

LANDELIJKE VERKIEZINGEN

Aangezien de verkiezingen werden vervroegd (november 2006 in plaats van mei 2007) is een aantal activiteiten naar voren gehaald en deels van karakter veranderd. Het onderwerp van het jaarlijkse Uitmarktdebat kwam plotseling meer dan voorzien in het teken van de verkiezingen te staan. Op zondag 27 augustus 2006 vond de Paradiso Pitch plaats, de opening van het cultuurpolitieke seizoen tijdens de Uitmarkt in Amsterdam. Het debat werd georganiseerd door Kunsten '92, Paradiso en Kunst van Vooruitzien. Woordvoerders van de politieke partijen werden in de gelegenheid gesteld om een visie op kunst en cultuur te geven aan de hand van vier thema's: Cultuur en Ruimte, Cultuur en Economie, het Internationale Cultuurbeleid en Cultuur en Educatie.

Onder leiding van Paul Witteman kwamen Hans van Baalen (VVD), Boris van der Ham (D66), John Leerdam (PvdA), Kees Vendrik (GroenLinks), Fenna Vergeer (SP) en Nicolien van Vroonhoven (CDA) aan het woord. Over het belang van deze thema's was men het wel eens. Over de rol van de overheid daarin verschilden men van mening. Opmerkelijk was dat vrijwel alle partijen een actieve rol voor de overheid zagen weggelegd voor cultuureducatie:

VVD: Van kunst moet je, net als van wijn, leren genieten. Je moet er mee in aanraking komen en waar kan dat beter dan op school?

GroenLinks: In Nederland moet een dekkend systeem komen van voorscholen, voor kinderen van 0-4 jaar. Dat gaat door op de basisschool, die zich ontwikkelt tot een school die open is van 7 tot 7, met een breed aanbod van cultuur en sport. En één ding moeten we alle scholen afdwingen: alle kinderen van Nederland moeten verplicht naar Romeo en Julia.

CDA: Als de brede school er zou komen is dat een unieke kans die we moeten aangrijpen. Het spreekt me ook aan om de gemeentelijke muziekscholen weer leven in te blazen.

D66: De afgelopen dertig jaar zijn we veel te relatief omgegaan met onze eigen geschiedenis. Werd mensen niks bijgebracht. Dat vrijblijvende ten aanzien van onze eigen geschiedenis en cultuur moeten we verlaten. Kinderen moeten minstens één keer in hun leven met Shakespeare en Vondel in aanraking komen.

PvdA: Ik ben het in heel veel dingen niet eens met Fidel Castro ... maar hij stelde cultuureducatie vanaf de eerste schooldag verplicht, net als lezen, schrijven en rekenen. Dat leidt meteen tot een veel hoger niveau.

SP: Net zoals je met cognitief leren steeds verder kan komen, kan dat ook met je smaak. Dat kan je niet googlen, dat moet je bijgebracht worden.

Tot slot sprak minister Van der Hoeven zich uit over het belang van cultuurspreiding en cultuureducatie en introduceerde zij de cultuurkaart voor het voortgezet onderwijs. Ook reageerde ze op een paar vragen over haar cultuurbeleid van de komende maanden.

⁸ Zie ook de bijlage p. 74.

Over het opnemen in het Regeerakkoord van een geormerkt bedrag van 1% van de Rijksbegroting voor kunst en cultuur zei ze:

“Je kan alleen een bepaald bedrag claimen voor kunst en cultuur wanneer je weet wat je er mee gaat doen. Als je alleen maar zegt: ‘het moet zoveel geld zijn’ zonder dat dit onderbouwd is door goede afspraken of door een goed regeerakkoord, geloof ik niet dat het ergens toe leidt. Mijn voorstel is te beginnen bij de inhoud: kijk wat je wil, kijk hoe je het wil bereiken en kijk dan hoe je het gaat financieren. Uitgeven is makkelijk, maar ik wil wel van tevoren weten waaraan je het gaat uitgeven.”

Op verzoek van het bestuur heeft Annemarie Koopman een brede inventarisatie van wensen en aanbevelingen gemaakt in *Wat willen kunstenaars en culturele instellingen van de politiek?* Dit document vormde de basis voor het *Pamflet voor een nieuw kabinet*. Beide zijn gepubliceerd in Nieuwsbrief 35 en te vinden in de bijlage van dit jaarverslag (v.a. blz. 70). Op de website zijn onder de titel ‘Het veld spreekt’ ook de interviews gepubliceerd die hiervoor de basis vormen.

Het verkiezingsdebat met de financiële woordvoerders dat op 29 oktober 2006 plaatsvond leverde nogal wat onthutsende uitspraken op. In Nieuwsbrief 35 wordt Frans de Nerée tot Babberich (CDA) geciteerd in discussie met de zaal:

“Als er goede voorstellen zouden komen voor besteding van 1% van de Rijksbegroting aan kunst en cultuur, kun je dat geld krijgen.”

“Die voorstellen worden iedere vier jaar ingediend, maar niet gehonoreerd omdat er te weinig geld is.”

“Dan worden die voorstellen verkeerd ingediend”.

Aangezien zowel minister, als ambtenaren als de politiek aangaven dat een versterking van het cultuurbudget alleen kans maakt op basis van een goede onderbouwing van de noden, wensen en aanbevelingen in de sector, hebben de Federatie van Kunstenaarsverenigingen, FNV KIEM, de Federatie Cultuur en Kunsten '92 voorgesteld om een analyse te maken van alle plannen en onderzoeken die er lagen om tot zo'n onderbouwing te komen. Onder de titel Cultuurformatie is deze opdracht uitgevoerd door Bert Holvast van de Wmij, tevens directeur van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen. Ook de Kunstconnectie en Kunstfactor i.o. hebben zich hierbij aangesloten.

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat een resultaat van zijn bevindingen in december, ongeveer een maand na de verkiezingen zou worden gepresenteerd. De SWOT-analyse die hieruit is voortgekomen heeft echter niet het beoogde resultaat gehad. Daarom is besloten een andere weg te kiezen, die uiteindelijk heeft geresulteerd in een discussiebijeenkomst over het zogeheten *Mauritshuis Manifest* tussen vertegenwoordigers van de kamerfracties en een brede culturele delegatie.

Organisatie

BESTUUR EN RAAD VAN ADVIES

Wijziging Bestuursmodel van de Vereniging

Met ingang van 8 juni 2005 beschikt Kunsten '92 over een nieuwe bestuursstructuur. Na een interne evaluatie die op 16 februari 2005 gehouden werd met het bestuur en de Raad van Advies bleek dat de oude situatie, waarin naast een klein kernbestuur een brede Raad van Advies diende, niet langer te volstaan. Contact met de leden van de Raad van Advies vond steeds vaker plaats op individueel niveau in plaats van collectief. Om de weerspiegeling van het brede culturele veld binnen het verenigingsbestuur te waarborgen, is gekozen voor een breed bestuur. Daaruit is een dagelijks bestuur benoemd dat toeziet op de lopende zaken. Het algemeen bestuur zou zich meer moeten richten op de inhoudelijke ontwikkelingen in het culturele veld, de gevolgen voor het beleid en de wijze waarop de lobby gevoerd moet worden.

Om dit breed samengestelde bestuur mogelijk te maken was een wijziging van de statuten noodzakelijk. Onder artikel 7 stond vermeld dat het bestuur uit tenminste 7 en maximaal 9 leden bestaat. Dit artikel werd met instemming van de leden op 8 juni 2005 gewijzigd in *minimaal* 9 leden.

Een nieuw bestuur werd op 8 juni 2005 tijdens de ledenvergadering aangesteld waarbij Ad 's-Gravesande het voorzitterschap overnam van Stevijn van Heusden.

Samenstelling Bestuur tot 8 juni 2005

Stevijn van Heusden (voorzitter)
Geert van Itallie (penningmeester) – Paradiso
Paul Koek – Veenfabriek Leiden
Truze Lodder – De Nederlandse Opera
Frans de Ruiters – Koninklijk Conservatorium Den Haag
Ellen Walraven – 't Barre Land
Jan Zoet – Rotterdamse Schouwburg
Digna Sinke – Filmregisseur

Samenstelling Raad van Advies tot 8 juni 2005

Suzy Blok - Choreografe en danseres
Theu Boermans - De Theatercompagnie
Lex ter Braak - Fonds BKVB
Melle Daamen - Stadsschouwburg Amsterdam
Jeanne Dekkers - Architect
Sylvia Dornseiffer - Fonds voor de Letteren
Marijke de Goey - Beeldend kunstenaar en vormgever
Willem Hering - ASKO Ensemble
Bert Holvast - Federatie van Kunstenaarsverenigingen
Paul Kuypers - Beleidsadviseur
Gabriël Oostvogel - Concertgebouw De Doelen
Maarten Regouin - Faculteit der Kunsten, Hanzehogeschool Groningen
Vincent van Rossem - Monumentenzorg
Marleen Stikker - Waag Society en Maatschappij voor Oude en Nieuwe Media
Ingrid van Tol - Stimuleringsfonds Culturele Omroepproducties
Jack Verduyn Lunel - Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag

Samenstelling Dagelijks Bestuur vanaf 8 juni 2005

Ad 's-Gravesande – voorzitter

Geert van Itallie – penningmeester – Paradiso

Jack Verduyn Lunel – vice voorzitter – Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag

Truze Lodder – De Nederlandse Opera (tot februari 2006)

Jan Zoet – Rotterdamse Schouwburg

Samenstelling Algemeen Bestuur vanaf 8 juni 2005

Bestaat uit het Dagelijks Bestuur en daarnaast:

Liesbeth Bik – beeldend kunstenaar (vanaf februari 2006)

Rob Docter – Berlage Instituut

Emile Fallaux – journalist/ filmmaker/ hoofdredacteur Vrij Nederland (tot december 2006)

Jarrod Francisco – Stichting Likeminds

Paul Koek – Veenfabriek Leiden

Geert Overdam – Festival Boulevard Den Bosch

Jan Raes – Rotterdams Philharmonisch Orkest

Willem de Rooij – beeldend kunstenaar (tot februari 2006)

Marion Schiffers – Jongeren theater 020

Peter Schrurs – VPRO

Annelys de Vet – grafisch ontwerper

Bart Visser – regisseur, beeld- en geluidskunstenaar

Nieuwe en vertrekkende bestuursleden 2006

Na de aanstelling van het nieuwe bestuur op 8 juni 2005 hebben zich drie bestuurswisselingen voorgedaan. Van tevoren was bekend dat Truze Lodder, zakelijk directeur van de Nederlandse Opera, na de overgangssituatie van het oude naar het nieuwe bestuur zou vertrekken. Op 22 februari 2006 legde zij haar bestuursfunctie neer.

Willem de Rooij kreeg kort na zijn benoeming als bestuurslid in 2005 een werkbeurs toegewezen voor een verblijf in Berlijn. Hij zag zich hierdoor genoodzaakt om zijn bestuursfunctie vacant te stellen. In Liesbeth Bik, tevens beeldend kunstenaar, werd een opvolger gevonden en zij werd tijdens de Algemene Ledenvergadering van 22 februari 2006 als bestuurslid benoemd.

Emile Fallaux, hoofdredacteur bij Vrij Nederland, heeft aangegeven te weinig tijd te hebben voor zijn bestuursfunctie bij Kunsten '92. Tijdens de Algemene Ledenvergadering van 13 december 2006 trad hij af als bestuurslid.

Bestuursvergaderingen in 2005

(DB = dagelijks bestuur, AB = algemeen bestuur, ALV = Algemene Ledenvergadering)

- 20 januari 2005 – bij de Nederlandse Opera te Amsterdam
- 16 februari 2005 – (met Raad van Advies)
- 28 februari 2005 – bij de Nederlandse Opera te Amsterdam
- 5 april 2005 – bij de Nederlandse Opera te Amsterdam
- 17 mei 2005 – Constituerende vergadering nieuw bestuur – bij Theater Instituut Nederland te Amsterdam (AB)
- 12 juli 2005 – bij de Nederlandse Opera te Amsterdam
- 31 augustus 2005 – bij Kunsten '92 (DB)
- 26 september 2005 – bij Theater Instituut Nederland te Amsterdam (AB)
- 7 november 2005 – bij Theater Frascati (AB, voorafgaand aan ALV)
- 19 december 2005 – Kunsten '92 (AB, voorafgaand DB)

Bestuursvergaderingen in 2006

(DB = dagelijks bestuur, AB= algemeen bestuur)

- 27 januari 2006 – bij Kunsten '92 te Amsterdam (DB)
- 13 februari 2006 – bij de Veenfabriek te Leiden (AB)

- 27 maart 2006 – bij Kunsten '92 (AB)
- 15 mei 2006 – bij Kunsten '92 (DB)
- 3 juli 2006 – bij Kunsten '92 te Amsterdam (DB)
- 28 augustus 2006 – bij Kunsten '92 te Amsterdam (DB)
- 30 oktober 2006 – bij de Rotterdamse Schouwburg (AB)

KANTOOR

Het bureau aan de Herengracht 62 wordt geleid door Marianne Versteegh, algemeen secretaris van de vereniging. De functie omvat 0,8 FTE. Zij heeft de leiding over het bureau, ondersteunt het bestuur en heeft de eindverantwoordelijkheid voor de activiteiten die Kunsten '92 organiseert.

Zij wordt ondersteund door twee bureaumedewerkers, Aart Kolle en Nicole Corstanje (tot 1 september 2006), beide 0,4 FTE. In verband met tijdelijke afwezigheid van Aart Kolle, in verband met een stage in Oslo, is de functie van Nicole tijdelijk uitgebreid naar 0,6 FTE. Met ingang van 1 september 2006 volgde Heleen Alberdingk Thijm haar op (0,4 FTE). In 2006 liep Derk van Mameren, student aan de Erasmus Universiteit, voor 3 maanden stage bij Kunsten '92. Hij heeft zich voornamelijk beziggehouden met productionele ondersteuning bij de organisatie van debatten. Voor de organisatie van het Uitmarktdebat (Paradiso Pitch) heeft Marijke Reuvers op free-lance basis de leiding van de productie op zich genomen.

LEDEN

Ledenwervingsacties

In 2005 heeft een ledenwervingsactie plaatsgevonden, uitgevoerd door Theo Ruyter. Het persoonlijk benaderen van een selectie culturele instellingen leverde 34 nieuwe leden op. In 2006 zijn het voornamelijk de incidentele inspanningen van bestuursleden en het bureau die tot een uitbreiding van het ledenbestand hebben geleid.

Nieuwe leden in 2005 en 2006

Armando Museum, Amersfoort	Maritiem Museum Rotterdam, Rotterdam
Bureau Menno Heling, Amsterdam	Museum Slot Loevestein, Poederroijen
Calefax Rietkwintet, Amsterdam	Nederlands Instituut voor Filmeducatie, Utrecht
Centrale Discotheek Rotterdam, Rotterdam	Nederlands Muziek Instituut, Den Haag
Centrum Beeldende Kunst Emmen, Emmen	Nederlandse Vereniging van Speelfilmproducenten, Amsterdam
Chassé Theater, Breda	Nederlandse Toonkunstenaarsbond, Amsterdam
Componisten 96, Dordrecht	Netwerk CS, Rotterdam
Danstheater AYA, Amsterdam	Omroep C, Rotterdam
Els Inc., Schiedam	Passionate, Rotterdam
Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing, Den Haag	Rabothheater Hengelo, Hengelo
Frascati, Amsterdam	Rotterdams Wijktheater, Rotterdam
Hans Hof Ensemble, Amsterdam	Société Gavignières, Den Haag
Historisch Museum Rotterdam, Rotterdam	Stichting 20 ^{ste} eeuwse Lied, Amsterdam
Jeugdtheatergroep Dox, Utrecht	Stichting Almeerse Theaters, Almere
Joods Historisch Museum, Amsterdam	Stichting Ateliers 63, Amsterdam
Keesen & Co, Arnhem	Stichting Bestuurlijke Diversiteit (Binoq/Atana), Amsterdam
Koninklijk Theater Carré, Amsterdam	Stichting Jam, Amsterdam
Koninklijke Schouwburg, Den Haag	Stichting Stadsschouwburg en Philharmonisch Haarlem, Haarlem
Kunst en Cultuur Pensioen en Verzekering, Den Haag	Stichting Strijkkwartetten Nederland, Hilversum
Kunsthof, Rotterdam	
Likeminds, Amsterdam	

Stichting The Fighting/ The Lunatics, Den Bosch
Teylers Museum, Haarlem
Theater Kikker, Utrecht
Theatergroep Drie Ons, Tilburg

Veenfabriek, Leiden
Verkadefabriek, 's-Hertogenbosch
VPRO, Hilversum
Witte de With, Rotterdam.

Afmeldingen in 2005 en 2006

Letterkundig Museum, Den Haag
De Nederlandse Jazzdienst, Amsterdam
EU Netart
Federatie van Kunstenaarsverenigingen, Amsterdam
Jeugdtheaterhuis Gouda, Gouda
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Utrecht
Aurelia Saxophone Quartet
Stichting Vrouw & Muziek

BIJEENKOMSTEN EN ACTIVITEITEN

Bijeenkomsten en activiteiten in 2005

▪ **Debat over de toekomst van het cultuurbeleid**

8 juni 2005

Ledenvergadering en debat 'Is er nog een toekomst voor de Cultuurnotasystematiek?' in Arti et Amicitiae, Amsterdam. De zogeheten 'Contourennota' over de herziening van de cultuurnotasystematiek laat nog even op zich wachten. Onder leiding van scheidend voorzitter van Kunsten '92 Stevijn van Heusden debatteerden Oeds Westerhof, Cor Wijn, Ellen Walraven, Jack Verduyn Lunel en Rob Docter met elkaar. Voorafgaand aan het debat was er een Algemene Ledenvergadering waarbij een nieuw bestuur werd gekozen.

▪ **Uitmarktdebat over het mediabeleid**

28 augustus 2005

Paradiso, Amsterdam. Hoe staat het met de aandacht voor kunst en cultuur bij de publieke omroep en wat mogen we vanaf 2008 verwachten als de kabinetsplannen werkelijkheid worden? In samenwerking met Paradiso en Kunst van Vooruitzien organiseerde Kunsten '92 een forumdiscussie onder leiding van Lennart Booij met bijdragen van Wim Weijland (hoofd kunst van de AVRO), Cees Vis (lid Raad van Bestuur publieke omroep), Bert Bakker (D66), Femke Halsema (GroenLinks), Martijn van Dam (PvdA) en Ferry Houterman (kroonlid Raad van Toezicht publieke omroep).

▪ **Toegang tot toezicht**

5 oktober 2005

Bijeenkomst over het bereiken van culturele diversiteit in besturen. Kunsten '92 organiseerde samen met RISBO, Kunst & Zaken, Netwerk CS, Binoq Atana, Ministerie van OC&W en het Instituut Publiek en Politiek een discussiemiddag onder leiding van Noraly Beyer over culturele diversiteit in de culturele sector. De middag was een initiatief van Martijn Sanders, lid van het ambassadeursnetwerk besturen. Naar aanleiding van deze bijeenkomst is een 'Smoezenboekje' gepubliceerd.

Bijeenkomsten en activiteiten in 2006

▪ **Debat Cultuur + Stad**

22 februari 2006

Ledenvergadering en debat in Rasa Utrecht. Wat hebben kunst en cultuur de stad te bieden? Lokale bestuurders spreken zich uit. Debat onder leiding van Maartje van

Weegen. Deelnemende burgemeesters waren Jacques Wallage (PvdA, Groningen), Tom Rombouts, (CDA, 's-Hertogenbosch) en Arno Brok (VVD, Sneek). Inleidingen van Hans van Maanen (hoogleraar kunst en maatschappij aan de Rijksuniversiteit Groningen) en Bert Kuiper (voorzitter commissie cultuur VNG en burgemeester van Skarsterlân).

Tijdens de bijeenkomst werd de 'Agenda voor het gemeentelijk cultuurbeleid' gepresenteerd. Geert Overdam (Festival Boulevard)

- **Debat De podia en het aanbod**

19 mei 2006

De Doelen, Rotterdam. Hoe houden we de kwaliteit en de diversiteit van het culturele aanbod in stand? Deze vraag stond tijdens het debat centraal. Met inleidingen van cultuureconoom Pim van Klink en Hans Onno van den Berg, voorzitter VSCD.

Bijdragen van Conny Janssen (Conny Janssen Danst), Marian van Dijk (Donemus), Marcel Bogers (Veemtheater), Paul Koek (De Veenfabriek), Marten Oosthoek (Dood Paard), Jan Zoet (Rotterdamse Schouwburg) en Geert Overdam (Festival Boulevard).

- **Uitmarktdebat: Paradiso Pitch**

27 augustus 2006

Paradiso, Amsterdam. Opening van het culturele verkiezingsseizoen. Onder leiding van Paul Witteman gaven Hans van Baalen (VVD), Boris van der Ham (D66), John Leerdam (PvdA), Kees Vendrik (GroenLinks), Fenna Vergeer (SP) en Nicolien van Vroonhoven (CDA) hun mening over een viertal stellingen betreffende een aantal beleidsterreinen van cultuur op basis van een internationale vergelijking.

- **Debat veranderingen in de cultuurnotasytematiek**

12 september 2006

De Balie, Amsterdam. In samenwerking met De Balie en TF1 organiseerde Kunsten '92 een debat over de toekomst van de Nederlandse cultuurnotasytematiek. Aan de hand van vier modellen werden de mogelijke ontwikkelingsrichtingen verkend. Onder leiding van Yoeri Albrecht en met medewerking van Melle Daamen (Stadsschouwburg Amsterdam), Maarten van Hinte (Made in da Shade), George Lawson (SICA), Jan Zoet (Rotterdamse Schouwburg), Neil Wallace (De Doelen), Ann Demeester (De Appel), Piet Barendse (zelfstandig organisatieadviseur) en Annelys de Vet (grafisch ontwerper).

- **Het Kunst en Cultuur Verkiezingsdebat**

29 oktober 2006

Het Compagnietheater, Amsterdam. Tijd voor nieuwe vergezichten voor kunst en cultuur, tijd voor nieuwe stappen, maar doet de politiek daaraan mee? Debat onder leiding van Martijn de Greve met Stef Blok (VVD), Ferd Crone (PvdA), Frans de Nerée tot Babberich (CDA), Jasper van Dijk (SP), Boris van der Ham (D66), Jos van der Lans (GroenLinks), Ferry Houterman (voorzitter MKB Amsterdam), Agnes Jongerius (voorzitter FNV) en Cas Smithuijsen (Boekmanstichting). Tijdens het debat werd tevens het *Pamflet voor een nieuw kabinet* gelanceerd.

- **Estafette – Workshop bij Netwerk CS**

9 november 2006

Workshop door Marianne Versteegh over de gevolgen van de veranderingen in de cultuurnotasytematiek voor het diversiteitsbeleid. Met medewerking van Marion Schiffers en Bart Top.

- **Nieuwe perspectieven? Naar het nieuwe subsidiestelsel**

13 december 2006

Ledenvergadering en discussie in Ketelhuis, Amsterdam. Nu de contouren van een nieuw subsidiestelsel geschetst zijn, vindt Kunsten '92 het tijd om met betrokkenen de discussie te voeren over nieuwe en oude knelpunten. Tijdens de ledenvergadering staan centraal de lobby tijdens de kabinetsformatie en de samenwerking die Kunsten '92 is aangegaan in het kader van De Cultuurformatie. Aansluitend vond er een debat plaats met bijdragen van onder anderen Bert Janmaat (algemeen secretaris Amsterdamse Kunstraad), Tjeu Strous (hoofd beleid Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur), Martin Berendse (directeur Kunsten van het Ministerie van OCW), Corry Prinsen (zakelijk leider Onafhankelijk Toneel), Stan Paardekoper (bestuurslid Fonds voor de Scheppende Toonkunst) en Martin van Ginkel (directeur Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing).

COMMUNICATIE EN INFORMATIE

Huisstijl

Discussies over de uitstraling van Kunsten '92, de (on)toegankelijkheid van de website en de publicaties van Kunsten '92, hebben geleid tot een nieuwe huisstijl, die in de loop van 2006 is geïmplementeerd. Meer dan voorheen is getracht in de vormgeving uit te drukken dat Kunsten '92 staat voor het belang van alle disciplines op het gebied van kunst, cultuur en erfgoed, die samenkomen in het kunst- en cultuurbeleid. Doel was ook om de communicatiemiddelen herkenbaarder te maken voor de kunstsector en zo de betrokkenheid van kunstenaars en culturele instellingen bij het beleid te versterken. Dat heeft geleid tot een andere vormgeving van de nieuwsbrief met meer context, achtergrond, korte teksten en beeldmateriaal. Dit heeft ook geleid tot een website die informatie toegankelijker maakt, waarop dossiers kunnen worden geraadpleegd en commentaren van leden en betrokkenen kunnen worden opgenomen. Na een vruchtbare samenwerking van tien jaar met grafisch vormgever Mart Warmerdam was het tijd voor een nieuwe koers. Hans Gremmen en Roger Willems van Roma Publications zorgden hiervoor met de vormgeving van een nieuwe website en een nieuwe huisstijl.

Maandberichten

Met ingang van 2006 is ervoor gekozen om een breder publiek per e-mail te bedienen met korte nieuwsberichten over het cultuurbeleid. Aanvankelijk was het de bedoeling maandelijks leden en belanghebbenden te informeren over ontwikkelingen in het cultuurbeleid. De situatie deed zich echter herhaaldelijk voor dat de actualiteit (bijvoorbeeld een debat in de Tweede Kamer) niet kon wachten op het bericht. In deze gevallen is in plaats van een algemeen maandbericht een bericht over specifieke onderwerpen verstuurd. Voor de verspreiding van de berichten wordt sinds mei 2006 gebruik gemaakt van de dienst mailinglijst.nl van Bureau Menno Heling.

Nieuwsbrief en publicaties

De Redactie van de Nieuwsbrief bestond in 2005 uit Annemarie Koopman (hoofdredactie), Nicole Corstanje, Herber van de Minkelis en Marianne Versteegh (eindredactie). Behalve Nieuwsbrief 30, 31 en 32 is in 2005 ook een jaarverslag over 2003 en 2004 verschenen, waarin de belangrijkste publicaties, artikelen en verslagen van debatten over die periode zijn opgenomen, geredigeerd door Nicole Corstanje en Aart Kolle.

In 2006 werd de hoofdredactie overgenomen door Raymond Frenken en is Anneke Jansen aan de redactie toegevoegd. Daarbij is besloten tot een toegankelijker vormgeving en om vast te houden aan een meer themagerichte aanpak van de Nieuwsbrief.

Ook is in februari 2006 de 'Reader Cultuur + Stad' verschenen, die diende als basis voor de door Kunsten'92 gepubliceerde 'Agenda voor het gemeentelijk cultuurbeleid'. In het najaar 2006 verscheen op de website een serie interviews door Annemarie Koopman onder de titel 'Het veld spreekt'. Op basis van deze interviews kon een brede inventarisatie worden gemaakt van noden en wensen in de verschillende sectoren op weg naar een nieuw kabinet.

Alle genoemde brieven en publicaties zijn kosteloos te raadplegen op www.kunsten92.nl >publicaties; een selectie is opgenomen in de bijlagen bij dit jaarverslag.

Brieven en persberichten in 2005

- 9 december 2004 – Gezamenlijke brief aan de woordvoerders Cultuur van de coalitie Zuinigopkunst, waaraan naast Kunsten '92 ook de Federatie van Werkgeversverenigingen in de Cultuur, de Federatie van Kunstenaarsverenigingen en FNV Kiem deelnemen. De coalitie vraagt de Kamer er op toe te zien dat de 10 miljoen euro, die door de motie Verhagen minder bezuinigd hoeft te worden op de cultuurbegroting, ook daadwerkelijk terecht komt bij de culturele instellingen.
- 14 maart 2005 – *'Een beetje repareren helpt niet'*: reactie van Kunsten '92 inzake de herijking van de cultuurnotasystematiek. Op uitnodiging van staatssecretaris Van der Laan geeft Kunsten '92 een analyse van wat behouden en wat veranderd dient te worden aan de cultuurnotasystematiek. Het uitgangspunt moet volgens Kunsten '92 zijn dat het beleid de kunst 'volgt'. Kunsten '92 maakt zich verder zorgen over de rolverdeling tussen de verschillende overheidslagen.
- 18 april 2005 – Brief aan Europarlementariërs inzake de voorbereidingen voor het Europese budget 2007-2013. Het programma Cultuur van de Europese Unie is volgens Kunsten '92 te beperkt van omvang. Bij de behandeling van de Europese begroting voor de periode 2007-2013 in de tijdelijke commissie FINPER lijkt het bedrag gelijk te blijven. Kunsten '92 doet een beroep op de Nederlandse vertegenwoordiging een amendement op artikel 39 te ondersteunen dat ingediend is door de leden van de groene, liberale en christendemocratische fracties van het Europese Parlement en het budget te verhogen naar 315 miljoen euro.
- Eind april 2005 – Brief aan de Raad voor Cultuur over de eenzijdige geluiden die opgetekend zijn in de publicatie *'De fletsmatigheid van een imploderend bestel'*. Kunsten '92 was aanwezig bij de debatten die de Raad in het kader van de toekomst van de cultuurnotasystematiek organiseerde, en kan zich niet vinden in de conclusies die de Raad trekt.
- 27 juni 2005 – Gezamenlijke brief van de coalitie Zuinigopkunst naar aanleiding van behandeling van de Voorjaarsnota. Er wordt gepleit voor het oplossen van structurele achterstanden in de kunst- en cultuursector zoals het compenseren van stijgende loonkosten.
- 28 augustus 2005 – Persbericht *'Garanties voor kunst en cultuur op tv, ook in de toekomst!'* Kunsten '92 liet samen met Kunst van Vooruitzien een cultuureffectrapportage uitvoeren naar de gevolgen van de plannen voor hervorming van het publieke omroepbestel voor de kunst- en cultuurprogrammering. Het onderzoek werd gepresenteerd tijdens het Uitmarktdebat in Paradiso in Amsterdam.
- 28 augustus 2005 – Verspreiding petitie Garanties kunst- en cultuurprogrammering bij de Publieke Omroep.

- 20 september 2005 – Gezamenlijke reactie kunstorganisaties op de miljoenennota. Er wordt gevraagd om cultuureducatie niet uit het oog te verliezen ten faveure van het programma Cultuur en School; grondig onderzoek met betrekking tot de herijking van de cultuurnotasytematiek; het beter toerusten van de fuserende ondersteunende instellingen en het oormerken van budget voor kunst- en cultuurprogrammering bij de publieke omroep.
- 3 oktober 2005 – Aanbiedingsbrief bij de petitie om kunst- en cultuurprogrammering bij de publieke omroep veilig te stellen. De petitie werd aangeboden aan de Tweede Kamer en werd ondertekend door 612 kunstinstellingen en programmamakers.
- 7 oktober 2005 – Persbericht '*Kunstinstellingen willen garanties voor kunst op radio en tv*'.
- 11 oktober 2005 – Persbericht '*Hekje om cultuur houdt schapjes niet op het droge*', n.a.v. het mediadebat in de Tweede Kamer.
- 21 november 2005 – Brief aan woordvoerders cultuur over de nota *Verschil Maken*. Ten behoeve van het kamerdebat over de nota op 28 november 2005 zendt Kunsten '92 haar analyse van de nota, en de vragen die de nota oproept, aan de Tweede Kamer.

Brieven en persberichten in 2006

- 26 januari 2006 – Brief aan de woordvoerders cultuur inzake de nota Gerkens *Oorstrelend en hartveroverend*. Kunsten '92 ondersteunt de nota en vraagt extra aandacht voor de ondersteuning en doorstroming van nieuw talent in de popsector.
- 22 februari 2006 – Verspreiding van de '*Agenda voor het gemeentelijk cultuurbeleid*' aan burgemeesters en wethouders, gemeentelijke cultuurambtenaren etc.
- 23 februari 2006 – Aanbiedingsbrief van het voorstel van de Unie van Componisten voor de oprichting van een Fonds voor het Componeren aan direct betrokkenen.
- 25 augustus 2006 – Brief aan minister Van der Hoeven inzake de herijking van de cultuurnotasytematiek. Kunsten '92 maakt zich zorgen over het tijdpad waarbinnen wijzigingen in de cultuurnotasytematiek plaats moeten vinden en zet haar vraagtekens bij het overhaast invoeren van een nieuwe fondsenstructuur.
- 9 oktober 2006 – Brief aan de woordvoerders cultuur ten behoeve van het kamerdebat op 16 oktober 2006 over de nota *Verschil Maken* en nagezonden toelichting. Kunsten '92 vraagt om in een nieuwe procedure inhoudelijke en artistieke gronden voorop te stellen en af te zien van het arts council-model.
- 19 oktober 2006 – '*Verschil in zicht?*' Een kort verslag van het kamerdebat over de nota *Verschil Maken*.
- 7 oktober 2006 – Reactie Kunsten '92 op het artikel 'Kunstsector opent dialoog' verschenen in *NRC Handelsblad* van 30 oktober 2006.
- 26 oktober 2006 – Bericht aan de leden i.v.m. oprichting Cultuurformatie (e-mail).
- 18 januari 2007 – Brief aan minister Van der Hoeven n.a.v. debat tijdens de ledenvergadering Ketelhuis op 13 december over het advies van de Commissie Alons *Naar een nieuw Fonds voor Muziek, Dans en Theater*. In hoofdlijnen kan Kunsten '92 zich vinden in het advies, maar zij maakt zich zorgen over de transparantie en democratische controle op het fonds en de eigen beleidsruimte die in het advies gevraagd wordt. Volgens Kunsten '92 zou de artistieke beoordeling voorop moeten staan bij het fonds. De bestuurlijke afstemming tussen Rijk, provincie en gemeenten wordt niet uitgewerkt in het advies, hetgeen Kunsten '92 verontrust.

Nieuwsbrieven en publicaties in 2005

- April 2005 – Nieuwsbrief 30, themanummer over de cultuurnotasystematiek.
- Mei 2005 – Maandbericht.
- Juli 2005 – Maandbericht.
- Augustus 2005 – Berenschot, Cultuureffectrapportage, gevolgen kabinetsvisie op Publieke Omroep voor aanbod kunst en cultuur.
- Augustus 2005 – Scriptie: 'Kunsten '92 en haar achterban', Nicole Corstanje.
- September 2005 – Nieuwsbrief 31, over de culturele canon.
- September 2005 – Maandbericht.
- November 2005 – Nieuwsbrief 32, (door)denken en (over)zien.
- Oktober 2005 – Maandbericht.
- December 2005 – Maandbericht.

Nieuwsbrieven en publicaties in 2006

- Januari 2006 – Maandbericht.
- Februari 2006 – Nieuwsbrief 33, Cultuur+Stad, themanummer over gemeentelijke cultuurpolitiek.
- Februari 2006 – Reader Cultuur+Stad, begeleidende reader bij debat.
- Februari 2006 – Agenda voor het Gemeentelijk Cultuurbeleid.
- April 2006 – Smoezenboekje, culturele diversiteit in het culturele bestuur. In samenwerking met Binoq/Atana, Instituut voor Publiek en Politiek, Kunst&Zaken, Ministerie van OCW en Netwerk CS.
- Juni/juli 2006, Nieuwsbrief 34, Nieuwe perspectieven? Naar een nieuw subsidiestelsel.
- Juli 2006 – Maandbericht.
- Augustus 2006 – Berenschot, Paradiso Pitch, Internationale voorbeelden voor cultuurbeleid.
- Oktober 2006 – Pamflet voor een nieuw kabinet.
- Oktober 2006 – Maandbericht.
- December 2006 – Nieuwsbrief 35, Waarheen? Waarvoor? Een plaatsbepaling.

Selectie artikelen 2005 - 2006

Van den Bergh, Thea - Pamflet voor een nieuw kabinet (artikel op website november 2006)

Bevers, Ton - Hoe verder met het Kunstenplan na 2008? (opinie in Nieuwsbrief 30)

Boers, Waling - Daar waar de mensen hun antennes hebben uitstaan (interview in Nieuwsbrief 33)

De Chatel, Krisztina - De waarde van kunst (in Nieuwsbrief 33)

Croon, Carolien - Een filminstituut: het kan zo goed misgaan (opinie in Nieuwsbrief 31)

Gordon, Christopher - Cultural Policy Systems in Europe – lessons for the Dutch to learn? (opinie in Nieuwsbrief 30)

's-Gravesande, Ad - Garanties voor kunst op televisie nodig (opinie in Nieuwsbrief 31)

's-Gravesande, Ad - Medy en de media (opinie in Nieuwsbrief 34)

Haanstra, Folkert - De kunstvakken en de canon (opinie in Nieuwsbrief 31)

El Haji, Said - Weg met de intellectuelen! (column in Nieuwsbrief 35)

Van Heusden, Stevijn - middelmatigheid wordt aan geen dichter toegestaan (advies aan Kunsten '92, geplaatst op de website april 2006)

Het Utrechts Model - mogelijke gevolgen van Verschil Maken (op website november 2006)

Houweling, Jos - Het cultuur canon (opinie in Nieuwsbrief 31)

Kho, Mira - De waarde van kunst (in Nieuwsbrief 32)

Koen, Mirjam - 21 aanbevelingen voor het Theaterklimaat in Nederland (artikel op website 12 oktober 2006, tevens verzonden op eigen titel aan woordvoerders cultuur)

Koen, Mirjam - Open brief aan Ivo van Hove (artikel op website 4 oktober 2006, tevens geplaatst in de Theatermaker)

Koopman, Annemarie - Het veld spreekt (serie interviews te raadplegen op de website , najaar 2006)

Koopman, Annemarie - Basisprogramma's Gemeenteraadsverkiezingen (achtergrond in Nieuwsbrief 32)

Koopman, Annemarie - Gemeenten, kies! (met beleid) (achtergrond in Nieuwsbrief 33)

Koopman, Annemarie - Wat willen we van de politiek? Brede inventarisatie wensen culturele sector (achtergrond in Nieuwsbrief 35)

Kuypers, Paul - Medy van der Laan: een tussenrapport (opinie in Nieuwsbrief 32)

Kuypers, Paul - Reconstructie Verschil Maken (opinie op website oktober 2005, 16 pagina's)

Kuypers, Paul - Pas op de plaats (beschouwing beleid Medy van der Laan, Nieuwsbrief 35)

Laconte, Leen - Thorbecke kent men in Vlaanderen niet (interview Herber van de Minkelis in Nieuwsbrief 34)

Plukker, Menno - Canada heeft een sterke behoefte aan internationale erkenning (interview Herber v.d. Minkelis in Nieuwsbrief 32)

van de Ree, Saskia – De waarde van kunst (in Nieuwsbrief 34)

Sanders, Martijn - interview Marianne Versteegh (in Nieuwsbrief 34)

Schiffers, Marion - Pleidooi voor een evenwichtiger en cultureel diverser bestel (artikel op website, december 2006)

Schrijner, Jeroen - Ondersteuningsinstellingen amateurkunst op één hoop (opinie in Nieuwsbrief 31)

Smithuijsen, Cas - Hoe komt kunst in het regeerakkoord? (opinie in Nieuwsbrief 35)

Strous, Tjeu - Cultuurbeleid, een kwestie van de juiste taal (opinie in Nieuwsbrief 33)

Walraven, Ellen - Technocratische Ophokplicht (in NRC Handelsblad, 23 september 2005)

Walraven, Ellen - Als de Kunst zichzelf niet helpt, doet niemand het (Essay in opdracht van het Nederlands Toneelverbond, geschreven met de Marie Kleine-Gartmanpen, met toestemming gepubliceerd op de website september 2006)

Weijland, Wim - De kunstprogrammering veilig gesteld? (opinie in Nieuwsbrief 32)

Wijn, Cor - Gemeentelijk cultuurbeleid moet volwassen worden (opinie in Nieuwsbrief 33)

Wikler, Jeanne - Je moet hier wel iets te bieden hebben en goed kunnen communiceren (Interview Herber van de Minkelis in Nieuwsbrief 30)

Zonneveld, Michiel - Atilla bedwongen (column in Nieuwsbrief 32)

Zonneveld, Michiel - De wethouder als bescheiden passant (column in Nieuwsbrief 33)

Zonneveld, Michiel - Over geld en wantrouwen (column in Nieuwsbrief 34)

Bijlagen

KUNSTEN '92 ANNO 2005

Notitie naar aanleiding van de evaluatie van Kunsten '92 met Bestuur en Raad van Advies, gehouden op 16 februari 2005 in de Snijzaal van 't Barre Land te Utrecht onder leiding van Lex ter Braak.

“Als Kunsten '92 niet bestond, zou een dergelijke organisatie anno 2005 dan opgericht moeten worden? Zo ja: welke positie zou Kunsten '92 dan kiezen en met welke doelstellingen? Welke activiteiten zouden prioriteit moeten hebben?”

Bestuur en Raad van Advies waren bijeen op 16 februari 2005 in de in de Snijzaal van 't Barre Land in Utrecht om deze vragen te beantwoorden. De eerste vraag werd unaniem met 'ja' beantwoord. Met deze notitie legt het bestuur aan haar leden het profiel voor de komende jaren voor.

Achtergrond

Kunsten '92 is begonnen als een ongeorganiseerde actiegroep die zich richtte tegen het toenmalige cultuurbeleid van Minister d'Ancona. In haar kunstenplan 'Investeren in Cultuur in 1993' zette zij verhoging van de participatie op de agenda door een 'eigen-inkomsten-eis' in te voeren. Ook de dreigende opheffing van twee omroeporkesten was aanleiding voor de sector om in beweging te komen. In november 1992 is besloten dat een echte belangenorganisatie die namens de hele sector de belangen van kunst en cultuur zou kunnen verdedigen geen overbodige luxe was. Omdat Kunsten 92 namens de leden – toen tussen de 80 en 100 – wilde spreken is gekozen voor een verenigingsstructuur. Hoofddoel was het behartigen van de belangen van kunst en cultuur in brede zin en het bevorderen van een bloeiend klimaat voor kunst, cultuur en cultuurbehoud. 1% van de Rijksbegroting is het bedrag dat de rijksoverheid daarvoor minimaal beschikbaar zou moeten stellen.

Het succes en de gevolgen

De vereniging heeft succes gehad met betrekking tot de beïnvloeding van het systeem en de financiën: het budget is tot het aantreden van het kabinet Balkende II aanzienlijk gegroeid; hoewel anders gedefinieerd was de invoering van 1% voor kunst, cultuur en cultuurbehoud in de laatste begroting van staatssecretaris Van der Ploeg in termijnen opgenomen. Ook heeft Kunsten '92 in de afgelopen periode in samenwerking met andere organisaties de bezuinigingen voor een groot deel kunnen tegenhouden.

De vervlakking in het debat over kunst en cultuur, mede ontstaan door het centraal stellen van instrumentele eisen in het cultuurbeleid, heeft Kunsten '92 in de afgelopen jaren voortdurend aan de orde gesteld. Maar tot op heden is het niet gelukt die vervlakking te keren en het politieke en maatschappelijke debat hierover te stimuleren.

Inmiddels telt de vereniging zo'n 400 leden uit alle geledingen van de sector. Een verwijt dat Kunsten '92 af en toe treft is dat de organisatie wat kleurloos is geworden. Kan Kunsten '92 nog stevige standpunten innemen? Het valt niet te ontkennen dat Kunsten 92 met de toename van het aantal leden echt bovensectoraal is geworden. De geschakeerdheid van het ledenbestand heeft voor- en nadelen. Maar het kan geen reden zijn om niet pro-actief en agenda-settend te zijn. Standpunten zouden feller en kruidiger kunnen. Een zekere radicaliteit is nodig om zichtbaar en invloedrijk te blijven. Centraal staat daarbij de legitimatie van kunst en cultuur zèlf, en om landelijke en regionale overheden ervan te overtuigen dat het een publieke verantwoordelijkheid is de kwaliteit en het bereik daarvan te bevorderen.

Als je naar de bewegingen in het beleid kijkt, kun je zien dat er sprake is van een terugtrekkende overheid. Het bedrijfsleven gaat in die stroom mee, met als gevolg dat er ook uit die hoek minder steun voor kunst en cultuur is. Kunstenaars en kunstinstituten voelen zich, niet alleen financieel, maar ook inhoudelijk, minder gesteund door politici en beleidsmakers. Kunsten 92 blijft de legitimiteit van kunst- en cultuursubsidies vooropstellen. Maar een verbreding van het draagvlak daarvoor moet ook gevonden worden in het bedrijfsleven en in de andere delen van de samenleving. Het creëren van dat draagvlak vraagt om nieuwe strategieën.

Rol kunsten '92 in de toekomst

Lobby

Primaire taak van Kunsten '92 is en blijft de lobby. Kunsten '92 is met haar brede achterban algemeen aanspreekpunt voor de politiek en functioneert als zodanig heel effectief. Het doel van de lobby is draagvlak zoeken en legitimatie aandragen voor de financiering van kunst en cultuur. Daarvoor is het belangrijk dat Kunsten '92 de discussie aanzwengelt over belangrijke onderwerpen en die bij de politiek op de agenda zet. Tot op heden heeft Kunsten '92 zich primair op de Tweede Kamer gericht. Kunsten '92 moet de beleidscyclus blijven volgen en daarnaast ook pro-actief opereren, op een onafhankelijke manier. Professionalisering van die lobby, ook op financieel en fiscaal gebied, blijft een punt van aandacht. Ook andere maatschappelijke organisaties, zoals bijvoorbeeld de Kamer van Koophandel en het MKB, moeten worden gestimuleerd de belangen van de kunst en cultuur bij de politiek te bepleiten.

Daarnaast is het belangrijk andere partners aan te gaan spreken: lagere overheden, bedrijfsleven, loterijen. Ook daarbij gaat het om lobbyactiviteiten op een ander niveau. Het lastigst is het behartigen van specifieke belangen omdat daar het gevaar van belangentegenstellingen binnen de vereniging het grootst is. Kunsten '92 moet dat ook doen als het op haar pad ligt en daarbij partners op basis van de eigen agenda selecteren.

Voor alle taken geldt dat Kunsten '92 het niet allemaal zelf hoeft te doen, maar ook anderen daartoe kan stimuleren of inschakelen.

Debat

Kunsten '92 staat voor de inhoudelijke belangen van de kunst- en cultuursector. Bij het vormgeven van kunst- en cultuurbeleid moeten inhoudelijke ontwikkelingen maatgevend zijn. Dat sluit maatschappelijke en cultuurpolitieke overwegingen allerm minst uit.

Activiteiten van Kunsten '92 zullen erop gericht zijn de inhoud weer centraal te stellen en het debat hierover te stimuleren. Opdat het weer ergens over gaat. En om de regering uit te dagen ook inhoudelijk te reageren. Het bestuur gaat daarom meer functioneren als denktank. Kunsten '92 wil zelf meer zichtbaar zijn in de publiciteit en anderen stimuleren naar buiten te treden. Ook de betrokkenheid van de kunstwereld bij de maatschappij moet zichtbaarder gemaakt worden.

Verhouding tot andere spelers in het veld

Belangrijke bestaansgrond voor Kunsten '92 is ervoor te zorgen dat kunstinstellingen en kunstenaars een belangrijke partij in de politieke discussies blijven. Daarin spelen ook andere organisaties een rol. Er zijn sectorale en bovensectorale branche-organisaties die sectorbelangen, werkgevers en werknemersbelangen behartigen. De Raad voor Cultuur is er, net als Kunsten '92, voor het geheel.

Verhouding tot Raad voor Cultuur

De Raad voor Cultuur wordt geacht onafhankelijk van politieke en culturele veld te opereren, de overheid te informeren over ontwikkelingen in de sector en te adviseren over het te voeren beleid en over de kwaliteit van instellingen. Kunsten '92 en veel organisaties met haar, vindt dat de Raad voor Cultuur onderdeel is geworden van het politieke systeem en zijn adviesfunctie, met name wat betreft de cultuurnotaprocedure, niet altijd goed uitvoert. Hoewel Kunsten '92 niet meer die 'actieclub' is waar het mee begon, heeft zij wel de functie van 'luis in de pels' behouden. Zo heeft de oproep van Kunsten '92 aan de Raad voor Cultuur om een visie op het beleid van Medy van der Laan te geven (januari 2004) bij de Raad (helaas) tot grote wrevel geleid in plaats van tot een heldere visie. De Raad was in eerste instantie ook niet bereid stelling te nemen tegen de bezuinigingen hoewel het advies daar wel aanleiding toe gaf. Het is de vraag of de Raad voor cultuur in de toekomst wel in staat zal zijn een onafhankelijker positie in te nemen. De gebondenheid aan het Ministerie van OCW heeft de Raad in het verleden altijd parten gespeeld. Bij Kunsten '92 is een vrij discours mogelijk.

Verhouding tot de brancheorganisaties

De brancheorganisaties hebben zich in de afgelopen jaren beter georganiseerd en zijn verenigd in de Federatie Cultuur. Deze Federatie richt zich voornamelijk op aspecten van werkgeverschap, zoals cao's arbeidsvoorwaarden, pensioenen, professionalisering en sociale wet- en regelgeving. Er zijn raakvlakken met Kunsten '92. Waar nuttig en nodig wordt de gezamenlijkheid gezocht: voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden en om aandacht te vragen voor de lastenverzwaring van culturele instellingen is in 2000 gezamenlijk actie gevoerd, wat heeft geleid tot een verhoging van het budget met 40 miljoen gulden. Ook vorig jaar is met succes gezamenlijk actie gevoerd om de bezuinigingen terug te dringen.

Daar waar het gaat om inhoudelijke kwesties, kiezen de organisaties nogal eens verschillende invalshoeken. De belangen vallen niet per definitie samen. Bij Kunsten '92 ligt de nadruk op het proactief de waarde van kunst en cultuur in de samenleving bevorderen. Daarbij staat, naast kwaliteit, de diversiteit en ontwikkeling van kunst en cultuur centraal. Kunsten '92 richt zich daardoor in de lobby voornamelijk op de Tweede Kamer en de politieke partijen en poneert daarbij stellingen die soms gedurfd zijn en discussie oproepen. Branche-organisaties overleggen met Ministeries en vakbonden en zijn minder direct gericht op de Tweede Kamer en politieke partijen. Er is behoefte aan afbakening van taken, een goede afstemming en heldere communicatie.

Positie van kunstenaars binnen Kunsten '92

Hoewel Kunsten '92 staat voor het algemeen belang van de kunsten, waar kunstenaars evenzeer een rol spelen als kunstinstituten, zijn binnen Kunsten '92 zijn podiumkunstorganisaties het sterkst vertegenwoordigd, ook in het huidige bestuur. Veel aandacht gaat naar de cultuurnotaprocedure. Kunstenaarsbelangen zijn daar niet direct naartoe terug te leiden, want de meeste kunstenaars ontvangen weleens ad hoc-subsidie en zijn afhankelijk van de fondsen voor financiering. Bovendien hebben bepaalde disciplines, waaronder film, veel meer te maken met het mediabeleid en Europese wet- en regelgeving. Kunsten '92 doet daar op dit ogenblik niet genoeg aan. Kunstenaars voelen zich daardoor minder verbonden met Kunsten '92. Zonder zich in tijdrovende kwesties van inkomensregelingen en financieringsystemen te mengen, zou Kunsten '92 de voorwaarden voor kunstenaars om op diverse niveaus en in verschillende disciplines hun beroep te kunnen uitoefenen, weer zichtbaarder naar voren moeten brengen. Dat impliceert een betere vertegenwoordiging van kunstenaars uit verschillende disciplines in het bestuur en meer aandacht voor ontwikkelingen die zich thans onttrekken aan het blikveld, zoals mediabeleid, de positie van de cultuurfondsen, de gevolgen van regionale en stedelijke ontwikkelingen voor de kunst, cultuureducatie en het kunstvakonderwijs. Ook daarbij is taakafbakening en heldere communicatie met kunstenaarsorganisaties belangrijk.

Bestuurlijke structuur

Kunsten '92 is een vereniging met leden. Lid kunnen worden instellingen uit alle geledingen van de wereld voor kunst, cultuur en cultuurbehoud. De leden kiezen een bestuur en mandateren dat bestuur om beleid uit te voeren. Het bestuur functioneert zonder last en ruggespraak. Belangrijke beleidsstukken worden wel altijd in concept aan de leden voorgelegd. Bestuursleden zijn op persoonlijke titel lid van het bestuur. Kunsten '92 behartigt geen directe belangen van individuele leden, noch van sectoren.

Aanpassing veranderingen aan bestuur en organisatie

Kunsten '92 heeft in de afgelopen jaren een relatief klein, bestuurlijk bestuur gehad en een brede inhoudelijke Raad van Advies. Deze tweedeling bleek niet ideaal en al vrij snel is het bestuur uitgebreid. Die uitbreiding wordt nu verder geformaliseerd.

Als hoofdtaken zijn: het behartigen van de belangen van de kunst en cultuursector op bestuurlijk en politiek niveau en deelname aan en het mede organiseren van het cultureel politieke discours, dan moet de organisatie van Kunsten '92 daarbij aansluiten. Het brede bestuur zal vooral als denktank en adviseur functioneren. Dat bestuur moet kwalitatief toegesneden zijn op het takenpakket en ook een meer representatieve vertegenwoordiger van de culturele sector vormen. Dat bestuur zal gemiddeld 6 keer per jaar vergaderen. Uit het brede bestuur, wordt een dagelijks bestuur gekozen, die de werkgevers- en toezichhoudende rol vervult. De Raad van Advies zou kunnen gaan functioneren als adviesorgaan van oud-bestuursleden en adviseurs, die het bestuur en secretaris van Kunsten '92 bijstaan indien nodig. De gedachte om een raad van bijstand te creëren om de banden met politici en culturele bestuurders uit het bedrijfsleven te versterken, moet nog verder ontwikkeld worden.

Het bureau heeft vooralsnog onvoldoende capaciteiten om alle functies zelf uit te voeren. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Voor de realisering van een aantal activiteiten zal Kunsten '92 samenwerkingsverbanden met andere organisaties aangaan. Het bureau kan zorg dragen voor een beperkte uitvoering van de lobbyactiviteiten, beleidsvorming, ondersteuning van het bestuur en de dagelijkse bureauactiviteiten. Voor de uitwerking van de debatfunctie en daaraan gekoppelde activiteiten zou een medewerker moeten worden aangesteld, deels betaald uit inkomsten uit ledenwerving en deels uit fondsenwerving.

Deze notitie werd vastgesteld tijdens de ledenvergadering van 8 juni 2005.

Veranderingen in het subsiestelsel

EEN BEETJE REPAREREN HELPT NIET

Inbreng Kunsten '92 in discussie over herijking cultuurnotasytematiek

Amsterdam, 14 maart 2005

Geachte mevrouw Van der Laan,

In uw brief d.d. 20 januari 2005 stelt u terecht vast dat een discussie over de cultuurnotasytematiek zich niet mag beperken tot het technisch bijstellen van het systeem. Wij zijn het met u eens dat het vooral moet gaan over de manier waarop het cultuurbeleid en de uitvoering daarvan kan bijdragen aan een bloeiend kunst- en cultuurklimaat. Een beetje repareren zal dan niet helpen. Binnen Kunsten '92 is de discussie hierover gaande en eind april 2005 wordt met de leden van gedachten gewisseld over mogelijke oplossingen. Uw contourennota is dan verschenen en kan daar dus bij worden betrokken.

Huidige situatie

Het debat over kunst en cultuur wordt geblokkeerd doordat alle aandacht naar het verdelingsmechanisme gaat, zowel binnen de kunsten als binnen de politiek. Dat schaadt kunstenaars en kunstinstellingen en bezorgt de sector een negatief imago. De betekenis van de sector, zowel in economisch als in maatschappelijk opzicht blijft daardoor onderbelicht. De Raad voor Cultuur heeft teveel het gezicht van de overheid. Een toenemend aantal, veelal jonge kunstenaars, die zich niet altijd binnen afgebakende disciplines beweegt, vindt geen aansluiting binnen het huidige stelsel en krijgt daardoor onvoldoende kansen zich te ontwikkelen. Het kunstplan was oorspronkelijk bedoeld om meer flexibiliteit in het subsidiesysteem mogelijk te maken, met name voor de levende kunst. Nu wordt juist dat flexibele deel beschouwd als de bottleneck van het systeem.

Uitgangspunt: beleid volgt kunst

Het beheersbaar houden van de cultuurnotasytematiek is geen doel op zich. Het systeem is bedoeld om een bloeiende kunst en cultuurpraktijk te bevorderen en zou daarom per definitie ondergeschikt moeten zijn aan de wetmatigheden van de kunst. Daarvoor is het nodig dat zowel aanvragers als adviseurs, onafhankelijk van politieke doelstellingen, opgelegde kaders en strategisch gedrag, kunnen zeggen en opschrijven wat voor het culturele klimaat in Nederland en zijn/haar artistieke ontwikkeling echt nodig is. Om grondige en zorgvuldige afwegingen mogelijk te maken zouden knelpunten zoals die nu bestaan in de procedure moeten worden weggesneden. Meer diversiteit in beoordelingsprocedures, het loslaten van de integrale oordeelsvorming en gelijktijdige beoordeling van alle instellingen zijn daarbij vermoedelijk onontkoombare keuzes. Ook de positie van de fondsen behoeft aandacht. Oorspronkelijk ingesteld om beleidsvorming dicht bij het veld te laten plaatsvinden, zijn zij in de afgelopen jaren steeds meer beleidsuitvoerende instanties van de overheid geworden. Hen worden daarbij steeds meer taken en functies toebedeeld. Een kritische beschouwing van de positie van de fondsen, en een herdefiniëring van de functies die zij vervullen is nodig.

Raad met gezicht naar de sector

Ook de Raad voor Cultuur relativeert in zijn discussienotitie het integrale karakter van de cultuurnotaprocedure en stelt de noodzaak tot gelijktijdig beoordelen van alle instellingen in de cultuurnota ter discussie. Door deze twee uitgangspunten los te laten kan een heel ander ritme in de beoordelingssystematiek ontstaan, waardoor recht kan worden gedaan aan de sector zonder hele delen buiten de systematiek te plaatsen. Tegelijkertijd kan men zich afvragen waarom de niet-levende kunsten onderdeel van de vierjarensystematiek moeten zijn. Meer maatwerk, spreiding van sectoranalyses en spreiding van beoordeling van beleidsplannen zouden de kwaliteit van de advisering zeer ten goede kunnen komen. Daarbij kan ook eerder een sfeer van continuïteit ontstaan: niet iedere vier jaar een cesuur, die gepaard gaat met een haast militaire operatie, waarbij men het gevoel heeft dat alles weer helemaal anders moet (gedicteerd door de beleidsnota's vanuit de politiek). De Raad voor Cultuur zou zich dan gemakkelijker kunnen ontwikkelen tot een onafhankelijk adviesorgaan

dat gevraagd en ongevraagd adviseert over alle aspecten van de kunst en de cultuur en een eigen lange termijnvisie op kunst en cultuur ontwikkelt. Niet de tredmolen van het subsidiesysteem of de politieke voorkeuren van een staatssecretaris moeten het beeld van de sector bepalen, maar die lange termijnvisie en het debat dat daarover wordt gevoerd. Alleen dan kan de Raad de samenleving een spiegel van de cultuur voorhouden, met een grotere actieradius dan nu het geval is.

Herijking van de rolverdeling

De oorspronkelijke taakverdeling tussen Rijk, provincies en gemeenten gaat niet meer op en is aan herziening toe. De Raad voor Cultuur staat daar volledig buiten spel: hij spreekt zich niet uit over de cultuurprofielen van de landsdelen, heeft geen verbinding met regionale adviescommissies en heeft geen bemoeienis met de convenantoverleggen. Het zwaartepunt in de besluitvorming ligt bij de convenantbesprekingen. Adviezen van landelijke en regionale adviescommissies kunnen hier haaks op elkaar staan en spelen in een aantal gevallen nauwelijks een rol. Hier is het krachtenspel van de onderhandelingen bepalend voor de uitkomst. Tegelijkertijd leidt de cumulatie van nationale, regionale en stedelijke systematiek tot toenemende bureaucrativering. Voor veel culturele instellingen ontstaan daardoor grote problemen. Dwarsverbanden tussen Rijk en regio zijn noodzakelijk. Verantwoordelijkheden moeten opnieuw worden gedefinieerd. Het Rijk moet in staat worden gesteld ontwikkelingen op regionaal en stedelijk niveau te stimuleren en te subsidiëren.

Behoud het zicht op de grote variëteit aan instellingen

Een kracht van de Nederlandse kunstwereld is altijd de grote variëteit in het aanbod geweest. Voor de ontwikkeling in de kunst is juist de samenhang tussen grote en kleine instellingen en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen van groot belang. Het belang van die samenhang en het openhouden van de verbindingen tussen kunstvormen en kunstinstellingen moet centraal staan in de discussies over de herinrichting van het subsidiesysteem. Dat systeem vraagt eerder om een zekere mate van anarchie, waarin voldoende ruimte voor kunstenaars en instellingen zit om ook buiten de geëffende paden te kunnen treden.

TOESPRAAK Ellen Walraven

**Uitgesproken tijdens het debat 'Is er nog toekomst voor de cultuurnotasytematiek?',
op 8 juni 2005, Arti et Amicitiae te Amsterdam**

Als iemand schrijft: 'de artistieke relevantie is de maatschappelijke relevantie', dan ben ik meteen een fan. Ton Bevers, Hoogleraar Cultuursociologie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, in de laatste nieuwsbrief van Kunsten '92.

Ik ben ook fan van Gijs van Tuyl, de nieuwe directeur van het Stedelijk Museum, sinds hij in een interview de zin uitsprak 'kunst kan niet niet-politiek zijn'. Waarom ben ik een fan van deze mannen? In mijn artistieke praktijk, die van 't Barre Land, zie ik elke dag weer dat elke esthetische keuze een maatschappelijke is, impliciet of expliciet. Ik voel me dan ook altijd hulpeloos verloren in debatten of bijeenkomsten die kunst en engagement tot thema hebben: voor mij bestaat er geen niet geëngageerde kunst.

Ik ben van nog iemand fan, sinds deze week, een vrouw, Julia Rowntree, zij zette een Arts and Business forum op bij het Londense theaterfestival Lift. Vorige week sprak zij hier in Amsterdam in het Lloyd hotel over haar *best practices*. Zij vertelde dat kunst tijdens het

Liffestival aan het bedrijfsleven leert dat hun *solution-focused culture* creatiever en sterker gemaakt kan worden door minder te denken in *answers, outcomes and bulletpoints*.

Nog veel meer fijne oneliners bracht zij ten gehore die allen vergezeld gingen van een nauwgezette uitleg:

Not knowing is a great asset.

Culture is the base of all wealth

Identity is a great thing to start with, but a terrible thing to finish with

All Innovation is aesthetic

Toen ik de dag erna, het al veel geciteerde rapport van Boer&Croon las, viel mij al meteen op dat de doelen van cultuur in *bulletpoints* gepresenteerd waren. Over vijf van die zwarte balletjes over de waarde van cultuur stond er. Een dergelijk rendement is moeilijk te kwantificeren maar is daarom maatschappelijk gezien niet minder belangrijk. Ook al moet het een opsteker zijn voor de kunst, ik bedoel

cultuur, zij hebben het over cultuur. Ging het toch weer over rendement en kwantificeren.

En ik realiseerde mij dat Julia Rowntree gedurende haar hele lezing over kunst en bedrijfsleven enkel sprak over kwaliteit, kwalificeren, over kunst, niet over cultuur, over leren, over nieuwsgierigheid en over niet weten.

Bij alles stelt zij de vraag, en dat is een vraag die wij allen in onze praktijk steeds weer moeten stellen: *If theatre wasn't there, what would be missing in your life?*

De reden waarom ik kunst en cultuur zo graag van elkaar scheid is omdat ik vind dat kunst altijd gaat over het ter discussie stellen van het wereldbeeld, het mensbeeld. En cultuur bevestigt dit, het is er al, het hoeft nog niet bedacht te worden. Maar *back to business*.

Ton Bevers, want ik ben gevraagd op zijn stuk te reageren. En dat doe ik graag omdat hij de artistieke relevantie als de maatschappelijke relevantie definieert. Hij begint bij de kunst zelf, ook waar Oeds over sprak. Hij stelt dan ook het volgende traject voor, even in het kort:

- de kunst schrijft zijn artistieke plan;
- het ministerie maakt een algemene nationale en internationale analyse;
- de Raad beoordeelt deze analyse op de drie taken van de overheid: behoud, ontwikkeling en spreiding, en op de criteria artistieke kwaliteit en verscheidenheid.

Vervolgens komt de Raad met een zwaktesterkte scan van elke sector en doet uitspraken over prioriteiten. Na discussie met belangstellenden en belanghebbenden worden de sectornota's vastgesteld en op basis van deze sectornota's en prioriteiten worden de individuele aanvragers beoordeeld. En dat oordeel of advies wordt aan de staatssecretaris voorgelegd.

Ik word gelukkig van het feit dat de aanvraag geschiedt voordat alle beleidsstukken verschijnen. Dit is iets dat ook Oeds net zei. Dan kan het gaan over kunst, dan kan het gaan over artistieke belijdenissen in plaats van artistiek beleid. En vooral omdat je de altijd wat bange kunst, want het gaat toch om leven en werk wat heel nauw met elkaar verbonden is, die kun je hoeden voor wat ik maar lelijk noem 'beleidstoeschrijving'.

Ik schreef hier eerder nogal bitter over in het tijdschrift van GroenLinks, *De Helling*, ik schreef dat dit strategische gedrag van het kunstenveld het meest expliciete en meest nadelige gevolg is van dit subsidiesysteem. Men wordt calculerend doordat de regels of speerpunten van wethouders of staatssecretarissen niet rijmen met het idioom en de eigen werkwijze. Speerpuntenmoe wordt het veld en vermijdt de

dialogoog met overheden, legt niet meer uit wat hun behoefte is ook. En de overheden laten op hun beurt weinig aan de kunsten gelegen liggen want beleidslijnen veranderen iedere vier jaar en hebben weinig van doen met de stand van zaken in de kunst. Nu opereren kunstinstellingen strategisch en prevaleert het eigenbelang en dat levert niets op. Maar het is nog iets erger: meer dan speerpunten produceert het systeem ook impliciete waarden. De overheid wil zichzelf graag terugzien in dat wat zij subsidieert. Zij legt in deze neo-liberale tijd haar economische normen en bedrijfsmatige waarden op aan de organisaties die afhankelijk van haar zijn. En op het moment, zoals nu, dat de kunst geen breed maatschappelijk draagvlak kent, dan is de kwantitatieve legitimering van de uitgaven dominant.

En als dit tij niet gekeerd wordt, dan zal de kunst die van natuur regeloverschrijdend is gaandeweg door een mild economisch despotisme worden gewurgd, dat heb ik gelezen bij Alexis de Tocqueville in zijn boek *Over democratie in Amerika*. Ik citeer altijd graag één regeltje van hem, dit sluit ook aan op het verhaal van Westerhof:

'Want het dun geaderde netwerk van kleine en uniforme regels breekt de wil niet maar veraslapt hem, dwingt niet tot handelen maar biedt constant verzet tegen handelen, het vernietigd niet maar het belet dingen te ontstaan, het tiranniseert niet, het hindert, het compromitteert, verzwakt, verdooft en versuft.'

Om dit te voorkomen dus moeten wij de kracht van de kunst benutten, haar niet verleiden zich strategisch op te stellen, apathisch te worden. Hoe doe je dat? Door simpelweg te beginnen bij de kunst. De kunst begint met het schrijven van de plannen; niet de overheden. Dit is in mijn ogen de allerbelangrijkste bijdrage van Bevers aan het debat. Laat dat de paradigmawisseling van de komende tijd zijn.

Maar dan, ik begrijp niet waarom Bevers het Ministerie een nationale of internationale *state-of-the-art* laat schrijven. Is dat niet juist de taak van de Raad voor Cultuur? Die heeft toch de kwalitatieve kennis in huis, of maak een Eerste Kamer in de Raad die dat als eerste taak heeft.

Het Ministerie kan vervolgens een beleidsbrief schrijven, die wellicht uitgaat van de overheidstaken die Bevers noemt, maar evengoed andere kan formuleren. Afhankelijk van de kleur van het kabinet. Dat is hun goed recht en die van de bevolking die hun koos. Leg die twee verhalen, de *state-of-the-art* van de Raad voor Cultuur en de politieke beleidsbrief van het Ministerie, naast elkaar en heb er een gesprek over met de vertegenwoordigers van het veld. De Raad kan dan vaststellen wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen

beide en de opinies en het veld en beslissen welke onderdelen in de kunsten stimulering verdienen. Dat zou dan, na de beoordeling op kwaliteit, het element zijn waarmee bij de subsidieverdeling rekening gehouden zou moeten worden. Dat is echt niet ingewikkeld, het is ook goed uit te leggen aan het veld, bovendien: je hebt iedereen er medeplichtig aan gemaakt. En stel nu dat de uitzonderlijke situatie zich voordoet dat geen enkele kunstinstelling een beleidsdoelstelling in zijn plan heeft vervat. Dan is dit in de eerste plaats heel erg belangrijke informatie en als het Ministerie en de Raad dan toch *coûte que coûte* beleidsdoelstellingen willen realiseren, dan kunnen zij hier een budget voor reserveren, dat gaan premieren, daar bonussen voor uitloven etcetera. Maar dan is het helder welke afweging je maakt.

Wil dit parcours, dat ik nu heel makkelijk schets slagen dan moet er aan een aantal voorwaarden voldaan worden. Ik heb er negen bedacht, tien vond ik zo rond en voelt aan als *bulletpoints*. Ik heb ze ook in een willekeurige volgorde gezet ook om dit gevoel tegen te houden. Ze zijn vooral praktisch, want dat ben ik:

- Volg niet de mode, en ga dus niet het kwaliteitsbegrip op de helling zetten. De twijfel aan kritische kwaliteitsbewaking en beoordeling door deskundigen hangt samen met het huidige populisme en het marktdenken die deskundigheid al snel verdacht vinden. Daardoor worden oordelen door 'peers' incestueus gevonden of zoals bijvoorbeeld in het rapport van Boer&Croon staat 'op zijn minst bevreemdend'.
- De kunst dient met animo haar plannen te schrijven en dient aan te geven wat tot nu toe haar werk beheerste. Het evalueert veeleer dan dat het een voorschot neemt op de toekomst. Immers de kracht van de kunst is: *not knowing what the outcome is*. En verder benoemt de instelling of kunstenaar zijn/haar plek in het bestel. Expliciteren is de taak, een noodzakelijk gevolg van de expertocratie waar in wij leven. Vergaande specialisering heeft geleid tot meer kennis, maar ook tot fragmentarisering van de samenleving. Veel domeinen in de samenleving verstaan elkaars taal, jargon, deskundigen niet meer. Kortom een generalistische benadering is nodig, kom uit de kast, niet om je te verdedigen maar om te delen. Daarom ben ik ook een groot voorstander van besturen, dit zijn namelijk hele mooie plekken waar je expertise kan delen, waar je bruggen kunt bouwen. Dat je niet alleen maar in je eigen specialisme zit. Dat is misschien leuk voor straks.

- De Raad is zo goed als zijn adviseurs. Gezaghebbenden, zoals je wilt, kunstpausen, en aanstormende jonge makers nemen hun rol waar. Bijvoorbeeld in de eerste kamer of commissies. En sterker nog zij hebben dat debat, die meningsvorming, divisievorming, nodig voor hun eigen praktijk. Ook Julia Rowntree benadrukte hoe belangrijk de combinatie is van die generaties. De oudere generatie is belangrijk om haar kennis en ervaring, tegelijkertijd moet je ook het mensbeeld, het wereldbeeld van jongere talenten gebruiken.
- Er zijn heel veel monitoren. Voor mijn part krijgt iedere instelling die subsidie krijgt een keer monitorcorvee, voor twee jaar. Twee jaar lang zie je heel veel, schrijf je verslagen en die worden later bij de aanvragen gevoegd en helpen mee bij de beoordeling door de commissies. De geheime agenda hiervan is dat kunstenaars eindelijk eens gaan kijken naar elkaars werk en weten wat er in dit land aan de hand is, eigenlijk om die verkoking tegen te gaan. De Raad adviseert enkel of het gevraagde bedrag reëel is of niet, indien niet dan motiveert zij ook waarom dat niet zo is. Zo voorkom je strategisch rekengedrag van commissieleden of gekaasschaaf. Ik heb geadviseerd, en wat je heel snel krijgt is dat je toch gaat zitten plussen en minnen of iedereen in je plaatje past. En dat is een traject dat je niet in moet willen slaan.
- De juridificering wordt een halt toe geroepen. De sector dient te beseffen dat wanneer zij hoogwaardige oordelen wil, zij niet direct naar de rechter dient te stappen wanneer dit haar niet bevalt. De vrijheid die haar gegeven wordt bij het schrijven van hun plannen en de garantie van het kwalitatieve oordeel, omdat daar goede mensen zitten, moet vertrouwen bewerkstelligen van respect. Het systeem is kwetsbaar, iedereen moet hier haar verantwoordelijkheid voor nemen en er voorzichtig mee omgaan. Mocht het toch misgaan maak dan gebruik van *mediation*, het vak wordt inmiddels aan eerstejaarsstudenten recht aan de UvA gegeven en dat is niet voor niets.
- Maak een verschil in beoordeling tussen kunstproductie en zuiver ondersteunende instellingen. De laatste hebben een duidelijk omschreven functie en een wel degelijk te kwantificeren *return-on-investment*. Hetzelfde geldt voor de fondsen, overweeg misschien ze uit het systeem te halen zoals Bevers ook voorstelt.
- Mijn stokpaardje: stel geen ondergrens in, continuïteit van werken heeft niets te maken met de hoogte van het benodigde budget dat je aanvraagt. Uiteindelijk zijn dit niet de instellingen waarover commissieleden

het hoofd breken en waardoor de tombola ontstaat. Dit kan ik uit ervaring zeggen. Als adviseur zijn het die instellingen die instituten zijn geworden: zet die kanjers buiten de procedure.

- En nu iets bizars. Koester de verhitte discussie over de verdeling van het geld. Iets dat zich vooral in de muziek en de podiumkunsten afspeelt. Ik weet, het is niet altijd even goed voor het imago, maar het is wel de plek waar het schuurt, prikt. Het is de enige plek waar de kunst daadwerkelijk de politieke arena betreedt en vice versa. En het gaat niet mooi, en beide partijen zouden zich anders moeten opstellen, en beide partijen moeten serieus hierin veranderen, maar ik ben ervan overtuigd dat het een tegenkracht is die elk systeem moet hebben. Ook al was het maar omdat systemen graag reproduceren en dus hun eigen tegenkracht moeten organiseren tegen hun eigen ingenieursdenken in. Binnen podiumkunstinstanties, muziek-ensembles, die anders dan de film of de schrijvers niet onder de fondsen hangen zijn de noodzakelijke *pain in the ass* en zeker niet een bom in een fletsmatig imploderend systeem.

Ik wou ook nog mooie zinnen gebruiken. En toen las ik een toneelstuk van David van Reybrouck, voor mij een voorbeeld van een bruggebouwer. Een jongen die in België met dit toneelstuk de taal- en toneelschrijfprijs heeft gewonnen, een proefschrift schrijft over dierentuinen, de mooiste wielrennersverslagen schrijft en onderzoek naar theater in Kinsjasa.

Die jongen schrijft onder het kopje *Implosie 1*:

“Als student krijgt ge kennis voorgeschoteld, en die af is, klaar en gedrukt. Maar als jong onderzoeker begint ge kennis te vergaren. Rommelachtig en sukkelachtig. Soms zijt gij vermoeid, soms niet in vorm en ge denkt voortdurend: ik ben aan het prutsen. Ik ben er niet voor gemaakt. Mijn onderzoek moet zijn gelijk al die colleges die ge gekregen hebt. Even systematisch, even smetteloos. Tot ge

beseft dat het ook maar een facade is. Tot ge beseft dat uw proffen vroeger en uw collega's nu ook maar aan het prutsen zijn. Het is pas achteraf dat wij voor de buitenwereld een orde forceren. Dat we ons gepruts wegschrapen en doen alsof er vanaf het begin een logica inzat. Vraagstelling, methode, conclusie ja, op het moment zelf loopt het door elkaar, als het al loopt.

Is dat erg, ik weet het niet, soms denk ik het is spijtig dat er op zuiver onderzoek altijd vlekken zitten van het gewone leven, moeten zitten. Maar anderzijds, door die vlekken gaat ge het geheel soms anders bezien.”

Voor mij een hele mooie omschrijving van waar de kunst over gaat. Allez ten slotte Boer&Croon. Ik ga er één ding over zeggen, dit zou mijn toegevoegde bulletpoint tien zijn. Er staan veel naïeve veronderstellingen in, veel dommigheid. Wat anders is dan niet weten. Mijn belangrijkste punt van kritiek is, en dat hangt samen met het voorafgaande, dat is dat het rapport probeert dynamiek in het bestel te creëren via wederom top-down denken. Weliswaar niet meer door een overheid die beslissing neemt maar via programmeurs en uitbaters, dus geforceerd.

Denk andersom, volg de kunst en je krijgt de dynamiek vanzelf. Het kan niet anders. Rowntree leert nu via de kunst het bedrijfsleven innovatief te denken en dan gaan wij het nu weer omgekeerd doen. En de vernieuwing, of de verfrissing zoals Boer&Croon het noemt, laten bepalen door het management. En daarmee miskennen zij wat mij betreft *the unique selling proposition* van de kunst omdat het erom gaat om je heen te kijken en niet altijd vooruit en dat het gaat om wat nog niet bedacht is. *Not knowing is a great asset.*

Ellen Walraven is directeur van De Balie en was daarvoor als dramaturg lid van het theatercollectief 't Barre Land en tot 8 juni 2005 bestuurslid van Kunsten '92

HEIMWEE NAAR DE KUNSTPAUS

Oeds Westerhof

Uitgesproken tijdens het debat 'Is er nog toekomst voor de cultuurnotasystematiek?', op 8 juni 2005, Arti et Amicitiae te Amsterdam

Het is altijd wat lastig om aan visietrajecten te werken. 'Er zijn maar weinig mensen met fatale visies maar zij stellen zich in de regel nogal dominant op in het strategietraject', heb ik ooit geleerd. En wij zitten hier wel degelijk te praten over een visietraject: hoe om te gaan met cultuursubsidies in Nederland. Het feit dat de staatssecretaris nog niet is gekomen met een nieuwe notitie bevestigt wat wij de afgelopen periode in gesprekken bij Kunsten '92 hebben ervaren: wij zijn er niet uit hoe het eigenlijk moet met de subsidies, het enige waar wij wel uit zijn is dat het anders moet. En ik wil ook geen oplossingen presenteren, ik wil een aantal dingen presenteren die ik vanuit mijn praktijk waarneem. Voor echte oplossingen is waarschijnlijk meer tijd nodig.

Schaf de vierjarige cyclus af

Het systeem wat wij hebben met vierjarige subsidies in Nederland sluit het minst aan bij de praktijk die ik, werkend met kunstenaars, heb meegemaakt. Ik ken kunstenaars met een doorgaande lijn in hun werk gedurende hun hele leven, ik ken kunstenaars die elke maand wat anders doen, ik ken ze die een periode niets doen en dan een periode heel erg actief zijn, maar ik ken geen kunstenaar die in cycli van vier jaar werkt. Het is ooit een slim idee geweest om het systeem op deze manier te introduceren, maar mij komt het allemaal wat communistisch voor. Kunst laat zich volgens mij niet voegen naar vierjarige periodes. Ik ben met regelmaat betrokken geweest bij organisaties die te maken hadden met de systematiek en ik merkte dat tegen de tijd dat de aanvragen de deur uit waren de energie volledig uit de organisatie trok, domweg omdat mensen in afwachting waren over hoe het de komende vier jaar zal zijn.

Het leidde tot veel zenuwen in de organisatie en vervolgens, als het geld eenmaal binnen was moesten mensen uitrusten van de spanning voordat zij weer konden accelereren. Wat er daadwerkelijk in zo'n organisatie gebeurde werd vooral in negatieve zin beïnvloed door de vierjarige cyclus. Naar mijn idee moet je daar vanaf. Daarmee heb je nog geen oplossing maar wel een uitgangspunt.

Van verantwoording vooraf naar verantwoording achteraf

Wij doen dat op dit moment tegen een achtergrond van een uitermate zenuwachtige politiek en uitermate zenuwachtige ambtenarij. Ik wil refereren aan de affaires in Zuid Holland

en Gelderland waar gedeputeerden beslissingen namen over geld met verstrekende gevolgen die heel Nederland in een bestuurlijke verlamming hebben gebracht waar het gaat om controle en beheersing van overheidsmiddelen. Daar komen bij stringente veiligheidsmaatregelen na de Volendam-affaire en na de Enron-affaire kwamen de zenuwachtige accountants.

Dat betekent dat kunstsubsidies, hoe klein dan ook, oneindig verantwoord moeten worden. Toen ik nog directeur was bij een culturele organisatie moest ik bij zeven verschillende partijen waar ik subsidie van kreeg evenzoveel verantwoordingen afleggen. Dat betekende evenzoveel separate accountantscontroles en besprekingen in het bestuur, want ook dat werd door de accountant geëist. Onnodige bureaucratie, allemaal gebaseerd op wantrouwen. Waar je rekening mee hebt te houden maar waar naar mijn idee de systematiek debet aan is. Zoveel beleid is geformuleerd en dat beleid wordt zo precies gedefinieerd in regels dat je ook niet anders kan dan er intensieve controlemechanismen op te leggen met als effect dat er heel veel beleid geformuleerd wordt.

Het ironische van dat alles is dat de werkelijk creatieven ertoe neigen zich af te keren van het systeem. Zij vragen liever geen subsidies aan en slaan een andere koers in. Of zij vragen wel subsidies aan, maar bouwen om zich heen een hofhouding die alles met dat gedoe te maken heeft oplost. Die mensen komen dus ook niet meer op dit soort bijeenkomsten, die sturen dan hun zakelijk leider. Dat is natuurlijk het paard achter de wagen spannen want die mensen die je het liefst zou ondersteunen en die het meeste te brengen hebben op het gebied van de kunsten stoot je af door je doorgedemocratiseerde en uitgewerkte systeem. Ik zou willen zeggen ga terug naar de mensen die wat kunnen. En zorg dat de systematiek die mensen uitdaagt om artistiek goede prestaties te leveren.

Op dit moment is het zo dat we vooral met zijn allen beleid aan het genereren zijn. Ik kan dit niet met harde cijfers staven, ik heb het niet onderzocht. Maar mijn stellige overtuiging is dat het aantal beleidsambtenaren in de cultuur de afgelopen jaren op gemeentelijk en provinciaal niveau behoorlijk is toegenomen. Mijn waarneming is dat het aantal beleidsnota's, convenanten, beleidsnota's voor convenanten en maatregelen om daar waar de convenanten

tekort schieten reparaties toe te passen, zo groot geworden is dat er vooral heel veel papier geproduceerd wordt en dat is uiteindelijk niet waar die kunstsubsidies voor bedoeld zijn. Een forse sanering van beleid op alle niveaus lijkt mij goed. Niet eerst beleid formuleren waarna je kunstsubsidies gaat toekennen, maar de subsidiëring van kunst voorop stellen. Hoe dat moet weet ik nog niet, maar je moet het wel op die manier gaan aanpakken.

Stel de rolverdeling opnieuw vast en zorg voor echte decentralisatie

Ook een belangrijke achtergrond waarmee wij op dit moment te maken hebben, dat is de door politici vaak, maar niet altijd juist geciteerde Thorbeckestelregel. Meestal zetten ze waar een komma staat een punt: *'De kunst is geene regeeringszaak'* PUNT. Steeds vaker, merk ik, hebben ambtenaren met hart voor de zaak moeite bij wethouders, gedeputeerden, leden van provinciale zaken, moeite uit te leggen waarom überhaupt geïnvesteerd moet worden in de kunsten. Er lijkt een andere wind door Nederland te gaan die de vanzelfsprekendheid van kunstsubsidies ernstig ter discussie stelt. Die discussie wordt nog eens gevoed door mensen die een ernstige afkeer hebben van de systematiek, dus niet zozeer de subsidie maar de systematiek. Een groot gevaar voor de subsidiesystematiek in de toekomst is dat überhaupt het nut van kunstsubsidie ter discussie wordt gesteld.

Kunsten '92 heeft heel duidelijk uitgesproken dat de huidige systematiek niet functioneert; de taakverdeling tussen Rijk, provincie en gemeente voldoet niet en is aan herziening toe. Daar zie je een heel merkwaardig fenomeen: er is een enorme decentralisatiemodus bij de overheid, maar tegelijkertijd zijn er allemaal stimuleringsprogramma's gekomen die het tegendeel bewerkstelligen, namelijk een enorme centralisatie. Door bijvoorbeeld het Actieplan Cultuurbereik wordt de keuze voor wat wel of niet gesubsidieerd wordt gecentraliseerd in plaats van gedecentraliseerd. Vervolgens wil de overheid wel dat de gemeenten en provincies bijdragen aan de financiering van de kunsten met als gevolg dat niet meer duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is. Het effect is dat geen van de overheidslagen zich verantwoordelijk voelt. Daarom moet die rolverdeling opnieuw worden vastgesteld, daar heeft Kunsten '92 volgens mij heel erg gelijk in.

Rol van adviesraden uitgehold

"De rol van wat vroeger adviesraden waren op het gebied van de kunsten op gemeentelijk en provinciaal niveau is eigenlijk helemaal uitgehold." Dat constateerde Quirijn van der Hoge, ambtenaar uit Groningen op een van de bijeenkomsten die wij daar organiseerden over

cultuursubsidies. Die commissies gaan in de regel nog over enkele duizenden euro's. Dus het systeem van advisering zoals dat bestond, met daarin ook verdelende commissies op provinciaal en gemeentelijk niveau, is eigenlijk helemaal opgedroogd in de afgelopen jaren.

Stichtingsvorm ter discussie

Bij cultuurorganisaties zelf is het gebruikelijk om elk initiatief toe te kennen aan stichtingen. Naar mijn idee is het tijd om na te denken over het nut van al die stichtingen.

Mensen die actief zijn in de kunsten, met visie, die kunnen in de regel prima een organisatie om zich heen bouwen die voldoet aan wat zij nodig hebben. Dat kan ook een V.O.F., een BV of een eenmanszaak zijn. Maar al die stichtingen leiden ertoe dat al die organisaties besturen moeten hebben, die beleidsnota's moeten schrijven etc. Terwijl wat wij eigenlijk willen is dat kunstenaars actief zijn in de kunsten en produceren. Naar mijn idee gebeurt er veel wat hen afhoudt van het werk dat zij zouden moeten doen. Ik pleit ervoor de stichtingsvorm ter discussie te stellen.

Niet-kunstengeld reserveren voor sociaal beleid in de sector

Evenzeer merk ik dat in tijden van bezuinigingen er veel geld gaat naar afvloeiingsregelingen, reorganisaties, in organisatie die ooit zijn opgericht omdat zij ooit heel erg goed waren in het produceren van kunst maar nu in een mindere fase terecht zijn gekomen. Hoewel ik iedereen goede sociale maatregelen gun ben ik ervan overtuigd dat veel geld voor de kunsten momenteel geïnvesteerd wordt in mensen die niet artistiek optimaal productief zijn. En dat is een gemis. Er is niks mis mee organisaties te subsidiëren, wanneer het niet goed gaat met die organisaties, Maar dat hoeft je niet met kunstengeld te repareren.

Meer aandacht voor ontwikkeling van talent

De kunsteducatie, een sector die de afgelopen periode enorm gestimuleerd is, daar gaat het ook slecht mee. Dit komt doordat er weliswaar aan het onderwijs een enorme impuls is gegeven waar het gaat om subsidies. Maar tegelijkertijd wordt het geld dat daarvoor nodig was op gemeentelijk en provinciaal niveau onttrokken aan de traditionele infrastructuur van muziekscholen en creativiteitcentra. Niet dat het daarmee goed ging, maar de hele sector is echter wel in een negatieve spiraal terecht gekomen. Waar er een stimulering van creativiteit in de scholen heeft plaatsgevonden is de infrastructuur voor talenten erg achteruit gegaan. De aandacht zou niet alleen moet uitgaan naar kunst in het onderwijs maar ook naar goed kunstonderwijs. Dus niet vanaf 18 jaar wanneer je naar de academie gaat maar

veel jonger al beginnen.

Systemen als focus loslaten

Het allerbelangrijkste is dat systemen worden losgelaten als focus en men zich gaat concentreren op mensen die wat kunnen. Ik had al meegegeven als titel aan deze speech: 'Heimwee naar de kunstpaus'. Ik zal echter niet de geschiedenis ingaan als degene die dit geagendeerd heeft omdat Maarten Asscher op 3 juni in *Binnenlands Bestuur* - zonder dat wij dit van elkaar wisten - schreef dat er kunstpausen terugkomen, mensen met gezag om de anderen te kunnen dienen. Ik had het

niet mooier kunnen zeggen. Of dat nu ambtenaren zijn, kunstenaars of losse beoordelaars. Maar mensen die verstand van zaken hebben die bevoegdheid te geven om middelen te verdelen naar die mensen waarvan zij denken dat zij wat kunnen, organisaties los te laten ten behoeve van productie. Maar als allerbelangrijkste: systemen loslaten als focus en je gaan concentreren op mensen die wat kunnen.

Oeds Westerhof is senior adviseur bij Bestuur en Management Consultants in Leusden.

RECONSTRUCTIE VERSCHIL MAKEN

Paul Kuypers

Demontage zonder plan

De staatssecretaris van cultuur reorganiseert. In haar nota doet zij voorstellen om de cultuurnotasytematiek te verbeteren. Als ik het goed begrijp is het motto van de nota 'Verschil maken' de lezer duidelijk te maken dat zij meer lucht wil brengen tussen de verschillende functies en posities in de systematiek. Men zou denken dat dit streven gebaseerd zou zijn op een analyse van de totaliteit van de systematiek en niet alleen op een beschrijving van tekorten en knelpunten. Maar de staatssecretaris vindt het laatste voldoende. Om het geheel een beetje cachet te geven bindt zij een poëtische strik om haar bundeltje knelpunten, waar zij pleit voor meer ruimte voor bezieling en betrokkenheid. Haar diagnose is dat de systematiek zich teveel op zijn eigen dynamiek heeft verlaten en daardoor zijn ziel is kwijt geraakt. Het is merkwaardig om een procedurele systematiek zo te typeren. Woorden die uit het register van de theologie en de participatie-ideologie afkomstig zijn passen niet in het vocabulaire van het systeemdenken en kunnen moeilijk iets zeggen over de problemen die zich in het bureaucratische domein van regels en procedures voordoen.

De systematiek als zodanig blijft in de analyse van de staatssecretaris buiten beschouwing. Zij beperkt zich tot een impressionistische kwalificatie van knelpunten en tekorten, waarbij het retorische appél belangrijker wordt geacht dan de exactheid van waarneming en analyse. De kopjes op pagina 3 van de nota getuigen bijna allemaal van de dichtheid en geslotenheid van de systematiek en kunnen vrijelijk worden beschouwd als een prelude op de kopjes later in het stuk, die het verschil en de differentiatie tot oogmerk hebben.

We krijgen in deze benadering geen zicht op de vraag of de moeilijkheden en wrijvingen, die in het eerste deel van de nota worden beschreven, niet inherent zijn aan dit type procedurele arrangementen. We komen ook niet te weten of er geen fundamentele fouten zijn gemaakt bij het ontwerpen van de systematiek. Op zijn minst had de nota zich moeten uitspreken over de koppeling tussen algemene beleidsadvisering en instellingsbeoordeling die bij het eerste kunstplan gemaakt werd. Deze opportunistische op beleidsoverwegingen gebaseerde constructie is later uitgeroepen tot de principiële kern van de systematiek. Zonder veel argumentatie wordt deze constructie in de nota met wat kleine modificaties in stand gehouden, terwijl het niet uitgesloten is dat een wat fundamentele beschouwing tot het inzicht zou hebben geleid dat het hier om een dierbare fictie gaat. Een diepere beschouwing zal laten zien dat deze fictie meer nadelen dan voordelen heeft, zowel voor het algemene cultuurpolitieke denken als voor de instellingsbeoordeling. Een soortgelijke opmerking zou men kunnen maken over de notie van de samenhang, die ook als een van de grondprincipes van de systematiek wordt beschouwd. Die samenhang betreft zowel de structuur van de systematiek (de koppeling van posities, functies en procedures) als de opdracht (kunst en cultuur).

In de voorstellen wordt de samenhang van posities, functies en procedures hier en daar wat losser gemaakt (bijvoorbeeld tussen de Raad voor Cultuur en de onder zijn auspiciën werkende commissies voor de instellingsbeoordeling). In grote lijnen blijft de samenhang echter gehandhaafd, zelfs daar waar verschuivingen in de procesgang worden aangebracht. Door een strakkere regie voor de staatssecretaris en het departement op te eisen

wordt de samenhang zelfs versterkt. De verbinding tussen kunst en cultuur blijft geheel buiten discussie, hoewel de raison daarvan meer van bestuurlijke (de eenheid van het departementale beleidsgebied) dan van inhoudelijke aard is. De plannen van de staatssecretaris om meer ruimte te claimen voor eigen beleid en voor relaties met andere beleidssectoren (economie) en het denken in termen van de verantwoordelijkheid voor een nationale, culturele infrastructuur maken de ontbinding van de verhouding tussen kunst en cultuur ook niet erg waarschijnlijk. Ook hier prevaleert de systematiek van de samenhang. Bestuurlijke overwegingen – zo blijkt opnieuw – zijn belangrijker dan de draagkracht van de systematiek en het gewicht van de verschillen tussen kunst en cultuur.

Het gevolg van deze ‘verdringing van de basale principes van de systematiek’ is, dat de reorganisatie van de staatssecretaris een nogal arbitraire indruk maakt. De voorgestelde wijzigingen berusten vooral op onvrede over technische en procedurele aspecten van de systematiek. Er zijn geen garanties dat deze wijzigingen leiden tot meer dynamiek en grotere effectiviteit. Het reviseren van een machinerie vraagt meer dan het vervangen van een aantal onderdelen. Het effect van bepaalde ingrepen valt moeilijk te voorspellen. Sommige zullen tot daadwerkelijke verbeteringen leiden; andere zullen vermoedelijk nieuwe problemen oproepen. De toewijzing van de z.g. kleine instellingen aan de fondsen zullen de beoordelende taak van de Raad voor Cultuur verminderen, maar de afstemming tussen grote en kleine instellingen vergroten. Het voorkomen van dat gevaar vraagt nieuwe connecties, waarvan het effect op de systematiek (en met name de rol van de Raad voor Cultuur) moeilijk te voorzien valt. Soortgelijke opmerkingen kan men maken bij het voornemen om de functies van de Raad voor Cultuur als beleidsadviseur en als instellingsbeoordelaar uit elkaar te trekken.

In de nota blijft veel verborgen. Of om het wat aardiger te zeggen, bepaalde vooronderstellingen worden niet expliciet gemaakt. De grote principes (samenhang, integratie) worden gehandhaafd, maar in bepaalde opzichten ondergraven. De nota heet niet voor niets ‘Verschil Maken’. Zij zal vermoedelijk eerder tot adaptaties dan tot ingrijpende wijzigingen leiden. En het is de vraag of daarmee de bezwaren tegen het bestaande systeem zullen worden opgeheven. Zoals verderop in deze reactie nog zal worden aangegeven ziet het er niet naar uit dat de verwachting is dat de door de staatssecretaris beoogde veranderingen zullen leiden tot een versterking van het profiel van de Nederlandse

cultuurpolitiek en er meer ruimte zal zijn voor bezieling en betrokkenheid.

Beheer of Beleid?

Het is een hardnekkig misverstand om te denken dat de cultuurnotasytematiek de basis zou kunnen leggen voor een hoogwaardige nationale cultuurpolitiek. De cultuurnotasytematiek beantwoordt aan zijn doel indien hij als een beheersinstrument fungeert. De staatssecretaris denkt daar anders over. In haar nota stelt zij dat de cultuurnotasytematiek als ‘beheersinstrument ruimschoots voldoet, maar als beleidsinstrument is verschrompeld tot een verbureaucratiseerde en ontzielde procedure’. Zij pleit ervoor om de systematiek die beleidsfunctie weer terug te geven. Het is in de eerste plaats de vraag of de systematiek die functie in het verleden ooit heeft gehad en zo ja, of het realistisch is naar een restauratie van dat verleden te streven. In de tweede plaats is het de vraag of het vanuit de wereld van de kunsten wel zo aantrekkelijk is om de systematiek als een beleidsinstrument te beschouwen. De overheid is immers de drager van de systematiek en waar beleid geschreven staat gaat het om overheidsbeleid. Bij haar verbeteringsvoorstellen laat de staatssecretaris daar ook geen misverstand over bestaan. Haar streven is er duidelijk op gericht om de invloed van de overheid op de procedure substantieel te versterken. In de eerste plaats rekent zij af met een minimalistische interpretatie van de leer van Thorbecke, die de overheid terugdringt tot een in haar ogen onaanvaardbare, puur formele rol. De pretenties van de kunst moeten zich beperken tot ‘autonomie van de artistieke expressie’. Deze interpretatie van Thorbecke opent voor de overheid een breed spectrum aan beleidsverantwoordelijkheden voor de sturing en de ontwikkeling van kunst en cultuur. De staatssecretaris opteert verder voor de cultuurnota als beleidsdocument, losgemaakt van de aanvraagprocedure voor instellingssubsidies en bij voorkeur gekoppeld aan de zittingsperiode van een kabinet. Daarmee zet zij de toon voor een bepaalde periode. En zij heeft een monopolie, want de Raad voor Cultuur wordt weliswaar belast met het ‘uitbrengen van strategische adviezen over conceptuele vraagstukken, maar het is de vraag wat het gewicht van deze adviezen tegenover het officiële beleidsdocument van de staatssecretaris is. De algemene adviestaak van de Raad (advisering op hoofdlijnen) wordt bovendien uitgeoefend in dezelfde beleidskaders als de cultuurnota. De referentie aan het beleid betekent, dat de vrije cultuurpolitieke ruimte voor de Raad niet zo groot is. De Raad kan zich door de splitsing van algemene en instellingsadvisering ook veel minder dan nu beroepen op zijn functie als

'kwaliteitsadviseur'. De marginalisering van de positie van de Raad wordt nog eens versterkt door het voornemen van de staatssecretaris om scherper te markeren bij welke subsidiebeslissingen naast artistieke ook beleidsmatige overwegingen een rol spelen. De staatssecretaris denkt daarbij aan functionele en contextuele overwegingen en gaat ervan uit dat het beslissende oordeel tot haar competentie gerekend moet worden. Die uitspraak ligt in de lijn van de revisionistische interpretatie van Thorbecke. Zij past ook in de visie van de staatssecretaris dat kunstinstellingen hun functie vervullen in een culturele infrastructuur. Die infrastructuur is het centrale object van het overheidsbeleid. Voor de staatssecretaris is infrastructuur het bestel van de gevestigde instellingen. Om deel uit te maken van de culturele infrastructuur moeten instellingen over een "in artistiek en bedrijfsmatig opzicht solide basis beschikken". Elders in de nota spreekt de staatssecretaris over het voldoen aan eisen van 'cultural governance'. Zo ontstaat het beeld van een door de overheid geregisseerde tweedeling, waarin de erkende kunst in een bestel figureert, dat zich in status en financiering duidelijk onderscheidt van de wereld van het onaanzienlijke, het zwakke en het onvolgroeide, van dat wat geen naam heeft en geen aanspraak kan maken op de zegeningen van het bestel. Voor de grote systematiek is deze wereld te klein. Hij mist de allure van het management en de distinctie van het culturele kapitaal. En daar hoort hij niet thuis in het domein van de cultuurnota. Officieel is het motief van deze ban, dat de procedure aan overbelasting lijdt en dat afsplitsing van wat artistiek en beleidsmatig te weinig gewicht heeft het systeem weer in evenwicht kan brengen. Maar in werkelijkheid wordt hier een scheiding aangebracht tussen twee soorten kunst: een eerste soort die staat kan maken op officiële erkenning en een plaats in de nationale infrastructuur, en een tweede soort die aangewezen is op de 'openbare onderstand' en op een plaats in een secundair circuit. Die scheiding berust niet op artistieke gronden maar op overwegingen van organisatie en management. Zij maakt een censuur, die de interdependentie ontkent tussen verschillende artistieke praktijken. Het 'grote' en het 'kleine' zijn meer op elkaar aangewezen dan de staatssecretaris denkt. Het 'grote' gedijt alleen wanneer het zich openstelt voor de impulsen van het 'kleine'. Het gevestigde kan de dwang van het institutionele alleen weerstaan, wanneer het zich kan spiegelen in een breed spectrum van nieuwe initiatieven en experimenten en wanneer het opgenomen is in een stroom van turbulentie, beweging en creativiteit; een stroom, die zich niet laat kanaliseren in de strikte schema's van beleids-

en subsidiecategorieën, maar die dwars door die schema's zijn eigen sporen trekt. Het opsluiten van grote en kleine instellingen in gescheiden kaders, is een verlies aan dynamiek en ontwikkelingsvermogen. Het gevolg van deze asilering is een marginalisering van het kleine en een institutionalisering van het grote. En het is daarmee tevens het verdwijnen van de weerstand van het kleine ijveren tegen de ambities van het grote managen.

Een bizarre driedeling

De verdeling van de culturele instelling in twee kampen wordt in de nota nog verfijnd door de grote instellingen opnieuw in twee segmenten te splitsen. De sectorinstellingen (de gereorganiseerde ondersteuningsstructuur), de symfonieorkesten en de twee landelijke operavoorzieningen (tezamen het landelijk bestel voor opera en muziek) en de musea met een rijkscollectie worden rechtstreeks onder ministeriële verantwoordelijkheid gebracht en aan de vierjaarlijkse procedure onttrokken. De rest van de podiumkunsten, de toneel en dansgezelschappen blijven onder het oude regime en worden aan een vierjaarlijkse beoordeling van de Raad voor Cultuur onderworpen. De precieze samenstelling van deze categorie behoort tot de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris. Afgaande op de formulering in de nota 'elke bewindspersoon ... zal vaststellen wat gerekend wordt tot het domein van de directe beleidsverantwoordelijkheid en wat tot het domein van de fondsen' moet men ervan uitgaan dat het hier niet gaat om een vaste lijst, maar om een tableau, dat bij het begin van elke vierjaarlijkse procedure opnieuw zal worden geformeerd. Ook op dit punt worden de touwtjes strakker getrokken. De bewindspersoon bepaalt bij welke instantie de subsidieverzoeken moeten worden ingediend; daarmee stelt hij zich verantwoordelijk voor de classificatie van de aanvragende instellingen. De Raad voor Cultuur wordt in dit verband nergens genoemd., De structurering van het 'bestellen' komt daarmee in handen van de overheid. Dit is opnieuw een blijk van het decisionistische karakter van de nieuwe systematiek.

Uit de kring van de grote toneel- en dansgezelschappen is nogal heftig gereageerd op het verschil in behandeling tussen de (zogenoemde) A en B categorieën. Men voelt zich achtergesteld bij de symfonie- en operagezelschappen. Dat is niet ten onrechte, want er zijn inderdaad aanzienlijke verschillen in status en behandeling. Uit de nota wordt niet duidelijk waarom de toneel en dans wordt gediscrimineerd ten opzichte van de muziek en de musea. De staatssecretaris zegt daar niets over. Zij constateert alleen, dat er geen scherpe

criteria zijn om instellingen in een 'horsconcours categorie' te plaatsen. Wel zijn er, naar haar inzicht, instellingen, die een zodanige positie in het culturele bestel vervullen, dat zij alleen goed te beoordelen zijn in samenhang met instellingen die eenzelfde positie hebben. Kennelijk geldt die 'bestelnorm' niet voor het toneel en het dans. Waarom dat zo is, wordt in de nota niet duidelijk gemaakt. De staatssecretaris voelt er blijkbaar niets voor om het toneel en de dans als 'bestellen' te beschouwen. Wat de redenen daarvoor zijn blijft in het duister. Misschien vindt zij die twee sectoren te heterogeen en te chaotisch om ze een plaats in de eredivisie te gunnen. Mogelijk zijn ze niet rijp of niet geschikt voor internationale visitaties, maar het zou ook kunnen zijn dat het creëren van een toneel- en een dansbestel teveel rumoer oproept en het gebied van de Raad voor Cultuur (zijn aandeel in de advisering) te smal maakt.

Er zijn twee manieren om de keuze van de staatssecretaris voor A en B instellingen te beoordelen. De eerste is het wegen van de vraag waarom bepaalde instellingen wel en andere niet in de A categorie zijn opgenomen. Vanuit de optiek van de betrokken instellingen zijn er voldoende redenen om voor een status buiten de cultuurnota te pleiten. Men kan echter ook een ander perspectief dan dat van de individuele instellingen aanhouden (de tweede weg) en zich een oordeel trachten te vormen over de indelingen, de kaders, die door de staatssecretaris in het uitzicht worden gesteld. In dat geval rijst de vraag of het voor de grote toneel en dansinstellingen wel zo aantrekkelijk is om in een bestel te worden opgenomen, waar kleinere instellingen en projecten geen deel van uitmaken? Betekent dat niet dat een 'natuurlijke' band vervangen wordt door een staatsregie, waarin een barrière wordt getrokken tussen grote (bestel)gezelschappen en kleine (fonds)instellingen? De relaties tussen deze twee categorieën zullen in deze situatie niet geheel verdwijnen, maar het grensverkeer zal strikter en bewuster geregeld moeten worden en veel van zijn vanzelfsprekendheid verliezen. Het is niet uitgesloten, dat het (zoals in andere geïnstitutionaliseerde sectoren) een zaak zal worden van het management en van de communicatie en de p.r. afdelingen.

Constructies, zoals die door de staatssecretaris worden voorgeschreven zijn geen ouderwets staatsinrichtingen. Het zijn bedrijfskundige arrangementen, die in naam voorwaardenscheppend heten te zijn voor het primaire (artistieke) proces, maar die dat proces vanuit hun eigen logica voortdurend frustreren en ondergeschikt maken aan de bestuurlijke rationaliteit.

De introductie van het bestel en van een instellingenhiërarchie is een operatie, die een

herziening van de subsidiesystematiek verre te buiten gaat. De behoefte aan beheersing van de subsidiestromen wordt gekoppeld aan een herstructurering van het artistieke veld. De consequenties daarvan zijn niet te overzien, zij reiken in ieder geval veel verder dan een herziening van de cultuurnotaprocedure. Het is de vraag of de kunstwereld zich bewust is van deze ingrijpende mutatie en alert genoeg is om deze cultuurpolitieke wending te traceren.

Andere overheden

In de eerste jaren van haar bewind heeft de staatssecretaris zich een warme voorstander getoond van de decentralisatie van het cultuurbeleid. Hoewel er in de nota een aparte paragraaf voor ingeruimd is lijkt het alsof zij op dit punt toch wat gereserveerder is geworden. In de lijn van de door haar gewenste versterking van de ministerieel verantwoordelijkheid keert zij zich nu tegen het streven om de verdeling van de subsidies aan de culturele instellingen over te dragen aan andere overheden of aan zelfstandige bestuursorganen. Van het laatste (functionele decentralisatie) toont zij zich een overtuigd tegenstander. Het eerste (territoriale decentralisatie) acht zij niet bijster actueel, 'omdat het cultuurbeleid al in belangrijke mate is gedecentraliseerd'. Deze verrassende mededeling wordt gevolgd door de uitspraak (kennelijk bedoeld als ondersteuning van de uitspraak in de vorige zin), dat 'het aandeel van het rijk in de cultuursubsidie minder dan een derde is'. De mogelijkheid dat het procentuele overwicht van de andere overheden niet het gevolg is van het royale overdrachtsbeleid van de rijksoverheid, maar van de milde vrijgevigheid en de culturele ambities van gemeenten en provincies komt kennelijk niet op in het hoofd van de staatssecretaris. Maar haar ambtenaren moeten haar toch hebben geleerd dat de budgetten voor kunst en cultuur de laatste jaren op provinciaal en gemeentelijk niveau voortdurend zijn verhoogd. De reserves van de staatssecretaris ter zake van een verdergaand decentralisatiebeleid impliceren niet, dat zij de andere overheden niet zou zien als belangrijke partners in het nationale cultuurbeleid. Zij ziet hen als 'stake-holders', die vanwege hun grote rol in het cultuurbeleid als direct belanghebbenden in staat moeten zijn invloed uit te oefenen op besluitvorming over culturele voorzieningen, die voor de lokale en regionale infrastructuur van wezenlijk belang zijn'. De vrijblijvende welwillendheid van het laatste deel van deze zinsnede wordt doorgetrokken in een van de laatste paragrafen van de nota, waarin de staatssecretaris de gemeenten en de provincies opnieuw aanspreekt op 'de gezamenlijke gevoelde verantwoordelijkheid voor de culturele infrastructuur'. Opnieuw staat het begrip

'infrastructuur' centraal in de beschouwingen over het toekomstige cultuurbeleid. In allerlei toonaarden worden de lagere overheden in deze paragraaf uitgenodigd om zich in gezamenlijkheid met de rijksoverheid te voegen in de systematiek van de cultuurnota. Die systematiek is echter de systematiek van het rijk en is het bepalende kader voor samenwerking en overleg. In tweeërlei opzicht trekt het rijk de lijnen voor de participatie van provincies en gemeenten. In de eerste plaats op het niveau van de beleidsprioriteiten en in de tweede plaats op dat van de systematiek en de procedure. Deze *double bind* leidt niet alleen tot een homologie van nationaal en regionaal beleid, maar ook tot een standaardisatie van objectieven en visies. Bestuurlijke schema's winnen het van inhoudelijke verschillen. Territoriale contexten en culturele verwantschappen worden voorbij gestreefd of genegeerd door de functionelerationaliteit van de beleidssystematiek. Gemeenten en provincies maken zich kwetsbaar door de adaptatie van die systematiek voor hun eigen cultuurbeleid. Nu de staatssecretaris zich voorneemt haar eigen cultuurnota als beleidsdocument te presenteren, zal de invloed van het rijksbeleid en de daarin gestelde prioriteiten op de lagere overheden sterker worden. Op nationaal niveau mogen gemeenten en provincies erover meepraten, maar het is het rijk, dat de koers bepaalt en dat in zijn schematismen nooit voldoende recht zal kunnen doen aan de veelheid en de verscheidenheid van lokale en regionale omstandigheden.

De terughoudendheid van de staatssecretaris op het gebied van de territoriale decentralisatie leidt tot het in stand houden van de verticale relatie tussen het rijk en de andere overheden. Op het terrein van kunst en cultuur is decentralisatie van bevoegdheden misschien niet zo interessant. Belangrijker is het handhaven van het geldende functiemodel waarin het rijk verantwoordelijk is voor het culturele aanbod en de provincies en gemeenten respectievelijk als distributeurs en afnemers figureren. Dit model kan worden gezien als de replica van het centrale beleidsmodel dat zolang het zijn geldingskracht behoudt meer horizontale verhoudingen in de weg staat. Het is spijtig dat de staatssecretaris in haar betoog over de relatie met andere overheden geen aandacht aan dit model besteedt. Daardoor blijven de verhoudingen zoals ze zijn en wordt de kans gemist om het staatsmonopolie op het cultuurbeleid te vervangen door een systeem, waarin provincies en gemeenten als gelijkwaardige partners van het rijk worden behandeld. Een dergelijk systeem veronderstelt ook een verbreding van de kwaliteitsdiscussie, die nu alleen op landelijk niveau door de Raad voor Cultuur wordt

gevoerd. De uitkomsten van die discussie gelden nu als een dictaat voor de lokale en de provinciale stake holders. De afgelopen jaren heeft dat tot spanningen en tegenstellingen geleid rond de subsidiering van een aantal regionale gezelschappen. Deze spanningen en tegenstellingen hadden een andere impact gekregen of waren zelfs vermijdbaar geweest wanneer men zich bewust was geweest dat kwaliteitsoordelen niet in de ijle hoogte van een artistieke canon ontstaan, maar hun vorm vinden in moeizame adviesprocedures met hun onvermijdelijke financiële randvoorwaarden. Het ontbreken van dit bewustzijn stoelt op het postulaat van de intrinsieke zuiverheid van het artistieke oordeel. De strikte erkenning van dit postulaat zowel in de wereld van het bestuur als in die van de kunst leidt tot de instandhouding van een cordon sanitaire rond de nationale adviesstructuur. Provincies en gemeenten worden op een afstand gehouden op grond van de overweging dat de kwaliteit van de artistieke oordeelsvorming bij hen niet in goede handen is. Men is van oordeel, dat er op provinciaal en gemeentelijk niveau niet alleen een tekort is aan inzicht en expertise, maar dat er onvoldoende ruimte is voor een kritisch oordeel en voor een zelfstandige cultuurpolitiek. In dit beeld past de behoedzaamheid waarmee zowel de nationale overheid als de nationale culturele elite het locale als het provinciale beleid tegemoet treedt. Die nationale gereserveerdheid houdt gemeenten en provincies gevangen in een vergaande vorm van afhankelijkheid. Zij bindt hen als distributeurs en afnemers van het landelijk beleid aan nationale modellen en beleidsprioriteiten en fixeert hen op de onmogelijkheden van hun eigen beleid. Sinds het optreden van staatssecretaris Van der Ploeg is die binding sterker geworden. Zijn streven was er op gericht om de andere overheden te associëren met een aantal politieke programma's, zoals het actieplan cultuurbereik. De huidige staatssecretaris vervolgt het spoor van haar voorganger en heeft een aantal nieuwe projecten op de agenda gezet op het gebied van de culturele diversiteit en de synergie tussen kunst en economie. Op zich zelf is dat niet verontrustend, het geeft allen te denken dat de toon door de nationale bewindslieden wordt gezet en dat gemeenten en provincies zich zo gemakkelijk in de rol van uitvoerders van sterk politiek gekleurde programma's laten dringen. Nog opmerkelijker dan dit soort associaties zijn de buigingen voor de beleidsconcepten, die door de bewindspersonen in het bestuurlijke stukken worden afgekondigd. In de nota van de staatssecretaris worden provincies en gemeenten als stake holders van het rijksbeleid aangesproken op het begrip infrastructuur als de kern van een moderne cultuurpolitiek. Veel

gemeenten en provincies koesteren dit begrip als uitdrukking van de volwassenheid van een lokaal en provinciaal cultuurbeleid (met referentie aan begrippen als economische en ruimtelijke infrastructuur). Infrastructuur ligt voor hen in het verlengde van de traditionele zorg voor de culturele accommodaties. Dit nieuwe begrip duidt echter niet alleen op een verbreding van het (culturele) voorzieningenpatroon, maar is ook de logistieke gestalte van een nieuwe stedelijkheid. Het risico van deze tweede betekenis is dat wat we 'onderbouw' noemen (de letterlijke vertaling van de term infrastructuur) gelijk gaan stellen aan kunst en cultuur. Kunst en cultuur is echter veel meer. De meerdere lagen van die twee begrippen komen niet tot hun recht in de logistiek van een begrip als infrastructuur. Waar het bestuur kiest voor de dogmatiek van een eigen vocabulaire zijn kunst en cultuur gedwongen om zich te verlaten op de dubbelzinnigheid van hun woorden en zelfs op de dissonantie van hun eigen namen. In hun relatie tot het bestuur worden kunst en cultuur gekenmerkt door twijfel en kritische distantie, terwijl het bestuur zich hecht aan zekerheden en vaste identiteiten. In kunst en cultuur verschijnt de samenleving als een samenleving, die zich op een problematische manier verhoudt tot wat zij is of geacht wordt te zijn. En dat betekent ook tot de gestalte, die zij in haar bestuurlijke expressie denkt te vinden.

De behaaglijkheid, waarmee het begrip infrastructuur in de nota van de staatssecretaris is omgeven, verdient om nog een andere reden een correctionele opmerking. Behalve op de bestuurlijke reductie van kunst en cultuur wijst zij ook op een economische reductie. Uit recente uitlatingen van de staatssecretaris mag worden afgeleid, dat het woord infrastructuur voor haar een sterke economische lading heeft. Een krachtige culturele infrastructuur legt de basis voor een versterking en voor een creatieve innovatiestructuur. Met overtuiging meldt de staatssecretaris bij de presentatie van de nota 'cultuur en economie' dat zij samen met haar collega van Economische Zaken 8 miljoen euro heeft vrij gemaakt voor wat zij aanduidt als een 'creative challenge call'. En bij diezelfde gelegenheid wijst zij er op dat 'kunstenaars economisch moeten integreren om zich zo een plaats in de maatschappij te ververven'. Dat zijn ferme uitspraken, die men zonder moeite als pendant kan zien van het streven van het huidige kabinet naar sociale en culturele integratie van vreemdelingen en anderstaligen. Het gebruik van het begrip infrastructuur in deze context maakt het problematisch als richtpunt voor het nationale cultuurbeleid. Tegen deze achtergrond lijkt het nogal problematisch om het begrip infrastructuur als

richtpunt voor het nationale cultuurbeleid te gebruiken. En nog minder reden is er om het tot inzet te maken van een culturele coalitie en zijn provinciale en gemeentelijke stake holders.

De fictie van de integratie

De systematiek was een verwachtingsvolle poging om eenheid te brengen in het beleid en de financiering van kunst en cultuur. Die eenheid werd gezocht in de organisatie van het advies- en beleidsvormingsproces. Zij was een verbinding van twee stromen, de behoefte van de kunstsector aan een stroomlijning van het subsidiestelsel aan de ene kant en de wens van de overheid aan een concentratie van het adviesproces en een strakkere regulering van de betrekkingen met de kunstwereld aan de andere kant. De vormgeving van de systematiek voltrok zich onder het gesternte van de reorganisatie van het Haagse adviesstelsel en resulteerde in de formatie van één adviesstructuur, waarin de algemene beleidsadvisering en de specifieke instellingsadvisering aan elkaar geklonken werd. Bij de instelling van het nieuwe systeem heeft men een paar dingen over het hoofd gezien.

In de eerste plaats heeft vooral de kunstwereld zich niet gerealiseerd, dat het nieuwe stelsel niet een gemoderniseerde replica was van de vroegere Raad voor de Kunst. Men heeft geen afscheid genomen van het oude corporatisme en is tot op heden de cultuurnotaprocedure blijven beschouwen als een gezamenlijke onderneming van de overheid en de kunstwereld.

In de tweede plaats heeft men zich niet gerealiseerd, dat de geprivilegieerde positie van de kunst in de oude situatie ondergeschikt werd gemaakt aan het primaat van de cultuur. In tegenstelling tot de kunst is de cultuur vanuit het beleid gezien een een plastisch begrip en dus makkelijker te manipuleren. Het kunstbeleid is in de loop der jaren geleidelijk geabsorbeerd door het cultuurbeleid.

In de derde plaats heeft zich het merkwaardige feit voorgedaan dat de cultuurpolitieke ambities van de politieke bestuurders langzamerhand zijn bezweken voor de bestuurlijke rationaliteit, de beheerslogica van het systeem en de urgentie van algemeen maatschappelijke prioriteiten.

In de vierde plaats heeft men zich niet gerealiseerd dat systemen een eigen, interne dynamiek kennen, die tot doorgaande processen van reconstructie en complexiteitsverhoging leiden. Een van de mogelijkheden om die beweging te doorbreken – het ter discussie stellen van de onmogelijkheden van de systematiek – is niet benut. De politiek houdt (zeker in zijn bestuurlijke gedaante) niet van

grondslagendiscussies. Hij accommodeert zich liever aan het bestuurlijke discours. Voor de kunstwereld geldt hetzelfde, zij het vanuit andere overwegingen; daar geldt het primaat van de instellingsbelangen met hun preponderante rol in het adviesproces.

Wat de structuur en de operationele kanten van de systematiek betreft ziet men, dat het gewicht van de algemene uitgangspunten een voortdurende druk uitoefent op de rationele organisatie van processen en structuren. De systematiek is een arrangement van functies en posities en een ordening in de tijd en de bestuurlijke ruimte van advies- en besluitvormingstrajecten. In overeenstemming met het bestuurlijke karakter van de systematiek wordt door de sturing en de voortgang van die trajecten vooral gebruik gemaakt van klassieke (bureaucratische) instrumenten zoals nota's en andere schriftelijke documenten, wettelijke voorschriften, politieke uitspraken, regels en procedures en persoonlijke bemoeienissen. Deze instrumenten zijn echter te zwak en te statisch om een complexe systematiek soepel en doelmatig te laten functioneren. Zij zijn ook niet berekend op een systeem, dat de symmetrie en het evenwicht van een corporatistisch stelsel mist en dat over andere mechanismen dient te beschikken om ordenend en regulerend te kunnen optreden.

In haar nota constateert de Staatssecretaris een aantal van deze tekorten en doet zij een aantal (weinig samenhangende) pogingen om de werking van de systematiek te verbeteren. Zij houdt echter de grondstructuur in stand en laat ook de basisformule van het systeem ongewijzigd. De voorgenomen maatregelen zijn echter van dien aard, dat die basisformule feitelijk toch wordt aangetast. Samenhang en integratie blijven centraal staan, maar worden van binnen uit ondergraven. Er zullen nieuwe koppelingen moeten worden gemaakt om het systeem te laten functioneren. Differentiatie en verschil vergen grote inspanningen op operationeel niveau in een organisatie, die formeel kiest voor de heterogeniteit maar niet bij machte is om de bestaande homogeniteit los te laten. De ideologie van de integratie zal de staatssecretaris blijven achtervolgen.

Andere wegen

De conclusie van de voorgaande beschouwingen luidt dat een partiele demontage van de systematiek meer problemen oplevert dan dat ze oplost. De systematiek is in de loop der jaren alleen maar complexer geworden. Dat is niet een gevolg van regelzucht en proceduredwang, maar van de reikwijdte van de systematiek. Vereenvoudigingen lossen niets op omdat de

systematiek door een veelvoud aan bestuurlijke doelstellingen en een daarop gerichte operationaliteit een eigen complexiteit genereert, die niet in staat is om op een doeltreffende wijze op de complexiteit in de buitenwereld te reageren. Door de concentratie op de instellingssubsidiëring kon er geen zicht ontstaan op de positie van kunst en cultuur in de samenleving en evenmin op hun plaats in het overheidsbeleid. Er zijn talloze beleidsadviezen en algemene beschouwingen geproduceerd maar zij hebben nauwelijks een rol gespeeld in de procedure. Het ziet er niet naar uit, dat de voorstellen van de Staatssecretaris daarin veel verandering zullen brengen. In het beste geval zal de transformatie van de cultuurnota tot een beleidsdocument de politieke prioriteiten van de bewindspersoon in beeld brengen en de subsidievragende instellingen een kader verschaffen, voor het indienen van hun aanvragen. Onduidelijk is wat men daarnaast mag verwachten van de cultuurpolitieke en bovensectorale beleidsadvisering van de Raad voor Cultuur. Op welke behoeften van de overheid is deze vorm van advisering gebaseerd? Welke rol zal hij spelen in het beleid en hoe verhoudt hij zich tot de instellings-beoordeling door de sectorale commissie van de Raad? Misschien is het nuttig om tegenover het abstracte geweld van deze beleidsvertogen de blik nog eens terug te richten naar de tijd, waarin het kunstenplan als een nieuw arrangement voor de overheid en de kunstwereld werd geïntroduceerd. Wat waren de voorstellingen en de behoeften van die twee partijen om zich aan een nieuwe financieringssystematiek te committeren? Aan beide kanten was men ervan overtuigd, dat het bestaande subsidiestelsel onvoldoende zekerheid bood en niet in overeenstemming was met de betekenis, die de kunst en cultuur in de samenleving hadden gekregen. Voor de instellingen telde vooral het gebrek aan continuïteit in de financiering. De meeste subsidies waren éénjarig en boden geen ruimte voor een vaste programmering. Bij de overheid bestond dezelfde behoefte aan continuïteit. Vooral voor het departement was het incidentalisme een kwelling, die leidde tot gebrek aan overzicht en samenhang. Men vond elkaar in de wens om meer planmatig te werk te gaan en een budgettair beleid te ontwikkelen. De kunstwereld hoopte daarmee meer zekerheid en meer status te krijgen. Voor de overheid gold dat zij op deze wijze de legitimatie van haar optreden zou kunnen versterken. Bovendien ging zij ervan uit dat de kunstsector zich door een meer geprogrammeerde werkwijze tot een volwaardige beleidssector zou kunnen ontwikkelen.

Die uitgangspunten gelden nog steeds. Zij zijn alleen gevangen geraakt in een systematiek, waarin het zicht op de oorspronkelijke bedoelingen verloren is gegaan. De systematiek is een labyrint van regels en structuren geworden, die de implementatie van een goed functionerende subsidie-beheerssysteem frustreren. Ondanks de bezwaren tegen de huidige systematiek is de kunstwereld niet geneigd om de verworvenheden van een vierjarig subsidiestelsel prijs te geven. Dat stelsel kan echter alleen blijven bestaan indien de systematiek aan een substantiële herziening wordt onderworpen. Het doel van een dergelijke herziening is niet een terugkeer naar het vroegere corporatistische model, zoals door sommige spraakmakers in de kunstwereld wordt bepleit. Het is evenmin een perfectie van de bestaande systematiek of een reparatie op onderdelen, zoals door de Staatssecretaris wordt beoogd. Het is een uitzuivering van de huidige procedure waarbij alle aandacht wordt geconcentreerd op de vormgeving en de ontwikkeling van kunst en cultuur in hun specifieke functie zonder daarbij allerlei beleidsadditieven en bureaucratische aanhangsels te betrekken. De Raad voor Cultuur moet weer het middelpunt worden in een herziene procedure. Hij is het centrale adviesorgaan voor de toewijzing van de nationale subsidies. De Raad kan die rol alleen vervullen, als hij in staat is om zich een beeld te vormen van de ontwikkelingen in de verschillende sectoren van kunst en cultuur. Dat betekent dat de Raad ook over een apparaat beschikt, dat over de nodige expertise beschikt en voldoende affiniteit heeft met wat er zich afspeelt in de wereld van kunst en cultuur. Een dusdanige equipering van de Raad is belangrijker dan het streven naar een sectorale of disciplinaire uitrusting van de Raad op bestuurlijk niveau. In die zin kan het voorstel van de Staatssecretaris worden gevolgd om de Raad uit generalisten te laten bestaan; alleen zullen die zich veel minder met strategische of cultuurpolitieke advisering bezig moeten houden maar meer met het bewerken en assembleren van voorstellen en adviezen van het eigen apparaat, van deskundigen buiten dat apparaat, van speciale commissies en van fondsen en andere overheden. Het is de vraag of de Raad, zoals dat nu het geval is, zich moet voorzien van een breed stelsel van sectorale en bovensectorale commissies. Dat stelsel werkt niet goed. De betrokken commissies zijn belast met het geven van een artistiek kwaliteitsoordeel, maar zij blijken dit oordeel voortdurende te vermengen met andere overwegingen en zijn vaak ook niet in staat om de meer structurele ontwikkelingen in de verschillende sectoren (zoals organisatorische en thematische verschuivingen) te verwerken.

Het is ook de vraag of de Raad in dit opzicht niet meer gebruik zou kunnen maken van de inzichten van de fondsen. Dat is vermoedelijk effectiever dan het in stand houden van twee min of meer autonome adviescircuits. Het lijkt in dit verband ook weinig zinvol om de zogenaamde kleine instellingen uit de cultuurnotaprocedure te halen en voor meerjarige subsidiering over te hevelen naar de fondsen.

Realisering van dat voornemen van de Staatssecretaris zal de afstand tussen de Raad en de fondsen, die de laatste jaren ten onrechte als een vanzelfsprekendheid is geaccepteerd, alleen maar groter maken.

De inspanningen van de Raad zijn de afgelopen jaren vooral gericht geweest op een succesvolle uitvoering van de vierjaarlijkse adviesprocedures. Het is de vraag of het gewicht van die termijnen niet kan worden verminderd en of een grotere spreiding van de advisering in de tijd niet tot een verbetering van de kwaliteit van de advisering zal leiden. De Raad zou zich ook minder afhankelijk moeten maken van de formats van de subsidieaanvragen. Het zwaartepunt kan beter worden gelegd op de kennis en de inzichten van de Raad en minder op de redactionele vernuft van de gegadigden. Er is geen reden om de Raad alleen over artistieke kwaliteit te laten oordelen. Een uitbreiding van dat oordeel tot functionele, organisatorische en financiële overwegingen biedt de Raad de mogelijkheid om een breder en meer afgewogen oordeel te formuleren, waardoor de huidige mystificaties rond de artistieke toetsing van het werk van de aanvragende instellingen wat minder ruimte krijgen. Een dergelijk advies heeft bovendien het voordeel, dat dubbelzinnigheden in de uiteindelijke besluitvorming (een genuanceerd oordeel, maar geen toewijzing vanwege een tekortschietend budget kunnen worden vermeden). Het verdient ook aanbeveling om de beoordeling van de financiële aspecten van het werk en de programma's van de aanvragende instellingen niet af te stemmen op de departementale budgetten. De Raad moet oordelen over wat nodig is zonder zich te laten hinderen door bezuinigingen en andere budgettaire beperkingen. De beslissing over de subsidietoekenning behoort niet tot de competentie van de Raad maar tot die van de bestuurlijke en ambtelijke instanties.

Ontkoppeling

Wat tenslotte de algemene adviestaak van de Raad betreft is meer helderheid geboden dan de Staatssecretaris in haar nota verschaft. Haar omschrijving van die taak als "het uitbrengen van strategische adviezen over conceptuele vraagstukken" is nogal cryptisch. "Strategisch en conceptueel" zijn moeilijk te doorgronden

begrippen. Strategie verwijst naar een actor, die streeft naar strategisch handelen. Welke actor of actoren heeft de staatssecretaris hier op het oog? Denkt zij aan zich zelf, aan het departement, het parlement, de sector of de instellingen? En wat zijn conceptuele vraagstukken? Zijn dat vraagstukken, die een concept missen of zijn het vraagstukken, die alleen op het conceptuele niveau gedacht kunnen worden en wat zijn dat vervolgens dan voor vraagstukken? De vraag kan ook worden gesteld of deze door de staatssecretaris gebruikte formulering hetzelfde is als de bepaling in de officiële taakomschrijving van de Raad, dat "hij de regering adviseert over algemeen verbindende voorschriften of te voeren beleid op het gebied van de cultuur" (Wet op het specifiek cultuurbeleid, art. 2a lid 2). Blijft in de taakomschrijving van de Staatssecretaris ook de uitspraak uit de toelichting op de Wet op het specifiek cultuurbeleid gehandhaafd, dat het adviesorgaan voor het brede cultuurbeleid gebaseerd is op "de noodzaak om meer beleidsintegratie tot stand te brengen van de sectoren cultuurbeheer, kunsten, media en bibliotheekwezen op grond van de belangrijke verwantschappen tussen die sectoren" (Tweede Kamer 1994-1995) en wordt die behoefte gedekt door het uitbrengen van strategische adviezen over conceptuele vraagstukken?

Men mag ervan uitgaan dat de Staatssecretaris niet zonder reden voor een andere formulering heeft gekozen dan de hier vermelde wettelijke omschrijvingen. Gaat het hier om een specifieke interpretatie van de officiële opdracht van de Raad, of om een andere invulling of wijziging van deze opdracht? En (een volgende vraag) hoe verhoudt die nieuwe opdracht zich dan tot de ook in de wet vastgelegde taak van de Raad om "te adviseren op het niveau van de afzonderlijke instellingen"?

In haar nota laat de staatssecretaris zich niet uit over deze vragen en zij geeft ook niet aan of de wijzigingen in de taakstelling van de Raad tot wijzigingen in de wet zullen leiden. Meer duidelijkheid is hier van belang. Er bestaat nogal wat verschil tussen de wettelijke bepalingen en de formuleringen in de nota, waarbij de eerste de taak en de bevoegdheden van de Raad voor Cultuur scherper markeren dan de nogal diffuse uitspraken in de nota. Wat de Staatssecretaris vooral aan zou moeten geven is of zij behoefte heeft aan een Raad voor Cultuur die haar op de hoofdlijnen van beleid adviseert, zoals in de Kaderwet Adviescolleges en in aansluiting daarop ook in de Wet op het specifieke cultuurbeleid is voorzien. Tot nu toe heeft de Raad die rol maar in zeer beperkte mate vervuld en in de nota mist men de argumenten die een substantiële

versterking van de Raad op dit punt kunnen motiveren.

Ondanks de eigenaardige formulering heeft het er toch de schijn van dat de Staatssecretaris de Raad een algemene beleidsadviesfunctie blijft toedenken. Zij geeft echter niet aan wat zij precies wil. Zij lijkt te kiezen voor een gemodificeerde combinatie van twee wettelijke adviesfuncties van de Raad, maar het is twijfelachtig of die combinatie wel verenigbaar is met de geldende wettelijke formules.

In het hier gepresenteerde model verliest de Raad die algemene adviesfunctie. Dat is een gering verlies, want die functie had niet zoveel gewicht in het optreden van de Raad. Dat verandert als de Raad zich gaat bezighouden met de advisering over de ontwikkelingen van kunst en cultuur. Daarbij gaat het niet alleen om de kwaliteitsbeoordeling van de instellingen maar ook om de inhoudelijke en functionele aspecten van de sectoren. De Raad kan die taak alleen met succes vervullen als zij zicht heeft op de artistieke praktijken en op de bestaansvoorwaarden van instellingen en voorzieningen en als hij bovendien in staat is om zijn kennis en inzichten in visies en taxonomieën te vertalen. Dat is niet hetzelfde als het formuleren van "wettelijke" beleidsadviezen, zoals in de Kaderwet Adviesorganen wordt beoogd. De codes waarin het beleid opereert zijn andere dan de codes van de artistieke praktijk. In de destijds gekozen adviesformules heeft men zich dat onvoldoende gerealiseerd en is men er te gemakkelijk van uitgegaan, dat een combinatie van algemene beleidsadviesering en instellingsbeoordeling een vruchtbare wisselwerking zou opleveren. Als er één conclusie uit de ervaring met de cultuurnotasystematiek getrokken mag worden, dan is het dat het verstandig is om deze ambitie op te geven. Wettelijk gezien is daar geen enkel bezwaar tegen. Er zijn geen dwingende redenen, zoals destijds is gesuggereerd, om de beoordelings-systematiek aan het adviesmodel van de Kaderwet te koppelen. Ontkoppeling zal alleen maar voordelen hebben. De systematiek wordt lichter en doorzichtiger van, de posities en de verhoudingen worden scherper gemarkeerd en wat het allerbelangrijkste is: de cultuurpolitieke discussie krijgt weer nieuwe kansen.

Verdere uitwerking twee modellen

"De andere wegen" zijn alleen in contouren aangegeven. Op dit moment is het moeilijk om verder te gaan. Het uitwerken van een vaste cartografie vraagt meer tijd en meer studie. De ruimte daarvoor is beperkt omdat de politieke besluitvorming over de nota van de staatssecretaris voor de deur staat. De staatssecretaris verkeert in dit opzicht in een

betere positie. Zij heeft de tijd genomen en lang aan haar visie gewerkt. Zij is bovendien in staat geweest om die visie met veel overtuiging te presenteren. Het gesprek met haar zal niet gemakkelijk zijn. Maar het moet toch worden gevoerd. Want haar ontwerp van een nieuwe (verbeterde) systematiek is niet in het belang van de instellingen en blokkeert bovendien de ontwikkeling van kunst en cultuur. Om de discussie wat gemakkelijker te maken worden de voornaamste gedachten van deze reactie nog eens samengevat en wordt voorts een poging gedaan om het door de staatssecretaris bedachte ontwerp te vergelijken met de hier ontwikkelde ideeën over de systematiek.

Het model van “verschil maken”

De systematiek is overbelast en vastgelopen in zijn eigen dynamiek. Met het verminderen van regels en het verbeteren van procedures worden de problemen niet opgelost. Er is een ontvlechting nodig van een aantal functies en posities in het systeem. “Verschil maken” is het loskoppelen van algemene- en instellingsadviesing binnen de Raad voor Cultuur, van de adviesing over grote en kleine instellingen, van strategische adviesing en (artistieke) kwaliteitsbeoordeling. Van de adviesing over grote en kleine instellingen en van strategische adviesing en (artistieke) kwaliteitsbeoordeling, van cultuurnota-instellingen en internationaal gevisiteerde instellingen, van de taken van de Raad voor Cultuur en de beleidsverantwoordelijkheid van de bewindspersonen.

De procedure wordt gedemonteerd, maar de systematiek blijft intact en de grondprincipes, waarop de systematiek gebaseerd is, worden gehandhaafd. Er vindt een herverdeling plaats van taken en posities, die resulteert in een verzwakking van de functie van de Raad voor Cultuur, en marginalisering van groepen en instellingen, die niet behoren tot een “bestel” of die niet ressorteren onder de cultuurnotaprocedure. Daartegenover staat een frontale versterking van de rol van de overheid, die de regie overneemt van de cultuurnotaprocedure en die de beleidsverantwoordelijkheid opeist voor de functionele organisatie van de sector kunst en cultuur en voor de culturele infrastructuur (zie hiervoor ook de nota “ons creatieve vermogen”).

Een alternatief

De analyse van dit stuk kan in vier punten worden samengevat:

Er is behoefte aan een transparante en coherente advisering over praktijk en programma's van de instellingen, die tezamen de sector kunst en cultuur vormen. Bepalend zijn hier niet de ordeningsprincipes van politiek-bestuurlijke aard (zoals in de bestaande systematiek) maar de inhoudelijk-functionele samenhang van het veld van kunst en cultuur. Het gaat om een beoordeling van alle instellingen, zonder onderscheid naar plaats, herkomst, omvang en organisatie. Die beoordeling heeft niet alleen betrekking op artistieke kwaliteit maar ook op functionele en financiële aspecten.

Thorbecke wordt op oneigenlijke gronden en met valse voorwendsels in ballingschap gezonden. Terughoudendheid siert de overheid. Bestuurlijke reserve is de pendant van cultuurpolitieke expressie. Voorzichtigheid is geboden in de promotie van beleidsprioriteiten en ideologische ambities. In de nota is sprake van een overkreditering van de politiek en het bestuur op de cultuurnotasytematiek. De combinatie van sturend optreden en recupererend inzetten op beleidsverantwoordelijkheid reduceert de systematiek tot een beleidsinstrument en dwingt kunst en cultuur in een regie, die op gespannen voet staat met hun evolutionair perspectief.

De lijnen van een alternatief voor het model van de Staatssecretaris zijn aangegeven in deze vier punten. De kern van het alternatieve voorstel is de herpositionering van de Raad voor Cultuur als een centraal adviesorgaan voor kunst en cultuur. De Raad vervult die functie als een platform van onderzoek, meningsvorming en kennisontwikkeling. Dit voorstel wijkt af van de huidige situatie, waarin het zwaartepunt van de Raad op de kwaliteitsbeoordeling van instellingen valt en het conformeert zich ook niet aan het standpunt van de Staatssecretaris, waarin de Raad vooral wordt gezien als een strategisch adviesorgaan van de overheid. In onze gedachtegang is het referentiepunt van de Raad de totaliteit van het veld van kunst en cultuur. De Raad richt zich primair op dat veld en op de geledingen en sectoren, waaruit het bestaat en situeert in dat kader ook zijn instellingsbeoordeling. De voorwaarden voor een dergelijke werkwijze zijn aangegeven in de laatste paragraaf van dit stuk. In de verdere gedachtebepaling zullen zij verder moeten worden uitgewerkt.

Amsterdam, oktober 2005

Paul Kuypers is publicist en cultuurcriticus. Ook was hij onder andere directeur van de Balie.

Brief aan woordvoerders cultuur t.b.v. kamerdebat over de nota *Verschil Maken*

Amsterdam, 21 november 2005

Geachte cultuurwoordvoerders,

Op 28 november aanstaande behandelt u de nota Herijking Cultuurnotasystematiek van staatssecretaris Van der Laan. Met deze nota tracht de staatssecretaris antwoorden te vinden op de vragen die de behandeling van de cultuurnota vorig jaar heeft opgeroepen. De behoefte aan een flexibel en transparant beoordelingssysteem met minder bureaucratie en betere afstemming tussen rijk en regio wordt door de culturele wereld breed gedeeld, zoals ook is gebleken uit de vele debatten en publicaties die in het afgelopen jaar aan dit onderwerp zijn gewijd. De noodzakelijke ruimte voor ontwikkeling uit de sector zélf heeft daarin wat Kunsten '92 betreft altijd voorop gestaan.

Duidelijkheid over uitgangspunten en effecten gewenst

Met de nota *Verschil Maken* wil de staatssecretaris een aanzet geven tot een doelmatiger en transparanter systeem. De staatssecretaris spreekt zich echter niet uit over haar uitgangspunten ten aanzien van het kunst- en cultuurbeleid. Daarnaast laat zij zoveel vragen onbeantwoord dat het vermoeden rijst dat er met deze nota meer problemen zullen ontstaan dan er worden opgelost. Met name de keuze voor een indeling in categorieën op onduidelijke en niet-inhoudelijke gronden veroorzaakt bij de instellingen veel onrust. Het is de vraag of deze plannen de transparantie van de besluitvorming ten goede komen en of bij de beoordeling van instellingen de inhoudelijke en artistieke gronden voldoende gewaarborgd zijn. Welke rol het oordeel over de artistieke kwaliteit in de toekomst zal spelen is sowieso onduidelijk. Ook over de positie van de Raad voor Cultuur en zijn verhouding tot sectorinstituten, fondsen en lagere overheden rijzen veel vragen.

Wij verzoeken u daarom de voorstellen van de staatssecretaris te onderzoeken op de effecten voor het culturele veld alvorens besluiten te nemen over een herijking van het culturele bestel.

Tevens verzoeken wij u bij de behandeling van deze nota de voorwaarden voor een bloeiend kunst- en cultureel leven in Nederland centraal te stellen, zodat er tenminste een kader is waaraan de voornemens van de staatssecretaris kunnen worden getoetst. Het 'respecteren van de autonomie van de artistieke expressie' is in onze samenleving vooralsnog dermate vanzelfsprekend dat het niet als kader kan volstaan.

Samenhang tussen groot en klein moet behouden blijven

Grote kracht van de kunsten in Nederland is altijd haar bonte schakering geweest, zowel in artistiek opzicht als waar het gaat om groot en klein of om traditie en vernieuwing. Voor de ontwikkeling van de kunsten was en is de samenhang tussen grote en kleine instellingen en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen steeds van groot belang. De cultuurnotasystematiek is ooit tot stand gekomen om deze karaktertrek te versterken en daarmee een bloeiend kunst- en cultureel leven te bevorderen. Het belang van die samenhang en het openhouden van verbindingen tussen verschillende kunstvormen en -instellingen vormden tot nu toe steeds het middelpunt bij discussies over het subsidiesysteem. Het lijkt erop dat de staatssecretaris die verbindingen nu los wil laten. Door 'verschil te maken' tussen groot en klein op grond van budgettaire omvang en niet door weging van het culturele belang, wordt die samenhang aangetast.

Een deel van de sector wordt onttrokken aan het zicht van de Raad voor Cultuur, ofwel door plaatsing in het visitatiesysteem ofwel door overheveling naar de fondsen, waardoor fragmentering van het cultuurbeleid dreigt. Een groot deel van de instellingen zal in het publieke debat geen rol meer spelen.

Of de Tweede Kamer zich daarmee verlost van ongewenst lobbygedrag is de vraag.

Het ligt in de rede dat de Tweede Kamer zich slechts buigt over de hoofdlijnen van het cultuurbeleid. Maar dan moeten wel afdoende waarborgen zijn geschapen. Zo zal er een helder toetsingskader moeten zijn waarmee de Kamer uit de voeten kan. De

cultuurnotasystematiek dient volstrekt inzichtelijk te zijn, met logische uitgangspunten en criteria en zonder 'open einden'. Er zal duidelijkheid moeten zijn over de relatie tussen de landelijke en lagere overheden.

Voorts zal een (hervormde) instelling als de Raad voor Cultuur in samenhang over het cultuurbeleid en sectoren daarin moeten kunnen adviseren, met inbegrip van dat deel waar vernieuwing en ontwikkeling een grote rol speelt. De advisering behoort mede op basis van de uitkomst van eventuele visitaties en een evaluatie van het functioneren van fondsen en instituten plaats te vinden.

Dit alles komt de transparantie ten goede en vergroot de kans dat belangrijke opvattingen over en ontwikkelingen in de culturele sector in zijn geheel onderwerp van debat zullen zijn.

Vooralsnog zal de Raad voor Cultuur in de constructie die de staatssecretaris thans voorstaat zijn rol niet adequaat kunnen vervullen. Een centraal adviesorgaan dat zich bezig moet houden met strategische advisering maar geen overzicht meer heeft over het beleidsterrein waar dit orgaan over gaat en straks ook de expertise daarvoor niet meer in huis heeft, verliest al snel gezag, zowel van de politiek als van de sector.

Kunsten '92 pleit voor flexibilisering van de cultuurnotasystematiek op inhoudelijke gronden en vindt dat de Raad voor Cultuur vanuit zijn kennis en expertise moet kunnen waken over de artistieke en beleidsinhoudelijke samenhang tussen klein en groot, traditie en vernieuwing en de ruimte die nodig is voor ontwikkeling.

Aansturing op niet-inhoudelijke gronden heeft wél inhoudelijke gevolgen

De staatssecretaris wil de culturele infrastructuur 'aansturen' op niet-inhoudelijke gronden. Daarbij kiest zij voor een forse versterking van de rol van de rijksoverheid. Waar de overheid voor wat betreft de kunsten voorwaardenscheppend was, lijkt zij nu bepalend te willen worden. De nieuwe sectorinstituten en de versterkte fondsen zijn daartoe instrumenten. Nog meer dan voorheen worden geldstromen buiten de cultuurnota om ingezet.

Op zichzelf is er niets mis met het beschikbaar stellen van stimuleringsmiddelen voor belangrijke speerpunten en zwakke plekken in het bestel. Maar inmiddels wordt zo'n 80 miljoen euro buiten de cultuurnota om verdeeld aan de hand van instrumentele criteria, zoals cultuur en school, actieplan cultuurbereik, cultuur en economie en culturele diversiteit. Dat is een aanzienlijk deel van het budget.

De samenhang tussen instellingsbeleid (cultuurnotasystematiek) en nieuwe geldstromen (instrumenteel beleid) is echter niet helder. De Raad voor Cultuur speelt hierin nauwelijks een rol en de effecten in de zin van bureaucratie, ongewenst strategisch gedrag bij instellingen en kwaliteit van het culturele bestel zijn niet zichtbaar.

In tegenstelling tot hetgeen de Staatssecretaris ooit in haar *State of the Union* aankondigde, namelijk om producerende instellingen zo min mogelijk beleid op te leggen en zoveel mogelijk ruimte te bieden (in voorwaardenscheppende zin), neemt de invloed van de rijksoverheid toe, groeit de bureaucratie, nemen budgetten af en wordt de bewegingsvrijheid van de kunstinstellingen ingeperkt.

Kunsten '92 pleit voor inhoudelijke benadering

Kunstenaars en culturele instellingen vormen de basis van het culturele bestel. De kwaliteit en de reikwijdte daarvan moet zoveel gewicht in de schaal kunnen leggen dat instellingen tegenover het commerciële aanbod staande kunnen blijven. Daar ligt ook de hoofdverantwoordelijkheid van de overheid ten aanzien van kunst en cultuur. De discussie zal dan ook eerder moeten gaan over culturele en maatschappelijke waarde dan over de ondernemende cultuur. Stimulerende maatregelen en extra geldstromen kunnen goede hulpmiddelen zijn, maar nooit een doel op zich.

Kunsten '92 vraagt aandacht voor de ontwikkeling in de kunst en cultuur zélf en het belang van de intrinsieke waarde van kunst en cultuur. Als daar onvoldoende aandacht voor is in het beleid leidt dat tot vervlakking en marginalisering van het kunst- en culturaanbod, een ontwikkeling die al geruime tijd gaande is.

Voor de goede orde: Kunsten '92 is niet tegen verandering of vernieuwing, laat staan tegen verbetering. Maar wel graag geredeneerd vanuit de inhoud, met garanties voor de

transparantie van de beoordelingsstructuur, en op basis van een politiek kader waarover in de Tweede Kamer een debat heeft plaatsgevonden.

Naast de standpunten in deze brief deed Kunsten '92 de kamerleden een bijlage toekomen met vragen die rezen met betrekking tot de nota Verschil Maken, deze is te raadplegen op www.kunsten92.nl

Brief aan woordvoerders cultuur n.a.v. debat in De Balie over de cultuurnotasytematiek en het *arts council*-model

Amsterdam, 9 oktober 2006

Geachte commissieleden,

Naar wij hebben begrepen nadert de besluitvorming over de herziening van de cultuurnotasytematiek zijn voltooiing op 16 oktober 2006. Er is veel over dit onderwerp geschreven en gedebatteerd. De onvrede over de huidige systematiek, de onduidelijkheid over de uitwerking van de nieuwe plannen, plus de discussie over de invoering van het Britse *arts council*-model, maakten het erg moeilijk een positie in te nemen.

Op dinsdag 12 september jl. vond in De Balie in Amsterdam een debat plaats waarin de verschillende modellen en alternatieven nog eens op een rijtje werden gezet en een poging werd gedaan om een schets van het toekomstige culturele landschap te geven aan de hand van deze modellen. Dat bood ons de gelegenheid om een aantal conclusies te trekken die breed worden gedragen door het culturele veld. Kort gezegd komen die conclusies op het volgende neer:

- begin niet aan een *arts council*-model;
- geen technocratische maar inhoudelijke argumenten moeten het debat bepalen;
- nieuwe structuren moeten leiden tot minder en niet meer bureaucratie;
- een integrale inhoudelijke visie op het culturele veld moet uitgangspunt blijven.

Dit alles heeft geleid tot een drietal aanbevelingen die wij u hierbij graag presenteren:

1. Inhoudelijke en artistieke gronden voorop

Plaats artistieke en inhoudelijke overwegingen consequent voorop. Bij het adviseren over instromen en doorstromen in het bestel, bij het beoordelen van instellingen en bij het verdelen van middelen. Voor een vitale en maatschappelijk bewuste kunst- en cultuursector is uitdrukkelijke samenhang tussen groot, midden en klein, oud en nieuw, traditioneel en experimenteel, disciplinair en interdisciplinair aanbod een voorwaarde.

We zien hier een verantwoordelijke taak weggelegd voor de Raad voor Cultuur. Deze moet zich ontwikkelen tot een sterk, gezaghebbend orgaan dat alle expertise in huis heeft om strategisch te adviseren en met enige distantie overzicht te hebben over het volledige beleidsterrein. Dus niet alleen op instellingen die in een nieuw stelsel eventueel direct onder het Ministerie vallen maar ook op de importantie van instellingen die bij de fondsen ondergebracht zijn. Deze versterkte Raad voor Cultuur dient de inhoudelijke en artistieke ontwikkeling centraal te stellen en de verdeling van middelen op grond daarvan te formuleren.

Op verzoek van de minister komt de Raad voor Cultuur begin 2007 met een integrale sectoranalyse, die leidt tot een definiëring van de culturele basisinfrastructuur, waarin alle disciplines vertegenwoordigd zijn. Op basis hiervan zal het mogelijk zijn om categorieën en functies vast te stellen. Wij vinden dat deze indeling in categorieën en functies - door de Raad voor Cultuur - niet op basis van budgettaire omvang, maar op basis van kwaliteit en betekenis voor de sector moet worden vastgesteld. Wij willen geen verstard stelsel, maar een cultuurpolitiek universum waarin ruimte wordt gemaakt voor verrassende, oorspronkelijke ontwikkelingen en bijzondere artistieke kwaliteit van hoge zeggingskracht.

2. Transparante besluitvorming

Besluitvorming dient te allen tijde op transparante, democratisch gecontroleerde wijze en op basis van heldere criteria plaats te vinden.

Een groot bezwaar van het *arts council*-model is dat daarin beoordeling, advisering en verdeling zich in één hand bevinden. Politieke verantwoording en betrokkenheid ontbreken in dit model volledig. Iets dergelijks dreigt als de voorstellen van *Verschil Maken* ertoe zouden leiden dat een groot aantal instellingen uit de cultuurnota wordt gehaald en bij de fondsen ondergebracht.

Instellingen dienen te worden beoordeeld door terzake kundigen uit de sector zelf. Wij steunen de gedachte dat er meer politieke ambitie en betrokkenheid moet worden georganiseerd bij de culturele infrastructuur, maar vinden dat het principe van het *peer review* niet mag worden losgelaten. Niet bij de vaste infrastructuur (advies), maar al helemaal niet bij de puur artistieke beslissingen over aanvullende en oppositionele artistieke signatures.

Wij waarschuwen tegen de tendens om teveel geld buiten de cultuurnota om te verdelen, op basis van instrumentele criteria zoals Cultuur en school, Actieplan cultuurbereik, Cultuur en economie en Culturele diversiteit. Hierdoor worden veel subsidiestromen aan het toezicht en het overzicht van de Raad voor Cultuur onttrokken. De Raad wordt daarbij bovendien in een reagerende en uitvoerende rol gedwongen, wat het gezag van de Raad niet ten goede komt. Ook wordt op den duur de samenhang tussen instellingsbeleid (cultuurnota) en instrumenteel beleid er niet helderder op.

Er moet daarnaast duidelijkheid zijn over de relatie tussen de Raad voor Cultuur en de fondsen. Taakverdeling en inrichting van de fondsen moeten zijn vastgelegd en de Raad voor Cultuur moet toezicht blijven houden op het functioneren van de fondsen. Niet alleen technisch, maar ook inhoudelijk. Dat is nu nog onvoldoende het geval. Fondsen dienen jaarlijks beoordelingen en bestedingen te verantwoorden.

Er moeten tot slot meer ambitieuze afspraken worden gemaakt tussen rijk en regio. De waardevolle cultuurconvenanten tussen Rijk, provincies en gemeenten - waar veel instellingen van afhankelijk zijn - moeten beter worden benut om culturele infrastructuren te verstevigen en te ontwikkelen. Het Rijk moet meer gebruik maken van de cultuurpolitieke dynamiek in het land. Wel vinden wij dat in het convenantoverleg bij het Rijk de artistieke kwaliteit voorop moet blijven staan. Cultuur zonder kwaliteit erodeert onze beschaving en daarmee de ziel van onze samenleving. Ook internationale reflectie is onontbeerlijk.

3. Terugdringen bureaucratie

Positief aan *Verschil Maken* is dat niet elke vier jaar alle inhoudelijke discussies en alle individuele subsidiebeslissingen op één hoop worden gegooid. Meer flexibiliteit in duur en soort van de subsidies, adequate (overgangs)regelingen voor instroom, doorstroom en uitstroom worden door iedereen gewenst.

Er bestaan echter grote twijfels of de nieuwe voorstellen van de minister werkelijk zullen leiden tot het terugdringen van de bureaucratie. Haal daarom niet onnodig veel overhoop en zorg voor samenhang tussen de subsidiestromen. Overheveling van instellingen uit de cultuurnota naar de fondsen moet niet leiden tot ingewikkelder besluitvormingsprocessen met het oog op provincies en gemeenten. Het naast elkaar bestaan van drie landelijke subsidiestromen moet niet tot extra hindernissen en meer rompslomp leiden. Dit betekent dat er op het Ministerie van OCW en ook bij andere betrokken overheidsorganen voldoende expertise beschikbaar moet zijn en dat de Raad voor Cultuur de expliciete taak krijgt om over de samenhang te waken.

Tot slot

Wij zijn nog in afwachting van het advies van de Raad voor Cultuur over de nota *Verschil Maken*. Mocht dit advies nog aanleiding geven tot verdere reactie, dan komen we daarop graag terug. Wij rekenen op een voor de cultuursector vruchtbaar debat, waaruit we hernieuwde inspiratie kunnen putten en een nieuw perspectief ontstaat.

Reactie op advies Commissie Alons 'Naar een Fonds voor Muziek, Dans en Theater'

Amsterdam 18 januari 2007

Geachte mevrouw Van der Hoeven,

Graag bieden wij u onze reactie aan op het advies 'Naar een Fonds voor Muziek, Dans en Theater' van de Commissie Alons. In hoofdlijnen kunnen wij ons vinden in de aanbevelingen van deze commissie. Veel van wat de commissie voorstelt kan leiden tot aanmerkelijke verbeteringen in de besteding van Rijksmiddelen ten behoeve van de ontwikkeling, productie en afname van het gesubsidieerde podiumkunstenaanbod. Wij stellen het op prijs dat u heeft aangegeven dat de sector zich moet herkennen in het fonds en nauwe betrokkenheid van de sector gewenst is.

In hoeverre het nieuwe subsidiestelsel, en daarmee ook het nieuw in te richten fonds een oplossing biedt voor de problemen die tot een herziening van het stelsel hebben geleid, hangt af van de wijze waarop de fondsenstructuur en het stelsel worden ingericht en de manier waarop wordt samengewerkt met en tussen de verschillende overheden.

Bij het advies van de Commissie Alons plaatsen wij de volgende kanttekeningen en vragen:

Transparantie en democratische controle

Het samengaan van een oordelende en geldverstreckende instantie, vraagt om een uiterst doorzichtige werkwijze en om democratische controle. De commissie vindt dat het nieuwe fonds zich zou moeten verhouden tot instellingen zoals het Ministerie dat op dit moment doet met het verstrekken van meerjarige subsidies. Volgens ons is er echter een belangrijk verschil: het fonds is een uitvoeringsorgaan van het Ministerie en geeft aan zelf dichter bij de praktijk te willen staan en zelf overwegingen mee te laten spelen op het gebied van afstemming van functies binnen de beroepskolom. Wij vragen U in de verdere uitwerking van het nieuwe fonds de relatie met de Raad voor Cultuur en uw Ministerie te expliciteren en hierbij aandacht te schenken aan de manier waarop beleid en werkwijze van de fondsen beoordeeld worden.

Wij zien juist hier een belangrijke rol weggelegd voor de Raad voor Cultuur om, in samenspraak met het veld, te komen tot een sectoranalyse waarvan ook de rol en het functioneren van de fondsen deel uitmaken. Culturele basisinfrastructuur en kwalitatief inhoudelijke subsidieverstrekking kunnen immers niet los van elkaar gezien worden. De Commissie Alons is naar onze opvatting onvoldoende helder over de wijze waarop adviseurs voor het nieuwe fonds worden geselecteerd. Wij pleiten voor selectieprocedures op basis van vooraf door de minister vastgestelde criteria en werkwijzen, waarbij wij graag zien dat onafhankelijke commissies, die geen betrokkenheid bij het Fonds zelf hebben, de selectie doen.

Eigen beleidsruimte

Wij plaatsen vraagtekens bij creëren van eigen beleidsruimte voor het nieuwe fonds door middel van een vrij besteedbaar budget ter hoogte van 10% uit de beschikbaar gestelde middelen. Het gevaar van belangenverstrengeling is hier groot. Op zijn minst zouden daaraan stringente voorwaarden moeten worden gesteld en zou uitvoering alleen mogen geschieden in directe samenwerking met de artistieke praktijk. Daarnaast zou in zo'n situatie het fondsbudget tezelfdertijd verruimd moeten worden met eenzelfde percentage.

Vraagtekens zet Kunsten '92 ook bij de wens om als fonds ook in te kunnen tekenen op de programma's van het Ministerie. Instellingen moeten direct in staat gesteld worden aanspraak te doen op programmagelden. Een administratieve en verdelende rol hierin past wel bij het fonds. Het fonds moet binnen vooraf door de politiek gestelde kaders worden gefinancierd en op grond van heldere criteria worden beoordeeld. Hoewel het fonds door de subsidiepraktijk vanzelfsprekend invloed heeft op de ontwikkeling van nieuw beleid, blijft het een uitvoeringsorgaan van Ministerie en Tweede Kamer.

Artistieke beoordeling voorop

De nota *Verschil Maken* geeft aan dat beslissingen op basis van louter artistiek-inhoudelijke overwegingen tot het domein van de fondsen behoren. We delen de wens om niet alleen de kwaliteitsnorm maar ook maatschappelijke betekenis mee te laten tellen bij de beoordeling van organisaties en hun producties. Maar de artistieke waarde moet volgens ons het vertrekpunt zijn en blijven binnen de beoordeling van instellingen en hun producties. Als andere overwegingen de commissie toch anders doen besluiten, zou dat in alle openheid moeten geschieden.

De podia en het aanbod

Naar ons idee had de commissie, meer in overeenstemming met het advies van de commissie d'Ancona (*UIT!*), een belangrijker positie moeten toekennen aan de kracht van producerende podia, werkplaatsen, productiehuizen, voorzieningen en producerende festivals. Die zouden als gelijkwaardig moeten worden gezien aan individuele makers, gezelschappen en ensembles. De nota *Verschil Maken* en de daaropvolgende reacties hebben laten zien dat het eenzijdig op makers gerichte beleid tot frictie tussen aanbod en afname heeft geleid. Tegelijkertijd is te zien dat juist wanneer makers, ensembles en gezelschappen ondersteund worden door producerende podia, werkplaatsen, productiehuizen, voorzieningen en producerende festivals, dit leidt tot producties die een meer dan gemiddeld rendement opleveren, zowel inhoudelijk, zakelijk, productioneel als publicitair. De noodzaak tot grotere samenhang is evident. Het is echter de vraag of dit bereikt kan worden door het stellen van voorwaarden van samenwerking aan exploitatiesubsidies. Samenwerking is altijd een artistieke keuze en kan niet gereduceerd worden tot een organisatorische kwestie. Samenwerking moet zeker gestimuleerd worden, maar kan het niet als algemene voorwaarde worden gehanteerd. De bron van artistieke vernieuwingen en diversiteit ligt in het veld, beleid kan hiervoor alleen de randvoorwaarden scheppen. Podia en festivals moeten in staat gesteld worden aan te sluiten bij lokale en regionale ontwikkelingen en hierbinnen hun identiteit te behouden. Liever dan aan te sluiten bij een franchisemodel voortgekomen uit beleid. Dit betekent dat in het ene geval werkplaatsen en producerende festivals en podia een spilfunctie kunnen bekleden en in het andere geval makers in staat gesteld worden zelfstandig vorm te geven aan hun artistieke missie.

Met deze aantekening onderschrijven wij de doelstelling om te komen tot maatwerk per instelling en de aansluiting te zoeken op de artistiek veelzijdige praktijk.

Werkplaatsen en productiehuizen

In het licht van het vorenstaande bevreemdt het ons dat de commissie het beter faciliteren van werkplaatsen en productiehuizen beperkt tot de ondersteuning van beginnende makers en dat de commissie nog steeds geen landelijke positie en betekenis lijkt toe te kennen aan producerende podia en festivals. De laatsten horen op één lijn te worden geplaatst met werkplaatsen en productiehuizen. Voor allen (werkplaatsen, productiehuizen, voorzieningen, producerende podia en festivals) zou moeten gelden dat zij zelf formuleren voor wie en waarom zij ondersteuning bieden. Dat kan voor beginnende - maar zeker ook voor al langer werkende makers, gezelschappen en ensembles zijn.

Amateurkunst en cultuureducatie

Overeenkomstig met wat de brancheorganisaties voor amateurkunst en cultuureducatie, alsook de VNG voorstellen, verzoeken wij u om passend in de landelijke structuur van het nieuwe fonds ook een sectie amateurkunst en cultuureducatie te creëren, met een eigen secretaris en herkenbare representatie op het niveau van de Raad van Bestuur. Het bevorderen en waarborgen van kunst- en cultuureducatie in het onderwijs kan niet zonder de steun en medewerking van de lokale en provinciale kunst- en cultuurinstellingen. Dat geldt ook voor het aanbieden van doorlopende leerlijnen in het buitenschoolse circuit van educatie en actieve kunstbeoefening voor in het onderwijs enthousiast geworden jongeren en juist ontdekte talenten.

Bestuurlijke afstemming

De commissie vraagt terecht aandacht voor de afstemming tussen gemeentelijke en provinciale overheden. Een onderzoek naar de te verwachten knelpunten door het

uiteenlopen van indientermijnen en verschillen in te hanteren subsidiesystematiek is dringend gewenst. Problemen dienen juist nu te worden geïventariseerd en opgelost.

De praktijk laat zien dat veel beginnende makers, nog voordat zij 'terecht komen' bij werkplaatsen, productiehuizen, voorzieningen, producerende podia en festivals en de huidige fondsen, juist via provinciale en lokale subsidies de eerste stappen op de podia zetten. Het nieuwe fonds zou juist aanpassing moeten zoeken bij stedelijke en provinciale subsidie-regelingen en commissies over de verdeling van verantwoordelijkheden, prioriteiten en culturele faciliteiten. Met het oog op het terugdringen van de regeldruk en kunstbureaucratie moet er ook afstemming gezocht worden over indientermijnen en vormvereisten van aanvragen en rapportageverplichtingen. Wij pleiten ervoor dat het nieuwe fonds duidelijke afspraken maakt met de decentrale werkpraktijk en dat gezamenlijke inzet en prioriteiten in overleg tot stand komen.

Evenzeer besteedt de Commissie Alons weinig aandacht aan de inspanningen van de particuliere fondsen. Op dit moment zijn met name het VSB Fonds en de Van den Ende Foundation en in iets mindere mate het Prins Bernhard Cultuurfonds en Stichting Doen belangrijke spelers op het terrein van de subsidiering van podiumkunsten. Het SNS Reaal Fonds zal binnen afzienbare tijd over meer middelen beschikken. Met name VSB Fonds en de VandenEndeFoundation hebben de laatste jaren fors geïnvesteerd in de producerende activiteiten van festivals. Het nieuwe Fonds zal veel meer dan nu het geval is tot afspraken moeten komen met de particuliere fondsen. In het verlengde van vorenstaande opmerkingen zijn wij van mening dat in de Raad van Bestuur een functionaris belast moet worden met het aandachtsgebied 'convenanten', d.w.z. dat een lid van de Raad van Bestuur specifiek moet worden belast met de verantwoordelijkheid voor het tot stand komen en inhoud van convenantafspraken met steden, provincies en de particuliere fondsen. Dit uiteraard binnen de kaders die hiervoor door OCW zijn gesteld.

Regelingen

Ten aanzien van het overnemen c.q. aanpassen van bestaande regelingen van FAPK, FPPM en FST vragen wij u uiterst scherp te formuleren waarom dat gewenst is. Daarbij verzoeken wij u, net als dat eerder is gebeurd bij de inrichting van het FPPM, een klankbordgroep van 'gebruikers' samen te stellen die als taak krijgt toe te zien hoe de door de Commissie Alons voorgestelde ontbureaucratisering daadwerkelijk wordt geëffectueerd. Inhoudelijk vragen wij ons af waar het genre eigentijds muziektheater een plek krijgt bij het nieuwe fonds. De Commissie Alons is daarover niet duidelijk. Datzelfde geldt voor het interdisciplinaire aanbod. Hiernaast moeten onderzoek en ontwikkeling een centrale plaats blijven houden.

Ten slotte

Wij menen met vorenstaande opmerkingen een zinnige bijdrage te leveren aan het proces dat moet leiden tot een meer bij deze tijd passende verdeling van Rijksmiddelen ten behoeve van de podiumkunsten. In dat verband vragen wij u nog eens dringend ons pleidooi voor een verhoging van het cultuurbudget tot minimaal 1% van de netto Rijksuitgaven te ondersteunen. Die maatregel, samen met een meer adequate werkwijze van de inmiddels vernieuwde Raad voor Cultuur en het nog te realiseren nieuwe Fonds voor Theater, Dans en Muziek is ook hard nodig voor de verdere ontwikkeling van de (podium)kunsten in Nederland.

PLEIDOOI VOOR EEN EVENWICHTIGER EN CULTUREEL DIVERSER BESTEL

Marion Schiffers

Hoe voorbeeldig zal het worden?

De Raad voor Cultuur stelde in haar advies voor de huidige Cultuurplanperiode:
'De veranderende samenstelling van de bevolking heeft volgens de Raad grote

consequenties voor toekomstig cultuurbeleid. Dat de hedendaagse jongerencultuur die diversiteit vanzelfsprekend vindt, is veelzeggend en zou het cultuurbeleid tot voorbeeld moeten dienen.'

Diverse voorlopers op dit gebied (met name podiumkunsten, muziek en beeldende kunst) ontvingen het afgelopen decennium positieve adviezen en een beperkt aantal werd opgenomen in de Cultuurnota, zowel landelijk als lokaal. De toegewezen middelen en hiermee gemoeide verschuivingen bleven echter zeer gering afgezet tegen de ambities die door opeenvolgende staatssecretarissen en Raad voor Cultuur werden geformuleerd en uitgedragen.

In de laatste ronde was slechts 2,5 procent van het totale budget gemoeid met verschuivingen. Dat geringe percentage kwam maar ten dele terecht bij nieuwkomers die baanbrekend werk verrichten of zelf voortkwamen uit een cultureel diverse artistieke praktijk. Op een enkele uitzondering na ontvingen ze willekeurige en niet op hun werkelijke functie afgestemde bijdragen. Meer nog dan anderen zagen zij zich dan ook voor de opdracht gesteld met beperkte middelen de hoge verwachtingen en voorhoedefunctie waar te blijven maken en te zoeken naar aanvullende bijdragen bij andere departementen, gemeentelijke afdelingen en particuliere fondsen.

De vele actieplannen en programma investeringen die elkaar de laatste jaren opvolgden, maakten het er niet makkelijker op en ook die extra middelen werden vooral ingezet op specifiek beleid (Cultuur en School, cultuurbereik), gebruikt om andere achterstanden weg te werken of binnengehaald door doorgewinterde lobbyisten. Bovendien woedde ook binnen de sector zelf een discussie over de waarde en nadruk die autonome kunstbeoefening verdient en werden interculturele initiatieven en gezelschappen regelmatig weggezet in de hoek van de (ongewenste) instrumentele, technocratische beleidsdoelen of als welzijnswerk.

Opvallend genoeg gaat het in de actuele discussies over de aanstaande stelselherziening nauwelijks meer over deze gewenste voorbeeldige diversiteit. In vele vormen en toonaarden wordt nu gesproken over talentontwikkeling maar ook daar heeft ieder weer zo zijn eigen agenda bij.

Vraag is dan ook welke waarborgen nodig zijn om bij de inrichting van het nieuwe bestel te zorgen voor een evenwichtiger opbouw, ontwikkelingsruimte en een vruchtbare wisselwerking tussen uiteenlopende artistieke vormen, generaties en culturen?.

Aandeelhouderschap is meer dan participatie en gaat verder dan overdracht van cultureel erfgoed. De term aandeelhouderschap is veelvuldig te beluisteren in de discussies over

cultuureducatie.

De invulling ervan blijft echter meestal steken bij de gedachte dat alle jongeren ongeacht hun sociale of culturele herkomst of opleidingsniveau zowel binnen als buitenschools in aanraking moeten kunnen komen met uiteenlopende kunst en cultuuruitingen en daar passief en actief aan deel moeten kunnen nemen zodat ze tot cultureel competente burgers kunnen uitgroeien.

Werkelijk aandeelhouderschap stoelt daarentegen op daadwerkelijke waardering voor diversiteit en koestert de wisselwerking tussen (wereldwijde) meer traditionele en actuele kunst en cultuuruitingen en tussen generaties kunstenaars van uiteenlopende herkomst.

Het zorgt dat jongeren uit dit hedendaagse veelvormig (westers en niet-westers) erfgoed hun eigen antwoorden en bewerkingen kunnen ontwikkelen. Cultureel aandeelhouderschap kan dan ook alleen persoonlijk beklijven wanneer het in een brede, veelkleurige artistieke dialoog en samenwerking gestalte krijgt.

Uit het cultureel diverse (jongeren)theater weten we dat een dergelijke praktijk jongeren stimuleert om weer nieuwe, op hen volgende, generaties te inspireren, scholen en deelgenoot te maken in de beleving en uitoefening van kunst.

Talentontwikkeling en diversiteit.

Veel beleidsplannen zullen straks inzetten op talentontwikkeling en educatie. De versterkte wens en nadruk op het stimuleren van de doorstroom en de aandacht voor talent laat zeer verschillende interpretaties zien. Productiehuizen en gezelschappen vatten het op als een oproep om de samenwerking met de kunstvakopleidingen aan te halen, educatieve projecten uit te voeren en hun artistieke bezieling over te dragen. Opleidingen om hun instroom diverser te maken. Podia om meer jong talent te programmeren. En anderen richten zich weer op het versterken van de zakelijke kennis. Al die genoemde varianten zijn op zich genomen wenselijk. Wanneer daarbij niet verder gekeken wordt op welk talent men doelt en vanuit welke visie en ambities dit gebeurt, bestaat het risico dat het hier eenzijdig gaat over talent dat zich al op kunstvakopleidingen of binnen werkplaatsen en productiehuizen bevindt of om selectieve keuzes vanuit een specifieke artistieke visie die meer zeggen over de smaak en wensen van de artistieke leiding dan over de te ontwikkelen artistieke identiteit van toekomstige makers, acteurs, dansers of schrijvers met een meervoudige bagage. Kritische ogen en oren

zijn nodig om juist nu te onderscheiden wat authentiek is, beloftevol en inspirerend, wat van toegevoegde waarde is, wat verdienstelijk en wat lippendienst.

De rol en positie van artistiek gemotiveerde ontwikkelplekken.

Wijkgebonden laagdrempelige centra zijn van belang zodat jongeren zich kunnen oriënteren op hun culturele en artistieke potenties en ambities. Eerste resultaten van ontwikkelprocessen kunnen er getoond worden naast voorstellingen van professionele voorbeelden.

Verbonden en als vervolg hierop zijn meer specialistische ontwikkelplekken nodig waar verdieping en uitbouw van jong talent plaats kan vinden en keuzes helder worden welk vervolgperspectief passend en realistisch is. Vanuit deze plekken kan de komende jaren verdere uitwisseling van expertise en de doorstroom van talent kansrijk plaatsvinden middels samenwerkingsprojecten met het voortgezet onderwijs, de amateurkunst, gezelschappen, werkplaatsen en vakopleidingen op MBO en HBO niveau.

Dergelijke ontwikkelplekken zijn te herkennen aan: hun discipline gebonden en interculturele expertise, hun (niet schoolse) artistiek georiënteerde motivatie en praktijk, bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe didactische methoden en artistieke mengvormen, een procesgerichte benadering, aandacht voor verschillende leerstijlen, een brede diversiteit in de samenstelling van deelnemers, artistiek betrokkenen en organisatie (leeftijd, cultureel, sociaal en opleidingsachtergrond), een breed netwerk (cultuureducatie, amateurkunst, professionele kunst, opleidingen, podia) en zowel nationale als internationale verbindingen.

Toegevoegde waarde en relatie met onderwijs.

Zolang het curriculum en de instroom op vakopleidingen de veranderende artistieke praktijk en maatschappelijke realiteit onvoldoende weerspiegelen, blijven eigenzinnige alternatieve leerroutes nodig. Momenteel bevinden zich bv op de dansopleidingen meer internationale studenten dan uit Nederland afkomstige studenten van diverse achtergrond. Een enkele uitzondering daargelaten is een zelfde beeld te zien in productiehuisen en werkplaatsen. Ook dit duidt op een stagnerende aansluiting op voorafgaande en uiteenlopende scholingsroutes en artistieke veranderingen.

Bovendien is het basis, voortgezet en vervolgonderwijs over de hele linie nog steeds gesegmenteerd op grond van met name

cognitief mathematische en linguïstische competenties. Het cultureel diverse (jongeren)theater onderscheidt zich hiervan door jongeren en jonge professionals bijeen te brengen en te scholen onafhankelijk van hun culturele of sociale achtergrond, opleiding of leerstijl. Dat is relevant als voorbereiding op hun verdere beroepspraktijk en persoonlijke leven maar betekent ook dat een inclusieve artistieke dialoog plaats kan vinden, die in het huidige onderwijs en cultuureducatie niet of in veel mindere mate mogelijk is.

Eigenzinnige voorbeelden.

Makers en gezelschappen die voortgekomen zijn uit het cultureel diverse veld onderscheiden zich in hun artistieke profiel en de bronnen waar ze uit putten. Allen vervullen op een eigen, onderscheiden wijze een voorbeeldfunctie. Er bestaat binnen de bestaande infrastructuur nog geen of slechts een beperkte traditie in deze nieuwe vormen, thema's en stijlen die zich aan het ontwikkelen zijn. Zij verdienen dan ook een positie en evenwichtig aandeel in het bestel naast andere meer westers georiënteerde en geschoolde kunstenaars en gezelschappen om de toekomstige kunstpraktijk te voeden en confronteren met andere stemmen en vergezichten.

Bovendien is er net als bij de generatie van vijftigers en die van de roerige dertigers ook bij de opkomende nieuwe generatie behoefte aan eigen aansprekende leermeesters en gidsen. Zij verlangen naar artistiek leiders, makers en docenten die vorm, stijl en cultuur overstijgend kunnen werken, die zich onderdeel weten van een bredere ontwikkeling en liefst ook uit eigen ervaring weten wat het is om nieuwe, onconventionele routes te begaan. Feit dat momenteel een volgende generatie artistiek leiders en makers aantreedt, zoals bv Made in da Shade bij Cosmic is mogelijk doordat in de jaren '80 pionierswerk werd verricht door groepen als DNA en Cosmic. En de opkomst van groepen als Likeminds, Urban Myth, Don't hit Mama, Alba, Ish, Rast, Rotterdams Lef en Dox zijn (mede) te danken aan de ambitie en bekwaamheid van individuele makers om met divers professioneel en (nog) niet professioneel talent te werken en de eigenzinnige ontwikkeling van het jongerentheater in Nederland.

Wisselwerking met werkplaatsen en productiehuisen.

De commissie D' Ancona constateert 'dat er van culturele diversiteit -in de zin van vertegenwoordiging van cross-overs, artistieke invloeden van niet westerse en migrantenculturen- in het structureel gesubsidieerde bestel maar mondjesmaat sprake is'. Behalve de vraag of het niet tijd wordt het bestel op dit punt een evenwichtiger

samenstelling te geven kun je je ook afvragen hoe realistisch de aanname is dat de gewenste aansluiting in de nu volgende periode tot stand kan komen op grond van en binnen de bestaande structuren. Om te voorkomen dat circuits gesloten blijven en de instroom en ontwikkeling zowel binnen het cultureel diverse (jongeren)theater als binnen de professionele werkplaatsen en productiehuizen stagneert is een wederkerige beweging en uitwisseling van expertise nodig. De verbintenis tussen verschillende kunstopvattingen en netwerken, (semi) professioneel en autodidactisch verworven kundes en zich mondiaal ontwikkelende theater- en dansvormen met de bestaande professionele (en deels academische) praktijk kan daarvoor nieuwe invalshoeken en uitdagingen bieden.

Samenwerking is niet afdwingbaar maar verstandig beleid kan wel meerwaarde creëren.

Het feit dat ontwikkeling en experiment (volgens hetzelfde rapport) voornamelijk georganiseerd zijn buiten de gevestigde orde in het circuit van kleinere gezelschappen en ad hoc gesubsidieerden, ondersteunt en rechtvaardigt een gedurfdere en beter gewogen positionering, erkenning en bijbehorende middelen voor de tot op heden bescheiden ondersteunde initiatieven die in het cultureel diverse segment opereren, die bruggen wisten te slaan en bewezen hebben belangrijke bijdragen te kunnen leveren.

Ontwikkeling nieuw aanbod en de rol van de podia.

Er bestaat overeenstemming over het feit dat er nog steeds sprake is van een tekort aan kwalitatief goed cultureel divers aanbod voor volwassenen en jeugd. Waar elders gesproken wordt over overaanbod bestaat in dit segment nog een tekort en achterstand. Dat stelt de gezelschappen die hierin wensen te voorzien voor een aanhoudende uitdaging in het zoeken naar artistiek vruchtbare samenwerkingsverbanden en het opeisen van ruimte voor hun onderzoek.

Kenmerkend is dat allianties die hiervoor met enige regelmaat worden aangegaan, tussen ballet, moderne dans, muziektheater, opera en hiphop, zelden stoelen op een gelijkwaardige inzet van de betrokken disciplines en partners (artistiek en financieel) en vaker voortkomen uit een gevoel van afgedwongen beleidsmatige noodzaak dan uit artistieke liefde en ambitie. Vraag is dan ook in welke mate deze veelal incidentele projecten werkelijk bijdragen aan de vernieuwing van de podiumkunsten en of dit de inzet van beleid zou moeten zijn.

Anders dan voor de gezelschappen is het voor de plekken waar jong talent zich ontwikkelt niet

zinnig om de nadruk te leggen op productie en aantallen speelbeurten. Artistiek leiders en makers moeten weliswaar in staat zijn artistieke meerwaarde toe te voegen maar zijn in belangrijke mate dienstbaar aan het ontwikkelproces van jongeren en het hiermee gemoeide artistieke onderzoek.

Daar tegenover staat dat wijkgebonden podia, kleine en middelgrote podia en werkplaatsen zich meer zouden moeten committeren aan vormonderzoek dat gaande is en kunnen bijdragen aan het creëren van een context waarin voortschrijdende resultaten op een zinvolle manier gedeeld en verder gedragen worden.

Internationale context.

Het interculturele (jongeren)theater kan uit haar aard en ontwikkeling niet losgezien worden van een breder mondiaal perspectief en de reacties en antwoorden die nieuwe generaties daar wereldwijd op zoeken; artistiek en sociaal. Die noodzaak is anders verankerd dan de wens eigen werk in het buitenland te tonen. Meer intrinsiek dan export gericht wat merendeels nog de insteek is voor het presenteren van Nederlandse kunstproducties in het buitenland. Internationale samenwerking is voor dit deel van de sector dan ook noodzakelijk en dient vooral gericht te zijn op het vinden van nieuwe artistieke routes en de aansluiting tussen verschillende culturen en generaties.

Landelijke en departementale samenwerking.

Diverse spelers in dit veld ontvangen zowel van de zijde van de locale overheid als van het Ministerie structurele bijdragen.

Bovendien hebben ze zich, door de beperkte verschuivingen in de huidige Cultuurplanperiode, sterk en inventief getoond in het vinden van middelen uit andere bronnen en van andere diensten (welzijn, integratie, onderwijs, justitie, sociale zaken, economische zaken). In het debat over hoge en lage kunst en over autonome kunst en instrumentele doelen zijn ze daar eerder op afgerekend en weggezet (als welzijnsclubs en artistiek irrelevant) dan geprezen en extra beloond.

Om te voorkomen dat de gewenste doorstroom en ontwikkeling verdergaand stagneert, is het niet alleen noodzakelijk de afstemming en samenwerking tussen departementen en diensten op lokaal en landelijk niveau te versterken en beter af te bakenen maar dient de Raad voor Cultuur zich ook uit te spreken over de totale samenhang in het bestel en mede zorg te dragen voor afstemming in de meerjarige procedures rond initiatieven die van landelijk belang worden geacht.

Dat betekent ook praktisch de vinger aan de pols houden of de beoogde herzieningen gelijk opgaan, of culturele diversiteit voldoende verankerd wordt in het hele bestel, wat de (additionele) rol van de fondsen zou moeten zijn, zorgdragen dat er geen hiaten ontstaan en mede zorg dragen dat de indiening, advisering en beoordeling van de nieuwe beleidsplannen in een goede samenhang.

December 2006

Marion Schiffers is directeur van jongerentheater020 en vervult diverse functies in de culturele sector, waaronder het bestuurslidmaatschap aan Kunsten '92.

Kunst- en cultuurprogrammering **bij de publieke omroep**

Is er nog toekomst voor kunst en cultuur bij de publieke omroep?

Verslag van het Uitmarktdebat, gehouden op zondag 28 augustus 2005 in Paradiso Amsterdam. Georganiseerd door Kunsten '92 i.s.m. Paradiso en Kunst van Vooruitzien.

Wat gaat er veranderen voor kunst bij de publieke omroep als de mediaplannen van het kabinet doorgaan? De perspectieven zijn niet best, blijkt uit het rapport Berenschot. Op initiatief van Kunsten'92 en Kunst van het Vooruitzien, en onder leiding van Lennart Booij debatteerden vertegenwoordigers van de omroep en kamerleden hierover in Paradiso.

Wim Weijland, hoofd Kunst van de AVRO, geeft een overzicht van de huidige situatie van de kunst- en cultuurprogrammering op televisie. Kunstprogramma's worden in het komende seizoen nog meer dan voorheen verdreven naar de randen van de nacht. 'De publieke zenders hebben tussen zes en elf uur 's avonds per week ruim honderd uur televisie te vullen, maar slechts één uur daarvan is serieuze kunstinformatie op prime time: dat is 1% van de zendtijd.' Een van de oorzaken van die marginalisering is het niet goed naleven van het programmavoorschrift. Daar is ook nauwelijks controle op. Kunst, dat is ook *Top of the Pops* en de herhalingen daarvan. Een andere oorzaak is de recent ingevoerde financieringssysteem 'geld op schema', die ervoor zorgt dat de netcoördinatoren niet alleen bepalen wanneer iets wordt uitgezonden, maar ook welk budget daarbij hoort. Die systematiek heeft kwalijke gevolgen voor de kunstprogrammering omdat diezelfde netcoördinatoren verplicht zijn kijkcijfer aandelen te halen. Als oplossing voor nu en na 2008 bepleit Weijland een iets lager percentage aan kunstprogramma's, maar wel scherper gedefinieerd en waarvan verplicht een substantieel deel tussen zes en elf uur 's avonds wordt uitgezonden.

Restfunctie C

Cees Vis, lid van de Raad van Bestuur van de publieke omroep schetst vervolgens de financiële gevolgen van het kabinetsplan. Het kabinet wil daarmee een aantal doelen tegelijk halen: een brede publieke omroep, een digitaal offensief om kijkers terug te winnen van de commerciële, en een ambitieus cultuurbeleid. Maar de financiering moet budgetneutraal en tegenvallende reclame-inkomsten mogen niet uit publieke middelen worden gecompenseerd, hoewel verwacht wordt dat die inkomsten de komende jaren fors zullen dalen. Omdat het budget voor nieuws, opinieprogramma's en educatieve televisie wordt vastgelegd, zullen de verminderde reclame-inkomsten grotendeels in functie C – waaronder ook kunst valt – moeten worden opgevangen. 'Alles is dus gefixeerd, behalve de problemen.' Worden de gederfde inkomsten en bezuinigingen alleen van C afgetrokken, dan resulteert dat in 2008 in een budget van minder dan 60% dan het huidige, om daarna nog verder te dalen. Vis concludeert dat de kabinetsplannen niet te realiseren zijn. 'Aan de politiek de keuze voor een brede óf een smalle omroep.'

Mooie praatjes

De ambities van D66 voor kunst en cultuur worden bij de media niet waargemaakt, erkent Bert Bakker. 'We zijn het eens met de stelling dat kunst en cultuur in Hilversum een ondergeschoven kind is. De vraag is alleen of dat met de nieuwe plannen erger wordt of niet. Het is toch van den gekke: de publieke omroep laat haar keuzes door reclame-inkomsten bepalen, terwijl driekwart met publieke middelen wordt gefinancierd. Het is een kwestie van keuzes. De publieke omroep kiest eerder voor voetbal en Onderweg naar morgen dan voor kunst.' Bakker heeft geen moeite met de suggestie van VVD-lid Ferry Houterman, kroonlid van de Raad van Toezicht van de publieke omroep, om een apart budget en zendtijdpercentage voor kunst en cultuur te reserveren, maar de vraag is of je daarmee iets oplost. 'Zie maar eens hoe Hilversum het wettelijk programmavoorschrift interpreteert.' Volgens Femke Halsema (Groen Links) zit iedereen gevangen in hetzelfde probleem: een breed publiek bestel wordt gedefinieerd als veel kijkers en een hoog marktaandeel. Deze opmerking leidt tot een vraag uit de zaal: 'Waarom wordt een breed bestel niet in termen van diversiteit gedefinieerd?' Bakker kan zich daar geheel in vinden: 'Voor mij zit diversiteit in bereik en niet in kijkcijfers.' PvdA-kamerlid Martijn van Dam werpt tegen dat de prikkels in het kabinetsplan wel degelijk in hoge kijkcijfers zitten. 'Functie C is een sluitpost. Mooie praatjes voor de bühne.'

PETITIE

garanties kunst- en cultuurprogrammering bij de publieke omroep

OPROEP AAN DE LEDEN VAN DE TWEDE KAMER

In het huidige overheidsbeleid staat het belang van kunst en cultuur in het publieke bestel niet ter discussie. De regering verlangt zelfs van de publieke omroep dat de kunstprogrammering in weerwil van de lopende bezuinigingsoperatie op peil wordt gehouden. De publieke omroep verschaft een groot publiek immers toegang tot kunst en cultuur en bevordert deelname.

Toch loopt op televisie de productie van kunstprogramma's gestaag terug en wat er is wordt steeds minder zichtbaar. Informatie over kunst en cultuur is van groot belang voor de samenleving en van levensbelang voor de wereld van kunst en cultuur. Het kabinetsplan voor het publieke bestel 'Met het oog op morgen...' is voor deze sector zéér bedreigend :

1. Het voorstel voorziet wel in minimumbudgetten voor de functies A (nieuwsvoorziening) en B (opinievorming) maar niet voor functie C waaronder cultuur valt. Kunst en cultuur worden achtergesteld.
2. Het budget dat vanaf 2008 beschikbaar is voor radio- en televisieproducties over kunst en cultuur staat niet tevoren vast: het is een restpost. Verminderde reclame-inkomsten moeten daaruit worden opgevangen ten gunste van nieuwsvoorziening en opinievorming. Kunst en cultuurprogramma's worden zo dubbel getroffen.
3. Veel producties (met name speelfilms, documentaires, muziekprogramma's) worden lang tevoren, vaak jaren, gepland en voorbereid. Het budget wordt blijkens het voorstel pas tegen het eind van een jaar bekend. Continuïteit, ontwikkeling en innovatie worden daardoor vrijwel onmogelijk. Het merendeel van deze producties vergt vaak langdurige voorbereiding en kunnen dus nauwelijks meer gemaakt worden.
4. De definitie in de mediawet van wat onder kunst en cultuurprogramma's moet worden verstaan, is onduidelijk en leidt tot dubieuze tellingen, waardoor het lijkt alsof er voldoende zendtijd en geld aan wordt besteed. In het voorstel verdwijnt de definitie, terwijl die juist opnieuw geformuleerd zou moeten worden met daaraan verbonden een gegarandeerd budget voor dergelijke programmering.
5. Het voorstel zal leiden tot een groot verlies aan kunst- en cultuurprogramma's in de juiste betekenis van het woord, aan werkgelegenheid, aan opgebouwde kennis en ervaring en aan creativiteit in deze sector.
6. Minder geld en zendtijd zal het meest merkbaar zijn bij serieuze muziek en speelfilm. De kunstwereld wordt minder zichtbaar. Op langere termijn wordt het culturele bewustzijn in Nederland uitgehold. De tendens tot marginalisering van kunst is al enige tijd geleden ingezet. De kabinetsvisie op de publieke omroep gaat deze tendens niet tegen, maar versterkt die juist.

Programmering van kunst en cultuur is een kerntaak van de publieke omroep. Leg daarom ook een garantie voor het budget voor culturele programma's vast in de wet! Op dit moment moet 25% van de zendtijd besteed worden aan culturele programma's. Laat na 2008 25% van het budget de regel zijn!

Amsterdam 28 augustus 2005

(De petitie werd ondertekend door 612 culturele instellingen en programmamakers en op 3 oktober 2005 aangeboden aan de leden van de Tweede Kamer).

GEVOLGEN KABINETSVISIE PUBLIEKE OMROEP

Samenvatting Cultuureffectrapportage Berenschot

De onderzoeksvraag

De publieke omroep staat aan de vooravond van grote veranderingen. In de recent verschenen nota aan de Tweede Kamer *Met het oog op morgen* doet het kabinet voorstellen voor ingrijpende veranderingen in de structuur en de werkwijze van de publieke omroep. Kunsten '92 en Kunst van Vooruitzien maken zich zorgen over de impact die deze veranderingen zouden kunnen hebben op het culturele klimaat in Nederland en op de kunstsector in het bijzonder. Beide organisaties willen de discussie over de kabinetsplannen bevorderen en het inzicht in de mogelijke consequenties aanscherpen. Aan Berenschot is gevraagd om een verkennend onderzoek te doen naar de positie van kunst en cultuur in de media, en naar de effecten die de kabinetsplannen zouden kunnen hebben voor de kunstsector. Concreet is gevraagd om te onderzoeken:

1. Hoe het kabinetsplan de positie van kunst en cultuur binnen de publieke omroep zou kunnen beïnvloeden.
2. Welke invloed van een eventuele verandering van de positie van kunst en cultuur binnen de publieke omroep zou kunnen uitgaan op de kunstsector in Nederland.

Het belang van de publieke omroep voor kunst en cultuur

In het overheidsbeleid staat het belang van kunst en cultuur binnen het publieke bestel niet ter discussie. De regering dringt er zelfs bij de publieke omroep op aan dat de kunstprogrammering in weerwil van de lopende bezuinigingsoperatie op peil wordt gehouden. De vraag bij het beoordelen van de kabinetsplannen is dus of de geruststellende geluiden uit Den Haag ook worden waargemaakt. Het programmavoorschrift biedt de kunst- en cultuurprogrammering een beschermingsmogelijkheid die wettelijk verankerd is. Analyse van de wijze waarop met dit instrument is omgegaan leert dat het begrip kunst sinds het moment waarop het is geïntroduceerd steeds verder is opgerekt. Voorts is er een ingewikkeld classificatiesysteem dat effectieve toetsing bemoeilijkt. De onvrede die alom heerst over de uitvoering van het voorschrift heeft geleid tot voorstellen het wettelijke voorschrift anders in te vullen.

Onze analyse wijst evenwel uit dat het voorschrift en de wettelijke verankering daarvan in potentie voldoende bescherming bieden, als op de uitvoering daarvan maar streng wordt toegezien. De bestaande onvrede over de werking van het instrument is op zichzelf geen reden om het instrument over boord te zetten. Het aandeel van de culturele programmering is in de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven. Het aandeel van de kunstprogrammering en de betekenis daarvan voor de publieke omroep is gestaag afgenomen. Er zijn nog maar enkele zendgemachtigden die over een eigen kunstredactie beschikken. De kunstprogrammering verschuift steeds verder naar de randen van de dag. Deze ontwikkeling vormt een bedreiging voor de zichtbaarheid van kunst en cultuur voor een groter publiek. De directe economische relatie van de publieke omroep met de kunstsector is vrij gering, met uitzondering van film/documentaire en serieuze muziek. Registreren van wat er aan cultureel aanbod beschikbaar is neemt in belang af. Dat geldt niet voor de registraties van festivals, waar het belang juist is toegenomen. De kunstinformatieve programma's brengen kunst in de huiskamer. Deze etalagefunctie van de omroep van groot belang voor de kunstsector. Het belang van de etalagefunctie is tweeledig; voor het culturele bewustzijn en voor de marketing van kunst. Met eigen programmaformules, vooral in de sfeer van de kunstinformatieve programma's, kan de publieke omroep kunst en cultuur voor een groot publiek 'op de kaart' houden. Die kunst zou anders waarschijnlijk geheel naar een niche van connaisseurs verhuizen. Radio en televisie vormen bovendien een niet onbelangrijk middel van marketing voor kunst en cultuur. De bezoekcijfers voor een tentoonstelling of voorstelling stijgen merkbaar als radio en televisie er aandacht aan hebben besteed.

De ontwikkeling tot 2008

De publieke omroep heeft te maken met ontwikkelingen die zich al manifesteren voordat in 2008 de maatregelen van de kabinetsvisie *Met het oog op morgen* in zullen gaan. Dit zijn:

- de 5% ombuigingstaakstelling;
- nieuwe toetreders op de markt;
- verdere versnippering (bijvoorbeeld Talpa);

- digitalisering;
- cross-medialisering;
- het verlies van de voetbalrechten (en mogelijk ook andere sportrechten);
- afkalving van het bereik onder jongeren;
- spanning tussen netprofilering en omroepprofilering;
- dalende kijktijdaandelen.

De publieke omroep schat dat tot 2008 de reclame-inkomsten met circa 70 miljoen euro zullen dalen. Deze schatting lijkt ons niet onrealistisch. Als deze daling zich inderdaad voordoet, dan valt te verwachten dat de omstandigheden waaronder de kabinetsplannen moeten worden ingevoerd, volstrekt anders zullen zijn dan waarvan het kabinet nu uitgaat. Voor kunst en cultuur betekent dit een forse bedreiging, omdat het kabinet voorstelt om de tegenvallers tot 2008 geheel ten laste te brengen van het budget van box C; de box waaruit kunst en cultuur moeten worden gefinancierd.

De ontwikkeling vanaf 2008: met het oog op morgen

In de toekomstvisie *Met het oog op morgen* schetst het kabinet een toedeling van het budget van de publieke omroep aan drie functies. Deze functies (ook wel 'boxen' genoemd) zijn de volgende:

- A. Nieuws en sport;
- B. Opinie en debat;
- C. Cultuur, educatie en andere informatie.

Kunst en cultuur komen dus terecht in box C. Daarin is gedacht een open markt te creëren voor omroepproducties, binnen een budgettair kader dat fluctueert al naar gelang de inkomsten. De kijkcijferdwang is in box C dus groter dan ooit. De Raad van Bestuur zal binnen deze box niet alleen het budget toedelen, maar ook het budget op peil moeten houden. Inkrimping van het budget voor kunst en cultuur lijkt onontkoombaar. Het kunstproduct is relatief duur, trekt minder kijkers, en is niet bevorderlijk voor de noodzakelijke reclame-inkomsten. In box C zal het marktmechanisme gaan domineren en dit mechanisme werkt niet gunstig voor kunst en cultuur. De kabinetsvisie voorziet in het afschaffen van het wettelijke programmavoorschrift. De beschermingsmaatregelen die het kabinet daarvoor in de plaats stelt, bieden kunst en cultuur echter beduidend minder waarborgen en plaatsen kunst in het defensief. De prestatiecontracten die het kabinet voorstaat, maken kunst en cultuur voortdurend onderwerp van onderhandeling tussen de publieke omroep en het Ministerie van OCW. De prestatiecontracten zijn hierdoor minder effectief dan het huidige programmavoorschrift. De vraag is of de regering niet in strijd handelt met de eigen uitgangspunten door kunst en cultuur in een open zone te plaatsen. De maatschappelijke betekenis van kunst wordt op één lijn gesteld met opinie, debat en educatie. De (impliciete) veronderstelling uit de kabinetsvisie dat opinie en debat en educatie kwetsbaarder zouden zijn dan kunst is aanvechtbaar.

Conclusies: de consequenties voor kunst en cultuur

De kabinetsvisie heeft effecten op het aanbod van kunst en cultuur waarmee geen rekening is gehouden. Het budget voor kunst en cultuur komt onder druk te staan. De terugval van reclameopbrengsten bij de publieke omroep komt naar alle waarschijnlijkheid vooral terecht bij de budgetten voor kunst en cultuur. De budgetten voor nieuws (box A) en opinie (box B) zijn gefixeerd. Kunst en cultuur trekken naar verhouding minder kijkers en luisteraars. Daarmee dragen ze niet bij aan de bereikdoelstellingen van de publieke omroep en genereren ze evenmin grote reclameopbrengsten.

Doordat er minder geld naar kunst en cultuur zal gaan, vloeit ook minder geld naar aanbieders van kunst en cultuur. Dit effect is met name van belang in de sectoren film en serieuze muziek. Bij andere sectoren is dit effect minder groot omdat daar nu al niet veel geld naar toe gaat. In toenemende mate zullen culturele instellingen aan de publieke omroep gaan betalen voor media-aandacht. Er wordt eigenlijk geen nieuwe markt voor mediaproductie gecreëerd zoals met de instelling van box C wordt beoogd. De bestaande vechtmart wordt zelfs nog kleiner. Nieuwe toetreders zullen zich niet snel aandienen. De omroepverenigingen houden voorlopig de markt vast, al dan niet in combinatie met de grote producenten die zich ook nu al op de markt bewegen. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat er geen gelijke concurrentieverhoudingen worden gecreëerd. De dubbelrol van de omroepen zal voor veel complicaties zorgen. Doordat kunstproducties alleen nog kunnen worden ingekocht zullen de

kunstredacties bij de omroepen verdwijnen. De band tussen distributie en productie wordt doorgesneden. Het kunstbeleid van de publieke omroep komt daardoor in de lucht te hangen. Experiment en ontwikkeling worden vanuit distributieoptiek vrijwel onmogelijk. Een ontwikkeling naar twee netten, eventueel in combinatie met een culturele themazender zal leiden tot het marginaliseren van kunst en cultuur op de open zenders. Daardoor zal het grote publiek geen kennis meer maken met het kunstaanbod, en komt een kerndoelstelling van het overheidsbeleid voor de publieke omroep in gevaar. De etalagefunctie van de publieke omroep voor kunst en cultuur staat duidelijk onder druk. Dit heeft voor de kunstsector negatieve gevolgen op de korte en op de lange termijn. Verminderde aandacht voor cultuur vertaalt zich direct in lagere bezoekcijfers van kunstinstellingen. Op de langere duur betekent minder kunst en cultuur op de open netten dat het culturele bewustzijn in Nederland wordt uitgehold. De tendens tot marginalisering van kunst en cultuur is reeds enige tijd geleden ingezet. De kabinetsvisie gaat deze tendens echter niet tegen, maar versterkt die.

DE KUNSTPROGRAMMERING VEILIGGESTELD?

Wim Weijland

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in Nieuwsbrief 32.

In het Tweede Kamerdebat van 10 oktober nam staatssecretaris Van der Laan de suggestie van haar D66-collega Bert Bakker over om een deel van de kwetsbare kunst- en cultuurprogrammering na 2008 budgettair te oormerken. Bakker kwam met die toezegging tijdens het Uitmarktdebat van 28 augustus. Maar biedt deze oormerking voldoende een bescherming voor de kunstprogrammering of is daar meer voor nodig? Wim Weijland plaatst enige kanttekeningen.

Ten eerste is een budgettair hek om de kunsten niet pas in 2008, maar nu al gewenst. Dat valt tenminste op te maken uit de modellen voor de inrichting van de zenders die de Raad van Bestuur van de publieke omroep binnenkort presenteert. Naar alle waarschijnlijkheid gaan alle programmagenres hier nadelen van ondervinden. De Raad vindt deze aanpassing noodzakelijk omdat er 100 miljoen minder aan reclame-inkomsten verwacht wordt. In het oorspronkelijke plan van Van der Laan zou een terugloop in reclame-inkomsten na 2008 ten koste gaan van Box C, waar cultuur onder valt. Maar het leed geschiedt kennelijk al ruim voor 2008.

Oormerking alleen is echter niet genoeg. Om de steeds verder gaande marginalisering van kunstprogramma's te voorkomen, heeft de Werkgroep kunst van de publieke omroep (een werkgroep van vertegenwoordigers van NPS, NOS, VPRO en AVRO) ook gepleit voor gegarandeerde uitzendtijden tussen 18.00 en 23.00. Maar Van der Laan nam dat voorstel op 10 oktober niet over, 'gelet op de platformafhankelijke benadering van het kabinetsplan'. Daarmee doelt ze op een

toekomst vol digitale themakanalen, waar *on demand* op ieder gewenst tijdstip een kunstprogramma bekeken kan worden. Het uitzendtijdstip is dus in haar optiek irrelevant. Een denkfout, die het beste te illustreren is door een vergelijking met de BBC. Daar is de keuze gemaakt om op de digitale zender BBC3 veel kunst en cultuur uit te zenden. Nieuwe programma's én herhalingen van de kunstprogramma's op het open net BBC2 komen hiervoor in aanmerking. Het gevolg is wel dat het open net steeds minder aandacht aan kunstprogrammering besteedt. Oorzaak is de kijkcijferdruk. De burger die niet tot de *heavy users* met abonnement behoort, wordt buitengesloten.

Daarnaast is de definitie die Van der Laan voor kwetsbare kunst hanteert, vrij beperkt: programma's over serieuze muziek, dans en ballet, jeugd drama en serieus drama. Kunstinformatieve programma's als *Het Uur van de Wolf*, *RAM*, *Close Up*, maar ook *Museumgasten*, *Beeldenstorm* en *Nieuw in Nederland* ziet ze over het hoofd. Wellicht doelde zij ook op deze programma's in haar uitspraak 'dat populaire kunst en cultuurprogramma's niet blootstaan aan de verleiding deze te schrappen en het niet nodig is om vanuit de politiek daar een hekje omheen te zetten'. De praktijk is echter weerbarstiger. Al deze programma's leiden onder een permanente dubbele druk. De budgetten van de netcoördinatoren zijn niet toereikend, dus is geld van derden nodig. Maar de uitzendtijden raken meer en meer gemarginaliseerd, waardoor cofinanciering moeilijker te vinden valt. Financiering door derden wordt overigens ook gefrustreerd door het verbod op sponsoring van kunstinformatieve programma's in de Mediawet. In het kader van het door de staatssecretaris verlangde culturele

ondernemerschap zou het Commissariaat voor de Media de overheid moeten wijzen op deze kromme regelgeving. Zo mogen tentoonstellingen in rijksmusea wel gesponsord worden door het bedrijfsleven. Bij documentaires naar aanleiding van een dergelijke tentoonstelling is sponsoring verboden. Onderwerp gelijk, medium verschillend. Als Van der Laan pleit voor een platformafhankelijke benadering moeten dit soort paradoxen opgelost worden.

Een andere reden om ook de kunstinformatieve programma's te beschermen, heeft te maken met het bereiken van de samenleving. Ofschoon de beoordeling van culturele kwaliteit primair los dient te staan van netprofielen en kijkcijfers, zou het Stimuleringsfonds voor Culturele Omroepproducties wel secundair rekening met het bereik kunnen houden. In de praktijk stimuleert het fonds vooral het type producties dat geschikt is voor de doelgroepen van Nederland 3. Het fonds en de overheid zouden er goed aan doen na te denken hoe het fondsbeleid beter kan aansluiten op de netprofielen van Nederland 1 en 2, om daarmee op cultureel terrein maatschappelijk relevanter voor een groter

deel van de samenleving te worden. Inhoudelijk betekent dit dat de dienstbare regisseur, die een goed cultureel verhaal vertelt, ook subsidiewaardig zou moeten zijn.

Tot slot het bedrag van '35 a 40 miljoen' dat de staatssecretaris als geormerkt bedrag wenst. Als dat besteed zou worden aan serie-matig jeugd- en serieus drama, dan praten we ongeveer over 15 series van 13 afleveringen van 50 minuten. Iets meer dan 2 % van de totale zendtijd op drie netten. Dat lijkt mij het absolute minimum voor dit genre. Voor ballet, dans, serieuze muziek, speelfilms en kunstinformatie is dan al geen geormerkte euro meer over. Kunstprogrammering blijft dus vrijwel even kwetsbaar als voorheen.

Conclusie: een hek om de kunstprogrammering is een bemoedigend begin. Maar detaillering, precisering en nuancering verdienen de aandacht van de staatssecretaris, zodat zij tijdig kan beoordelen of er binnen dat hek sprake is van bloei of groei of van een desolate woestijn.

Wim Weijland is hoofd Kunst van de AVRO.

Gemeentelijk cultuurbeleid

CULTUUR+STAD

agenda voor het gemeentelijk cultuurbeleid

Waarom moeten lokale politici kunst en cultuur hoog op de agenda zetten?

Gemeenten vormen de ruggengraat van het kunst- en cultuurbeleid. Zij investeren meer in cultuur dan het Rijk en beschikken over een belangrijk instrument om de kwaliteit en de leefbaarheid van de stad te vergroten.

Gemeentebeleid gaat over de vormgeving van de lokale identiteit, over leefbaarheid, economie, over stedelijke ontwikkeling. De rol van kunst en cultuur blijkt daarin gezichtsbepalend voor de toekomst van de stad. Mensen willen graag wonen in een stad waarin aandacht wordt besteed aan de openbare ruimte, waar hun woon- en werkomgeving inspirerend en veilig is, waar ze zich betrokken kunnen voelen bij wat er gebeurt. Zij willen dat hun kinderen niet alleen zijn aangewezen op de massamedia maar ook uitgedaagd worden zich breder te ontwikkelen. Zelf willen zij graag kunnen deelnemen aan een veelzijdig cultureel leven.

Wat hebben kunst en cultuur te bieden?

- Het zijn de kunstenaars, vormgevers en architecten die, door hun sporen door de jaren en eeuwen heen achter te laten, onze leefomgeving bepalen: door hun gebouwen, beelden, vormen en verhalen leren we over onze eigen geschiedenis en de ontwikkeling van onze cultuur. Door die kennis met iedere generatie opnieuw te delen en daarop voort te bouwen, wordt de betrokkenheid vergroot.
- Wat een kunstenaar maakt is altijd nieuw. Kunstenaarschap biedt mensen vrije ruimte; om wat verborgen is zichtbaar te maken, om te laten zien hoe het ook kan. Daarmee scheidt de kunst nieuwe perspectieven en ontwikkelingsmogelijkheden voor de samenleving.
- Kunst brengt mensen samen. Het nodigt hen uit samen iets te beleven, iets te maken, iets mee te maken. Kunst is daarom bij uitstek een bouwsteen voor samenhang.
- Door haar bijdrage aan het aanzien en het leefklimaat van de stad zijn kunst en cultuur van grote waarde voor de lokale economie, voor de ontwikkeling van de creatieve industrie, voor toerisme, voor het vestigingsklimaat en voor citymarketing.

Wat moeten de gemeenten de komende vier jaar gaan doen?

Ontwikkel duurzaam kunst- en cultuurbeleid

De toekomst van onze monumenten, de erfgoedcollecties, de cultuureducatie in en buiten de school, ruimtelijk beleid, bibliotheken, de lokale media en de podia, ligt in de handen van de gemeenten. Ontwikkel duurzaam kunst- en cultuurbeleid op al die terreinen en zorg voor vernieuwing met behoud van kwaliteit. Stimuleer lokale betrokkenheid.

Verbind cultuur met de harde sector

Maak van cultuur een ambitieuze portefeuille voor een sterke wethouder, die ervoor kan zorgen dat dit onderwerp op alle beleidsgebieden een belangrijke rol speelt en cultuur de als vanzelfsprekend aan orde kan stellen bij commissies voor ruimtelijke ordening en economische zaken, stedenbouw, toerisme en financiën. Cultuurbeleid is veel meer dan subsidiebeleid.

Cultuur en onderwijs zowel in als buiten de school

Cultuureducatie is cruciaal voor de sociale en culturele ontwikkeling van onze jonge generatie. De gemeente is verantwoordelijk voor een lokaal, goed samenhangend model voor kunsteducatie. Geef niet alleen aandacht aan kunst en cultuur op school, maar ook aan de ontwikkeling van een goede infrastructuur daaromheen. Heb daarbij oog voor de vele alternatieve trajecten buiten de reguliere instellingen om.

Het aangezicht bepaalt de sfeer

De gemeente is als enige verantwoordelijk voor de vormgeving en het beheer van de openbare ruimte en moet daarom uitdrukkelijk de regie voeren over ruimtelijke kwaliteit en leefklimaat. Archeologie- en monumentenbeleid, ruimtelijke planvorming, welstandstoezicht en de vormgeving van de openbare ruimte kunnen daaraan belangrijke bijdragen leveren. Daarom moeten kunst en cultuur vanaf het begin bij stadsontwikkeling en stadsbeheer worden betrokken.

Zorg voor gebouw én inhoud

Er zijn veel prachtige kunstgebouwen in Nederland, maar voor veel daarvan is er onvoldoende geld voor exploitatie, collectiebeheer en programmering. Risicovol programmeren en nieuwe initiatieven krijgen in zo'n situatie weinig kans. Een gemeente mag eisen aan de programmering stellen, maar moet ook voldoende middelen voor programmering standaard in de begroting opnemen.

Kunstenaars scheppen mede het klimaat in de stad

Een stad heeft er baat bij kunstenaars aan zich te binden. Zij vormen een belangrijke motor voor het culturele leven. 'Vernieuwing en verjonging' komt er alleen als de humuslaag aanwezig is. Laat hen wonen en werken in uw stad en geef ze de ruimte. Goede, flexibele omgang met regels voor kunst in de openbare ruimte, straatkunst en festivals maakt uw stad aantrekkelijk voor kunstenaars en culturele initiatieven.

Amateurkunst

Bijna de helft van de bevolking van 12 jaar en ouder beoefent een vorm van kunst. Dat percentage geldt vermoedelijk ook in uw gemeente. Voor de sociale cohesie en voor de ontwikkeling van jong talent is amateurkunst heel belangrijk. Versterk de amateurkunst. Biedt passende accommodaties, begeleiding en educatie.

Geef inwoners toegang tot de kennissamenleving

De bibliotheek staat open voor alle inwoners van de gemeente, maakt informatie toegankelijk en biedt hen mogelijkheden zich te ontwikkelen. De Nederlandse openbare bibliotheken zijn bezig met een enorme vernieuwingsoperatie. De bibliotheek kan dat echter niet alleen: actieve steun van gemeenten is nodig. Gemeenten zullen hun rol als opdrachtgever moeten waarmaken.

Bevorder de lokale democratie en maak burgers mediawijs

Een onafhankelijke lokale omroep verschaft burgers niet alleen informatie over wat er plaatselijk gebeurt, maar biedt hen ook de mogelijkheid zelf informatie te leveren. Het is een laagdrempelige voorziening in een wereld waarin steeds meer informatie over mensen wordt 'uitgestort'. Geef de lokale omroepen de middelen uit het gemeentefonds die daarvoor zijn bedoeld, zorg voor passende meerjarige financiering en waarborg hun onafhankelijkheid.

Stimuleer de creatieve industrie

De creatieve sector is een motor voor de culturele industrie en een vruchtbare sector van de economie. Film, video fotografie, architectuur, industrieel en grafisch ontwerp, de muziekindustrie: de omvang van deze sector in uw gemeente is vermoedelijk veel groter dan u denkt. De groei van deze sector vraagt om meer expertise en een duurzamer beleid op gemeentelijk niveau. Betrek de cultuursector actief bij de ontwikkeling hiervan en zorg ervoor dat interessante en kansrijke initiatieven voldoende mogelijkheden krijgen om zich te bewijzen.

De agenda voor het gemeentelijk kunst- en cultuurbeleid werd gepresenteerd tijdens het burgemeestersdebat dat Kunsten '92 op 22 februari organiseerde in wereldculturencentrum Rasa, te Utrecht en is aangeboden aan de verschillende gemeentefracties in Nederland.

GEMEENTEN, KIES! (MET BELEID)

Annemarie Koopman

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in Nieuwsbrief 33.

Kunsten '92 vroeg organisaties uit alle geledingen van het culturele veld om hun belangrijkste 'hot items' op het terrein van gemeentelijk cultuurbeleid op papier te zetten. Een selectie, de volledige interviews zijn te raadplegen op: www.kunsten92.nl

Ruimtelijke kwaliteit

'Lang niet iedere gemeente voert een specifiek beleid gericht op architectonische en landschappelijke kwaliteit. Als dat al gebeurt, dreigt het onderwerp ondergeschikt te blijven aan 'dringender' thema's als veiligheid en economie. Alsof er gekozen moet worden voor het een of het ander. Maar de stelling is te verdedigen dat maatregelen op de genoemde gebieden elkaar versterken. Dat ruimtelijke kwaliteit bijdraagt aan het economische en sociale klimaat – en omgekeerd.' Aldus Cilly Janssen en Indira van 't Klooster van Architectuur Lokaal. Zij zijn niet de enigen die een dergelijke handelwijze van gemeenten signaleren. 'Het belang van monumentenzorg lijkt in eerste instantie wel goed 'tussen de oren' te zitten, stelt Jan Willem van Beusekom (Nationaal Contact Monumenten). 'Vaak wegen bij beslissingen over ruimtelijke ontwikkelingen de economische motieven echter zwaarder. Dit terwijl monumenten bijdragen aan de herkenbaarheid, de identiteit, het thuis voelen, de geborgenheid en de veiligheid. Kortom, juist die waarden waarvan we in toenemende mate beseffen dat we die in de moderne maatschappij ontberen.'

Hoe kunnen gemeenten ruimtelijke kwaliteit behouden en nieuwe vormen ervan scheppen? Onder andere door heldere ambities te formuleren en die financieel te onderbouwen, meent Architectuur Lokaal. Maar 'daarvoor hebben gemeentebestuurders eerst een groter zelfbewustzijn nodig. Als zij om te beginnen beseffen dat er wat te kiezen is, zullen zij ook bewuster kiezen en sturen op kwaliteit.' Bij welstand speelt eerder onverschilligheid. Het heeft Flip ten Cate (Federatie Welstand) altijd verbaasd dat lokale politici zo weinig belangstelling toonden voor de welstandsnota, waarin zij zelf moesten vastleggen welke buurten zij waardevol vonden en waarom. 'Je wordt toch raadslid omdat je iets wil met je gemeente?' Ook voor vormgevingsbeleid hadden gemeenten tot voor kort weinig belangstelling, meldt Natascha Drabbe van de Premisela Stichting. In 2004 organiseerde zij hierover een werk-conferentie voor gemeenten, provincies en regionale designcentra, waarvan

de conclusie was dat gemeenten en provincies geen uitvoeringsprojecten moeten doen, maar visie ontwikkelen. Zij zouden ook meer integraal en minder sectoraal moeten opereren. Daarnaast zouden gemeenten kunst en cultuuraspecten standaard in planningsprocedures mee moeten wegen.

Wilfried Lentz (Stichting Kunst in de Openbare Ruimte): 'Kunstenaars leveren niet alleen een fysieke bijdrage in de openbare ruimte. Kunstenaars leveren ook een bijdrage aan het ontwerp van de leefomgeving in samenwerking met stedenbouwers en architecten.' Ook op het terrein van monumentenzorg is afstemming belangrijk. 'In een advies over de vermindering van het aantal rijksmonumenten heeft de Raad voor Cultuur onlangs geadviseerd het bouwkundige erfgoed meer museaal te benaderen. Het belangrijke aspect van ruimtelijke samenhang ontbreekt daarin volledig', zegt Van Beusekom. Bij archeologie speelt het voorkomen van schade aan het bodemarchief. Dorien Scheerhout (Stichting Nederlandse Archeologie): 'Door ook deze belangen in een vroegtijdig stadium in de afwegingen te betrekken kan de planvorming zo nodig worden aangepast.'

Kunsteducatie en amateurkunst

'Kunsteducatie laat mensen kennismaken met kunst- en cultuuruitingen, verdiept het inzicht daarin, en schoolt amateurkunstbeoefenaars. Kunsteducatie vormt de schakel tussen amateurkunst en professionele kunst, en daarmee de basis voor een levendige culturele stad', stelt Femie Willems van De Kunstconnectie. 'In de afgelopen jaren is er door de rijksoverheid een krachtige impuls gegeven aan met name het binnenschoolse kunsteducatiebeleid, maar daarvoor is een goed functionerende lokale infrastructuur van essentieel belang. De realiteit is echter dat er op dit moment op grote schaal bezuinigingen in de sector plaatsvinden en er op steeds meer plekken buitenschoolse kunsteducatieve infrastructuren afgebroken worden.' Willems pleit daarom voor zowel een betere afstemming van het kunsteducatiebeleid tussen overheidslagen (om bezuinigingen en substitutie van middelen tegen te gaan), als voor een integrale strategieontwikkeling binnen de gemeente. Daarin zouden binnenschoolse en buitenschoolse kunsteducatie en educatie door kunst- en erfgoedinstellingen goed op elkaar afgestemd moeten worden. Ook kunsteducatie op school is van essentieel belang voor cultuuroverdracht, benadrukt het Contactorgaan Nederlandse Orkesten. 'Wanneer dat nu niet alle aandacht krijgt, zijn

de orkesten binnen enkele decennia hun publiek – en hun bestaanrecht – kwijt.’

Ondanks de grote waarde die overheden traditioneel aan amateurkunst als middel voor maatschappelijke cohesie zeggen te hechten, is de afgelopen jaren ook op amateurkunst fors bezuinigd. ‘De stad is een smeltkroes van economisch verkeer. We hebben er heel veel geld voor over om dit verkeer de ruimte te geven. Maar de stad komt tot leven door intermenselijk verkeer. Geef dat de ruimte’, schrijft Jos van Dijk namens het Platform Amateur Kunst. Het PAK beveelt gemeenten aan vooral in mensen te investeren en daarbij van een goede balans tussen structurele en projectmatige ondersteuning uit te gaan. Daarnaast moeten gemeenten amateurkunstinitiatieven in staat om te stellen samen te werken met professionals.

Mediabeleid

Zowel bibliotheken als lokale omroepen hebben als hoofdtaak burgers in staat te stellen op een volwaardige manier aan de kennissamenleving deel te kunnen nemen. Hun situatie verschilt echter nogal. De bibliotheken zijn verwickeld in een langdurig herstructureringsproces, waarbij alle overheidslagen en de branche zelf zijn betrokken. Hoewel de inhoudelijke vernieuwing trager gaat dan voorzien en er minder geld beschikbaar is dan nodig, is de Vereniging van Openbare Bibliotheken redelijk tevreden. Gemeenten moeten hun bibliotheken actief blijven steunen bij de afronding van het vernieuwingsproces en hun rol als opdrachtgever nadere inhoud geven. De problemen bij de lokale omroepen zijn van een andere aard. Maar liefst 70% (!) krijgt minder van de gemeente dan het bedrag per inwoner dat voor lokale omroepen in het gemeentefonds is gestort. De Organisatie van Lokale Omroepen Nederland pleit daarom voor oormerking van deze middelen in het gemeentefonds, en als dat niet kan, voor onderbrenging ervan in een apart fonds. Daarnaast pleit OLON voor meerjarige financiering en voor waarborgen voor de onafhankelijkheid van deze omroepen.

Steden, podia en productie

‘Sinds de jaren negentig wordt in toenemende mate beseft dat de aantrekkingskracht van een stad vooral wordt bepaald door de vraag of mensen er graag willen wonen en dat – vooral de wat hoger opgeleiden – die keuze sterk laten bepalen door wat er – NA HET WERK – in een stad te beleven valt: cultuur, sport, natuur, horeca, en van dezen vooral cultuur en podiumkunst. En sterker, dat de blijde aanwezigheid van deze hoger opgeleide klasse op zijn beurt de belangrijkste magneet en motor is voor nieuwe bedrijvigheid’, begint Hans Onno

van den Berg de bijdrage namens de VSCD. ‘Het is dan ook hoog tijd de portefeuille cultuur niet langer te zien als een restportefeuille waar de partij die er bij de formatie bekaaid af is gekomen blij mee wordt gemaakt, maar als kernportefeuille van stedelijke ontwikkeling.’ Gemeenten zijn bovendien de grootste financiers van cultuur en veel consistent in hun beleid dan het rijk. Gemeenten zouden daarom hun taken richting productieondersteuning moeten uitbreiden. ‘Durf te investeren, begin een stadsgezelschap, haal kunstenaars binnen en vraag het rijk om herstel van een historische vergissing: *reshuffel* de andere kant op.’

De drie stedelijke netwerken (Amsterdam, Maastricht en Den Bosch, de laatste op persoonlijke titel) waarvan Kunsten '92 een bijdrage ontving, benadrukken eveneens in meerdere of mindere mate het belang van de verbinding tussen de portefeuilles cultuur, ruimtelijke ordening en economie. Voor de opvatting de productieondersteuning geheel richting gemeenten te ‘reshuffelen’, is minder animo. Alleen Leo Swinkels (Kultureel Overleg Maastricht) zou het beter vinden als het rijk direct met een de belangrijkste stedelijke knooppunten afspraken maakt over de kunstproductie.

Ook bij andere podiumkunstorganisaties is geen uitgesproken steun voor decentralisatie. Hoewel theater volgens Jaap Jong (VNT) altijd lokaal ontstaat en het huidige podiumkunstaanbod problemen ondervindt bij het vinden van lokaal draagvlak, gaat hij voorlopig niet zover een andere taakverdeling tussen overheden te bepleiten. De podiumkunstensector moet eerst de eigen sector, inclusief omgeving, analyseren en op grond daarvan met voorstellen komen. Geert Overdam (Festival Boulevard) redeneert zelfs bijna andersom: ‘In bijna alle gevallen konden zomerfestivals zich ontwikkelen door jarenlange investeringen door gemeenten en provincies. Dit zou eindelijk eens door het Rijk beloond moeten worden, door de zomerfestivals direct vanuit de rijksmiddelen op een behoorlijk niveau en meerjarig te ondersteunen of door geoormerkte rijksmiddelen hiervoor beschikbaar te stellen aan de gemeenten.’ Ook voor Ton Driessen (werkgroep Culturele Infrastructuur Brabant) ligt het belangrijkste knelpunt voor de podiumkunstinstellingen ergens anders, namelijk in het feit dat er – ondanks de ambities ten aanzien van Brabantstad – onvoldoende samenwerking en afstemming is tussen de verschillende gemeenten.

Een andere meermaals genoemde aanbeveling is dat gemeenten heldere keuzes moeten maken over de maat en reikwijdte van te financieren culturele instellingen. Siebe Weide

(VNPf): 'Het gaat om vragen als: Wat is je ambitie als stad? Wil je uitblinken met interessante programmering of niet? Wat zijn de functies van het podium?' Dit geldt eveneens voor musea. 'Musea dienen zich af te vragen welk niveau hen past, net als gemeenten hun positie ten opzichte van het museum moeten bepalen', aldus Kees van Twist namens de Nederlandse Museumvereniging.

'Maar de financiële uitgangspunten moeten goed zijn. 'Je mag van een museum wel commercieel gedrag verwachten, het is en wordt daarmee nog geen commerciële onderneming. Een (stedelijk) museum moet bijvoorbeeld over voldoende middelen kunnen beschikken voor een deugdelijke depotruimte. Alleen dan kun je de collectie – voorwerpen van geschiedenis en kunst – bewaren voor de toekomst.' Gerard Bunnik (Nederlands Fonds voor de Film) zit voor de filmtheaters op dezelfde lijn. 'Filmtheaters in de zin van de Handreiking Filmtheaters van de VNG moeten voor financiering een beroep op hun gemeente kunnen doen.'

Aan de andere kant kun je ook een beetje te veel je best doen commercieel te werken, stelt Michiel Van der Kaaij (FKU). 'De trend bij gemeenten is om de kunstuitleenfunctie zoveel mogelijk zelf-standig te laten draaien, naast de speciale gesubsidieerde activiteiten. Maar in de praktijk is 'een beetje marktconform werken'

niet mogelijk. Sterker nog, veel kunstuitlenen dreigen daardoor tussen wal en schip te geraken.' Het Nederlandse subsidiesysteem is namelijk niet toegesneden op cultureel ondernemers en frustreert het 'zelf verdienen bovenop subsidies'.

Tenslotte zouden steden meer oog moeten hebben voor het stimuleren van innovatieve productie en vernieuwende programmering. Alle stedelijke overleggen vestigen hier aandacht op. Zowel Maastricht als Den Bosch zou hierin achterblijven. Maastricht vanwege een vrij behoudende politieke cultuur en het opheffen van het projectenbudget; Den Bosch vanwege het ontbreken van een lange termijn visie voor cultuur en een onderbezet, op beheer gericht ambtelijk apparaat. In Amsterdam is het ontbreken van goedkope woon- en werkruimte nog steeds een probleem, zo blijkt uit de aandacht hiervoor van zowel ACI, FNV KIEM als het Netwerk Broedplaatsen Amsterdam. Omgekeerd zou de maatschappij ook veel meer profijt van het creatieve vermogen van kunstenaars kunnen hebben dan nu het geval is, stelt Jo Houben (Kunstenaar&CO). 'Gemeenten zouden kunstenaars vanwege hun expertise (dus betaald) in diverse maatschappelijke domeinen in kunnen zetten.'

Annemarie Koopman is redacteur van Kunsten '92.

GEMEENTELIJK CULTUURBELEID MOET VOLWASSEN WORDEN

Cor Wijn

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in Nieuwsbrief 33.

Het cultuurbeleid van gemeenten lijdt aan 'ouderlijk huis-gedrag'. Het verloopt nog steeds volgens dezelfde patronen als decennia geleden, terwijl de maatschappij sterk is veranderd. De plaats van cultuur binnen de gemeentelijke organisatie moet veranderen. En vraagstukken van kunst en cultuur moeten veel meer worden behandeld in samenhang met de harde sector van het gemeentelijke beleid. Ook moet cultuurbeleid niet louter worden vereenzelvigd met subsidiebeleid, want dat is een versimpeling van de werkelijkheid die de sector schaadt. Een pleidooi voor het drastisch verbreden van de gemeentelijke culturele horizon.

Een charmant boekje uit 1964, evenals zijn auteur reeds lang in de vergetelheid geraakt, geeft een aardige indruk van hoe ooit op lokaal niveau het cultuurbeleid begonnen is. Natuurlijk, reeds in de jaren dertig was er in enkele grote steden – en in het bijzonder in

Amsterdam (Boekman!) – sprake van lokale cultuurpolitiek. Maar van een actieve bemoeienis van lokale overheden met het culturele leven is pas vanaf het einde van de jaren vijftig sprake. En zoals dat gaat: als de politieke aandacht groeit, groeit ook het ambtelijk apparaat. Vandaar dat Molendijk, oud-burgemeester van Amersfoort, in 1964 een geschrift publiceerde getiteld: *De culturele ambtenaar*. Het boek is in een aantal opzichten illustratief. Niet alleen is het, als vanzelfsprekend, geënt op de naoorlogse verheffingsidealen, maar ook geeft het aan hoe men in die tijd tegen het vak van cultuurambtenaar aankeek. Molendijk signaleert kritisch dat 'van deze groep van beleidsambtenaren slechts een gering aantal een op de levenstaak gerichte opleiding en vorming heeft genoten'. Hij vergelijkt deze situatie met ambtenaren jeugdbeleid (vaak gewezen jeugdleiders) en sportzaken (voormalig sportleraren) en concludeert dan dat 'het gehele probleem van de opleiding van

cultuurambtenaren met spoed gezien moet worden'. Het boek eindigt met een pleidooi voor de oprichting van een centraal cultureel vormingsinstituut, want dat is volgens Molendijk 'voor de leidende figuren in de culturele afdelingen van het openbaar bestuur onontbeerlijk'.

Ouderlijk huis-patroon

Het betoog van Molendijk doet beseffen hoeveel er in veertig jaar tijd is veranderd. Het laat ook mooi zien waar het gemeentelijke cultuurbeleid in de kiem vandaan komt: van politici die het volk in aanraking wilden brengen met kunst en cultuur; van ambtenaren die uit de sociaal-culturele hoek kwamen; en van organisatie-eenheden die georiënteerd waren op subsidieverstrekking. En het is deze achtergrond, gegroeid in de jaren zestig en zeventig en geconsolideerd in de jaren daarna, die tot op de dag van vandaag het kader vormt voor het gemeentelijke cultuurbeleid. In de raadsvergaderingen maken lokale politici zich, behalve om de budgetten, vooral druk over publieksappreciatie en bezoekersaantallen. Binnen het ambtelijk apparaat wordt cultuur steevast ondergebracht in een brede dienst samen met onderwijs, welzijn, sport, en soms volksgezondheid en sociale zaken. En het beleidsinstrument dat de revue passeert – in verkiezingsprogramma's, cultuurnota's en forumdiscussies – betreft bijna louter het subsidie. Het is buitengewoon spijtig om te constateren dat het lokale cultuurbeleid er sinds zijn adolescentiejaren niet in is geslaagd zich van z'n ouderlijk huispatroon te ontdoen. Het beleid vertoont daardoor vaak een gebrek aan volwassenheid, een volwassenheid die andere sectoren vaak wel eigen is, al is het maar omdat opeenvolgende wet- en regelgeving van de rijksoverheid deze sectoren wel tot verandering dwong. Op het gebied van cultuur is er van oudsher weinig tot geen regelgeving die gemeenten voorschrijft wat te doen. Aan de ene kant is dat een zegen, omdat het lokale cultuurbeleid daarmee een van de laatst overgebleven vrijplaatsen vormt voor autonome gemeentelijke beleidsvorming. Maar aan de andere kant is het een last, want de grote speelruimte vraagt om eigen ideeën, eigen initiatief en eigen verantwoordelijkheid om de vrijheid vorm te geven. En daaraan ontbreekt het helaas soms. In het onderstaande geef ik twee voorbeelden van achterhaald 'ouderlijk huisgedrag' waaraan het lokale cultuurbeleid leidt.

Cultuur niet zacht maar hard

In veel gemeenten maakt cultuur zoals gezegd deel uit van een breder organisatorisch geheel, doorgaans aangeduid met 'dienst maatschappelijke aangelegenheden', 'dienst sociaal-culturele ontwikkeling' of gewoon:

'dienst onderwijs, welzijn, cultuur en sport'. Eigenlijk is dit traditionele beeld merkwaardig, want op de keper beschouwd heeft cultuur maar weinig raakvlakken met de genoemde terreinen. Van diverse gemeentelijke cultuurambtenaren weet ik dat ze met de collega's van onderwijs zelden, en met die van welzijn en sport eigenlijk helemaal nooit contact hebben – ambtshalve dan natuurlijk. Toch worden ze geacht met elkaar werkoverleg te hebben, beleid af te stemmen en kongsi's aan te gaan. Een verwrongen fenomeen, dat in de praktijk steevast tot gekunstelde situaties leidt. Nog vreemder wordt het als je diezelfde cultuurambtenaren vraagt met welke collega's ze wel beroepsmatig contact hebben. Dan komen er heel andere sectoren uit: het grondbedrijf ('die heb ik elke week wel een paar keer aan de lijn'), de dienst ruimtelijke ordening, stedenbouw, monumentenzorg, economische zaken, toerismebevordering, financiën. Het blijkt dat de cultuurambtenaar een vehement netwerker is, iemand die lijnen legt naar tal van afdelingen en diensten – behalve die van zichzelf. Op het politieke niveau doet hetzelfde curieuze verschijnsel zich voor. Culturele onderwerpen worden behandeld in de raadscommissie maatschappelijke ontwikkeling, maar dat gebeurt doorgaans geïsoleerd van de andere agendapunten. En de broodnodige wisselwerking met de kwesties die in de harde sector spelen (grondbeleid, accommodatiebeheer, investeringsprogramma's, ruimtelijke visies) blijft ondertussen achterwege, want daarover gaat een andere commissie.

Horizon verbreden

Slechts enkele gemeenten hebben in de afgelopen jaren de consequentie uit deze mismatch getrokken en cultuur organisatorisch een plek gegeven in de hoek van economie, toerismebevordering, ruimtelijke ordening en stadsontwikkeling. Het zal niet verbazen dat dit beter blijkt te werken: de wisselwerking van cultuur met stedelijke (her)ontwikkeling, het beheer van panden, het midden- en kleinbedrijf, toerisme, welstand, monumentenzorg en dergelijke is aanzienlijk groter dan wanneer cultuur in de 'zachte hoek' zit. En wat zo aardig is: zo'n herpositionering levert niet alleen de cultuursector veel op, maar bevrucht ook het denken op de terreinen zoals genoemd. Ineens blijkt er bij het maken van een ruimtelijke structuurnota aanleiding te zijn om een museumkwartier of culturele wijk te maken. Ineens leent het instrument van het bestemmingsplan zich niet alleen meer voor codificatie achteraf, maar ook voor sturing vooraf in de zin van: dáár willen we die culturele functie hebben. Ineens kan er met het grondbedrijf wel gesproken worden over wat

nou eigenlijk 'marktconforme huur' betekent voor culturele instellingen. Ineens blijkt een verbouwing ook vanuit een Europees structuur- fonds gefinancierd te kunnen worden. Ineens kan er wel met een culturele bril naar nieuwe architectuur gekeken worden. Ineens blijkt een actieplan cultuurbereik tóch iets te maken te kunnen hebben met erfgoededucatie. De eerste stap is om deze horizonverbreding op ambtelijk niveau te voltrekken, de tweede stap is de politieke vertaling ervan. En eigenlijk zou die volgorde andersom moeten, maar dat primaat durven de lokale politici zich vast niet toe te eigenen.

Meer dan subsidie alleen

In het verlengde van de herpositionering van de cultuurportefeuille ligt ook het tweede voorbeeld van ouderlijk huis- gedrag dat dringend wijziging behoeft: de eenzijdige aandacht voor het instrument subsidie. Vele argeloze krantenlezers, maar ook talloze raadsleden en zelfs sommige ambtenaren leven in de veronderstelling dat het bij cultuurbeleid alleen maar draait om het verdelen en hervreiden van subsidies. Gelukkig is de werkelijkheid anders. In wezen staan gemeenten veel instrumenten ter beschikking om het plaatselijke culturele leven te bevorderen. Behalve subsidies vallen te noemen:

- andere financiële voorzieningen zoals een percentageregeling beeldende kunst, een fonds beeldende kunst opdrachten, co-financieringsarrangementen met andere overheden (Europa, rijk, provincie, naburige gemeenten) of gezamenlijke acties met het lokale bedrijfsleven;
- accommodatiebeleid in de vorm van huurbeleid (al dan niet marktconform, al dan niet sectorspecifiek), investeringspolitiek en het vinden van adequate systemen van beheer (publiek, privaat, enzovoort);
- overleg en samenwerking met en binnen het culturele veld (via culturele raden, commissies, fondsen, platforms, stadsgesprekken en debatten);
- informatiebeleid in de zin van het bevorderen van een actieve openbaarheid, dat wil zeggen een goed functionerende plaatselijke pers (inclusief lokale omroep), gemeentelijke informatiedienst en bibliotheek;
- beleid om de cultuurdeelname van mensen met een laag inkomen te bevorderen, bijvoorbeeld via kortingspassen of cultuurpassen;
- het toekennen van kunstprijzen aan makers en instellingen;
- het faciliteren van openluchtevenementen (organisatorisch, vergunningtechnisch, de locatie en faciliteiten ter plekke);

- het voeren van een actief ruimtelijk beleid via bestemmingsplannen, structuurplannen, stadsvernieuwingsplannen, stedenbouwkundige plannen, een sturend monumentenbeleid etcetera;
- het stimuleren van culturele broedplaatsen.

Noodzaak van een ruimtelijk beleid

Het is spijtig dat in de cultuursector de nadruk soms zo sterk op het verdelingsvraagstuk ligt. Zeker op lokaal niveau wordt het belang van een andersoortige overheidsbemoeienis, een bemoeienis die zich richt op de totstandkoming en het behoud van gebouwen, voorzieningen en strategische plekken, steeds groter. Tot het midden van de jaren negentig ging dit vaak 'vanzelf'. Panden werden gekraakt of door het grondbedrijf van gemeenten voor semi-permanent gebruik uitgegeven aan kunstenaars om leegstand en verval tegen te gaan. Aan deze situatie is in veel steden een einde gekomen. Gebrek aan betaalbare accommodaties om te werken en te repeteren is daardoor langzamerhand een van de grootste problemen van de cultuursector is geworden. In de grotere steden, waar de onroerendgoedmarkt onder grote spanning staat, gaan steeds meer locaties verloren die in beginsel geschikt zijn voor cultureel gebruik. Oude scholen, ziekenhuizen, kerken, kloosters, bioscopen en fabriekspanden vallen in handen van projectontwikkelaars en worden getransformeerd tot appartementen en kantoorruimten: een onomkeerbaar proces dat grote gevolgen heeft, niet alleen voor de culturele sector maar ook voor de manier waarop burgers hun stad kunnen beleven. Deze ontwikkelingen leidt in de stadscentra tot een steeds groter gebrek aan gebouwen die een culturele en publieke of semi-publieke functie kunnen vervullen. Dit kan op termijn negatieve gevolgen hebben voor de vitaliteit van de stad. Een paar grote steden zijn zich hiervan bewust en voeren daar ook beleid op: ze hebben aandacht voor ruimtelijkeordeningsaspecten en sturen evenzeer met behulp van de gemeentelijke investeringsplanning als met het subsidieinstrument. In veel middelgrote en kleine steden is het besef van de noodzaak van dit nieuwe type van ruimtelijk en fysiek beleid echter nog nauwelijks doorgedrongen. Het is te hopen dat hierin in de komende periode verandering komt en dat het lokale cultuurbeleid subtieler en rijker geschakeerd wordt dan het louter beantwoorden van de digitale vraag die al ruim een halve eeuw aan de orde is: gaat de subsidie omhoog of omlaag?

Cor Wijn is adviseur cultuurbeleid en vennoot bij Hylkema Consultants.

Verkiezingen

VERSLAG PARADISO PITCH!

Politici geven hun mening over cultuur in relatie tot andere beleidsterreinen.

Op zondag 27 augustus 2006 vond de Paradiso Pitch plaats, de opening van het cultuurpolitieke seizoen tijdens de Uitmarkt in Amsterdam. Het debat werd georganiseerd door Kunsten '92, Paradiso en Kunst van Vooruitzien. Wordvoerders van de politieke partijen werden in de gelegenheid gesteld om een visie op kunst- en cultuur te geven aan de hand van vier thema's: Cultuur en Ruimte, Cultuur en Economie, het Internationale Cultuurbeleid en Cultuur en Educatie. Onder leiding van Paul Witteman kwamen Hans van Baalen (VVD), Boris van der Ham (D66), John Leerdam (PvdA), Kees Vendrik (GroenLinks), Fenna Vergeer (SP) en Nicolien van Vroonhoven (CDA) aan het woord.

Deze onderwerpen waren tevens de basis voor het Berenschotrapport naar een aantal buitenlandse *best practices*, dat in opdracht van genoemde organisaties met steun van het Ministerie van OCW, FAPK en Stichting Mondriaan werd uitgevoerd.

Stelling 1 - RUIMTE

Nederland moet meer ambitie tonen bij het ontwikkelen van grootstedelijke culturele projecten.

D66: In Nederland moet meer grootstedelijk gedacht worden. Onze steden zijn nog te weinig New York, waar we ons zo graag aan spiegelen, en te veel Los Angeles. Het is slecht voor de stedelijke ontwikkeling om te veel ruimte en groen tussen de huizen te plannen. Als we echt meer op New York willen lijken, dan moeten we minder achtertuintjes aanleggen en meer de hoogte in. D66 pleit voor meer stadsuitbreiding en hoogbouw: meer mensen die dichter op en bij elkaar wonen.

CDA: Het Ruimtelijk Orderingsbeleid in relatie tot cultuur kent twee facetten. Ten eerste het bewaren van ons nationaal erfgoed voor later; dat heeft te maken met goed en degelijk monumentenbeleid, maar ook met het aanleggen en onderhouden van parken, natuur, stads- en dorpsgezichten. Ten tweede moeten we de kunst meer 'naar buiten krijgen'. Kunstprojecten in de openbare ruimte - zoals het Prinsengrachtconcert - bieden bij uitstek de mogelijkheid om kunst en cultuur aan een breed publiek te laten zien.

PvdA: Vorig jaar moesten er vijf bewindslieden worden opgetrommeld voor een kwestie rondom cultuur en ruimte. Dat is onzin, dat moet je kunnen centraliseren. Wanneer het gaat om grote projecten als de aanleg van het HSL-traject, moet je meer doen dan alleen stenen stapelen; je moet ruimtes creëren. En daar is één centrale, creatieve visie voor nodig. Daarin moet geïnvesteerd worden.

GroenLinks: Bij nieuwbouw in stedelijke gebieden wordt kennelijk gedacht dat het goedkoop moet, met een minimum aan variatie. Waarbij twee dingen voorop staan: er moet gewoon worden en er moet gewinkeld worden. Er moet altijd voorrang gegeven worden aan particulier opdrachtgeverschap boven plannen van projectontwikkelaars. Nieuwbouwwijken mogen niet in handen van één architect en één projectontwikkelaar gegeven worden. Aan het vinexvirus moet een eind komen. Daarnaast zou het Rijk gemeenten moeten verplichten tot het ontwikkelen van een cultureel plan voor elke wijk.

SP: Het grote probleem is inderdaad de eenvormigheid van wijken en winkelcentra. Wat we leuk vinden in een gebouwde omgeving is doorgaans organisch ontstaan en niet op één tekentafel in elkaar geklopt.

VVD: Hierin zijn we het eens met GroenLinks: geef de burger meer zeggenschap over zijn eigen directe omgeving. Particulier opdrachtgeverschap leidt vaak tot beter resultaat dan wat op de rijkstekentafel wordt ontworpen. De overheid heeft een verplichting om niet lelijk, geen rommel te bouwen en verder niet te bepalen wat de burger moet vinden.

Stelling 2 - ECONOMIE

Een vruchtbare relatie tussen cultuur en economie vraagt om forse en duurzame investeringen.

SP: Het Rembrandtjaar is een prachtig voorbeeld van een vruchtbare relatie tussen cultuur en economie. Naast veel genot en aandacht voor cultuureducatie heeft het ook enorm veel geld opgebracht. Met een investering van 3 miljoen euro is 100 miljoen euro teruggewonnen. Er is dus alles voor te zeggen, ook als je een kabinet bent van kooplieden en dominees, om toch te investeren in kunst en cultuur.

Het kabinet zegt echter dat de markt steeds meer moet doen, dat er private investeringen gepleegd moeten worden. En dan gaat het fout, want de overheid moet wel degelijk garant staan voor de basis, voor de educatie, voor het opleiden van mensen die in de cultuursector werkzaam zijn. Ook zijn er heel wat kunsttakken die niet voldoende geld uit de markt kunnen halen. De SP vindt dat de overheid moet garanderen dat sponsors geen inhoudelijke invloed hebben op artistiek beleid.

D66: We moeten niet te bang zijn. Het risico dat bedrijven zich inhoudelijk bemoeien met datgene wat ze sponsoren is heel klein. Dat is bijvoorbeeld helemaal niet aan de orde bij het Concertgebouw. Cultuur is ook sterk, kunst moet zich niet terugtrekken in zieligheid, met kunstenaars die de hand ophouden. Die houding hangt ook samen met de manier waarop kunstfinanciering door de overheid is georganiseerd, dat moet verlaten worden. De overheid moet zwakke kunsten ondersteunen en voor de rest vooral (klein) ondernemerschap stimuleren. Bijvoorbeeld door middel van fiscale maatregelen, door Nederlandse én buitenlandse cultureel ondernemers de eerste drie jaar belastingvoordelen te geven en belastingkorting in te voeren voor mecenaat.

GroenLinks: De verbinding van cultuur en economie biedt kansen maar ook bedreigingen. De gedachte zou kunnen postvatten dat cultuur alleen van waarde is wanneer het tot nut gemaakt kan worden binnen de economie. Wanneer er geld mee verdiend kan worden. De kansen zijn ook groot. Er is in onze postindustriële economie een steeds grotere nadruk komen te liggen op de beleveniseconomie. Dat biedt enorme potentie om mensen werk te geven. Voor het volgende kabinet ligt een grote opdracht om daarin te investeren. En dan niet met fiscale prutsregelingen, met de filmcv's is het ook niet helemaal goed gekomen... GroenLinks pleit voor ouderwets stimuleringsbeleid, met een pot van minimaal EUR 100 mio voor leningen, subsidies en garanties in alle soorten en maten. Er moet ook worden gekozen voor een aantal stedelijke netwerken waarbinnen bedrijven, scholen, theaters, culturele instellingen met elkaar worden verbonden. Ook ligt er een belangrijke taak voor de creatieve industrie om onze toekomstige producten schoner, stiller en zuiniger te maken.

VVD: Er is veel te veel geloof dat de overheid veel moet doen. Ik vind dat de overheid veel mogelijk moet maken. Ik zie meer in bedrijfsleven en particulieren die ook heel veel kunnen doen. Dat is veel beter dan overwerkte wethouders en staatssecretarissen die op kleine stukjes zitten te beknibben. Maak mecenaat meer mogelijk. Geef die mensen meer mogelijkheden door fiscale vrijstellingen.

PvdA: Wij denken nog niet genoeg in industrie-termen, nog teveel in projectjes hier en daar, waarop bespaard kan worden. Dit moet een project van Nederland zijn waarop fors ingezet moet worden. Als je wil dat we een culturele industrie ontwikkelen, zoals de muziekindustrie en de filmindustrie, dan moet je daar permanent mensen en geld voor uittrekken, niet per project.

CDA: De overheid moet het aanzwengelen, belemmeringen wegnemen, dan moet er een substantieel bedrag bij om het stevig op poten te zetten. Maar: uiteindelijk moet het zichzelf kunnen bedruipen en zelfs winst kunnen genereren.

PvdA: Dat lukt NOOIT. De kunst zal zich nooit helemaal alleen kunnen bedruipen.

CDA: Dan moet je er niet aan beginnen. Als je blijft teren op de zak van de overheid heeft het niks met economie of industrie te maken. Als je nu al moet erkennen dat het afhankelijk blijft van de overheid, dan toon je te weinig vertrouwen in de culturele sector, met name in de culturele industrie.

PvdA: Nee, nee, nee, als overheid moet je het juist gaan zien als een industrie. Je moet er eerst in gaan investeren, dat betekent dat een heleboel aspecten beter moeten.

Stelling 3 - INTERNATIONAAL

De overheid moet meer investeren om de presentatie van Nederlandse kunst en cultuur in het buitenland en vice versa mogelijk te maken.

CDA: Je kan het internationaal cultuurbeleid stimuleren om allerlei nobele redenen. Je kan niet ontkennen dat het belangrijk is om Nederlandse cultuur uit te dragen naar het buitenland, en dat het omgekeerd ook belangrijk is open te staan voor internationale invloeden. Maar laten we het Nederlandse belang ook niet uit het oog verliezen. We zijn maar een klein land. Het opzetten van culturele instituten in het buitenland klinkt ambitieus maar het heeft geen nut, het heeft geen zin. Daar moeten we als Nederland niet aan beginnen. Wel kunnen we zorgen dat talentvolle Nederlandse kunstenaars een groter podium krijgen met het buitenland als afzetgebied. Daarvoor moeten we belemmeringen en regels wegnemen en niet moeilijk doen wanneer daar geld bij komt kijken.

PvdA: Ik ben het niet eens met de redenering 'we zijn maar een klein landje'... Wij zijn misschien klein van gestalte maar groot van daden. We zijn de tweede grootste economische investeerder in de Verenigde Staten. We moeten minstens EUR 30 mio investeren in internationaal cultuurbeleid. Pas dan kan je er echt een industrie van maken. We moeten geen minderwaardigheidscomplex hebben, maar trots zijn. Want waar we ook komen ter wereld, overal zie je dat we het heel goed doen. We moeten ons profileren als kaviaar: klein maar fijn en het moet goed smaken.

D66: We kunnen veel meer doen met Erasmusbeurzen, zodat studeren in het buitenland makkelijker wordt. Ook is het belachelijk dat we geen cultureel instituut in New York hebben, dat is per slot van rekening door ons gesticht. Om meer voeling te hebben met het culturele veld zou de (cultureel) attaché op ambassades vanuit het Ministerie van OC&W moeten worden aangestuurd, in plaats van Buitenlandse Zaken. Het bedrijfsleven kan in de slijpstream van het internationaal cultuurbeleid ook veel profijt hebben.

VVD: De laatste jaren heeft Nederland de vensters dichtgegooid, Nederland heeft zich in de polder teruggetrokken. Dat is slecht; schoonheid, cultuur, kunst zijn per definitie internationaal. De vensters moeten weer opengaan. We moeten de beste architecten en studenten naar Nederland halen. We moeten er ook voor zorgen dat veel Nederlanders in het buitenland gaan studeren en Nederlandse architecten naar het buitenland gaan. Daar ligt een grote taak en rol van de overheid. Daarnaast moet Nederland meer teruggrijpen op banden die heel oud zijn, met buurlanden en landen 'waar wij geweest zijn'. Wij doen maar heel weinig met landen als Suriname, de Antillen en Aruba. Nederland moet zich niet achter de hoge dijken terugtrekken. De overheid moet zich samen met het bedrijfsleven inzetten voor dat internationale cultuurbeleid.

GroenLinks: Ik ben het eens met Hans van Baalen, een man van wie ik vermoed dat hij opnieuw op de kandidatenlijst van de VVD staat. Nederland heeft inderdaad de luiken dichtgegooid. Voor alles wat van buiten kwam: migranten, asielzoekers, moslims, die waren allemaal problematisch, lastig. Dit land heeft de afgelopen jaren vergeten dat het een klein land is in een grote wereld, Nederland is zijn traditie vergeten... Volgens Richard Florida is tolerantie een van de basisvoorwaarden voor een gunstig vestigingsklimaat, voor een creatieve stad.

VVD: We moeten open staan voor andere culturen. Zorgen dat studenten en ondernemers makkelijk hier naar toe kunnen komen. Maar dat is iets anders dan een strenge opstelling in asiel- en migratiebeleid.

Stelling 4 - ONDERWIJS

Nederland moet zijn jeugd vanaf het eerste schooljaar stelselmatig informeren over en laten deelnemen aan alle vormen van kunst en cultuur.

SP: Ik vind het fantastisch dat in Frankrijk elk kind een instrument leert bespelen. Dat is misschien een blokfluit, maar daar kan nog wat mooiers uit voortkomen. Franse scholieren worden bewust meegenomen naar hoge cultuur buiten de school. Ze leren over eigen

geschiedenis en cultuur in de breedte en gaan daar ook van houden. Van der Laan en Van der Hoeven zeggen: Nederlandse kinderen moeten dat maar thuis doen. Niet ieder kind heeft echter dezelfde mogelijkheden om op muziekschool of op voetbal te gaan. Daar moet de overheid via scholen of culturele centra voor zorgen. Maar omdat de kerndoelen in het onderwijs steeds meer worden losgelaten zijn er nu zelfs scholen die helemaal niks meer aan kunst of sport doen.

De overheid moet daarom opnieuw duidelijke kerndoelen voor het onderwijs formuleren. Er moeten vakdocenten komen voor de expressievakken. De overheid moet mogelijk maken dat kinderen de eerste paar jaar gratis naar de muziekschool kunnen, daarna kan een ouderlijke bijdrage gevraagd worden. De vaste collecties van de rijksmusea moeten gratis toegankelijk worden.

VVD: Van kunst moet je, net als van wijn, leren genieten. Je moet er mee in aanraking komen en waar kan dat beter dan op school? Op scholen moeten niet alleen ondernemers komen, maar ook kunstenaars. Niet de kunstpausen, maar kunstenaars. Kinderen moeten kunst leren proeven, dus moeten ze naar het museum, naar het ballet, naar theatervoorstellingen. Voor een heleboel kinderen is het niet gegeven om van huis uit kennis te maken met cultuur en daarom is een school van vitaal belang. Daarom moet je investeren in kunstenaars die op scholen komen en kinderen die naar kunstenaars gaan. Ik schaar mij daarom ook achter het plan van fractiegenoot Annette Nijls om gratis naar musea te kunnen.

GroenLinks: Wij zijn het enorm eens met deze stelling, gaan er zelfs nog radicaler mee om. In Nederland moet een dekkend systeem komen van voorscholen, voor kinderen van 0-4 jaar. In Nederland hebben wij één heel groot sociaal, misschien ook cultureel probleem en dat is het onderwijsprobleem. Heel veel kinderen hebben op hun vierde, wanneer ze worden aangemeld voor het kleuteronderwijs al een achterstand die ze nooit meer inlopen. Er is een groot maatschappelijk belang dat kinderen tussen 0 en 4 jaar naar een voorschool kunnen. Een breed, goed toegankelijk landelijk dekkend systeem van voorscholen waar kinderen een elementaire kennismaking met kunst en cultuur kunnen krijgen. Dat gaat door op de basisschool, die zich ontwikkelt tot een school die open is van 7 tot 7, met een breed aanbod van cultuur en sport. En één ding moeten we alle scholen afdwingen: alle kinderen van Nederland moeten verplicht naar Romeo en Julia.

CDA: Als de brede school er zou komen is dat een unieke kans die we moeten aangrijpen. Het spreekt me ook aan om de gemeentelijke muziekscholen weer leven in te blazen.

D66: Dat is typisch iets voor de lokale democratie om aan te pakken. We moeten niet vanuit Den Haag verordnungen of kinderen blokfluit danwel viool moeten spelen. We moeten kinderen weer durven dingen te leren. De afgelopen dertig jaar zijn we veel te relatief omgegaan met onze eigen geschiedenis. Werd mensen niks bijgebracht. Dat vrijblijvende ten aanzien van onze eigen geschiedenis en cultuur moeten we verlaten. Kinderen moeten minstens één keer in hun leven met Shakespeare en Vondel in aanraking komen.

PvdA: Ik ben het sowieso eens met de stelling. Ik ben het in heel veel dingen niet eens met Fidel Castro ... maar hij stelde cultuureducatie vanaf de eerste schooldag verplicht, net als lezen, schrijven en rekenen. Dat leidt meteen tot een veel hoger niveau.

SP: De expressievakken vormen wel degelijk een essentieel onderdeel van onze maatschappij en ook van je eigen ontwikkeling. Je moet getrokken worden naar dat wat je niet kent, dat wat je niet weet. Er is sprake van een smaakontwikkeling. Net zoals je met cognitief leren steeds verder kan komen, kan dat ook met je smaak. Dat kan je niet googlen, dat moet je bijgebracht worden.

Reacties minister Van der Hoeven.

Tot slot sprak Minister van Cultuur Maria van der Hoeven zich uit over het belang van cultuurspreiding en cultuureducatie en introduceerde de cultuurkaart voor het voortgezet onderwijs. Ook reageerde ze op een paar vragen over haar cultuurbeleid van de komende maanden.

Over de nota *Verskil Maken* over herziening cultuurnotasytematiek:

"De Kamer bepaalt wanneer dat besproken wordt. Ik denk dat het belangrijk is dat de Kamer er wel met elkaar over praat, zodat ook voor de sector duidelijk op welke manier er binnen de

kamer gedacht wordt over deze voorstellen. Tegelijkertijd is het zo dat er nog een wetsvoorstel aankomt dat nu nog bij de Raad van State ligt. Ik heb niet de illusie dat dat nog behandeld zal worden door deze Kamer.”

Over het opnemen in het Regeerakkoord van een geormerkt bedrag van één procent van de Rijksbegroting voor kunst en cultuur:

“Je kan alleen een bepaald bedrag claimen voor kunst en cultuur wanneer je weet wat je er mee gaat doen. Als je alleen maar zegt: ‘het moet zoveel geld zijn’ zonder dat dit onderbouwd is door goede afspraken of door een goed regeerakkoord, geloof ik niet dat het ergens toe leidt. Mijn voorstel is te beginnen bij de inhoud: kijk wat je wil, kijk hoe je het wil bereiken en kijk dan hoe je het gaat financieren. Uitgeven is makkelijk, maar ik wil wel van tevoren weten waaraan je het gaat uitgeven.”

Ad 's-Gravesande, voorzitter van Kunsten '92 merkt nog op: Dat percentage van één procent wordt onderbouwd. Wat mij persoonlijk betreft mag het ook 1,1% zijn of 0,8%. In VVD-taal: als het maar 'n substantiële verhoging betreft. Dan is de culturele sector voor een paar jaar tevreden.

PAMFLET VOOR EEN NIEUW KABINET

De waarde van kunst en cultuur valt in eerste instantie af te lezen aan wat we weten over het verleden, over de geschiedenis die kunst en cultuur ons vertellen. Kunstenaars laten zich vaak inspireren door het werk van hun collega's van vroeger en bouwen voort op de schouders van hun reuzen uit het verleden. Kunstenaars in de actuele praktijk zijn voortdurend bezig met het ontwerpen, construeren en deconstrueren van ons wereldbeeld en mensopvatting. Grote woorden, maar het verleden maakt ons steeds weer duidelijk dat dit inderdaad de aard van hun werk is: vormgeven aan beschaving.

In de schatkamers en de kraamkamers van onze samenleving, herkennen wij de culturele waarden waarop onze samenleving is gebaseerd, kunst en cultuurbeleid moet een balans treffen in ontwikkeling, conservering en de daarbij horende educatie.

De veranderde samenstelling van onze bevolking vormt daarbij een extra uitdaging, andere achtergronden nemen andere culturele waarden met zich mee, dat biedt kansen en nog steeds misverstanden. Ook daar spelen ontwikkeling, conservering en educatie een essentiële rol.

In de laatste kabinetsperiodes zijn er meer verbindingen gelegd met de economie, het particuliere initiatief en is het belang onderstreept van samenwerking op het terrein van de creatieve industrie. Het is belangrijk om te tonen dat kunst en cultuur tot ieders verantwoordelijkheid behoren, maar het mag niet de voorbode zijn van een stap achteruit van overheidszijde. Een overheid die minder verantwoordelijkheid neemt voor de kunsten, kan hetzelfde verwachten van het bedrijfsleven. Het gaat om de synergie tussen beide en een stevige maatschappelijke positionering van de kunst .

Wat kan de kunst de samenleving bieden?

Ook al moeten we kunst en cultuur als autonome kracht zien, ze vervullen daarnaast een cruciale rol in de overige domeinen van de samenleving. De toegenomen complexiteit, technologisering en bureaucratisering van de samenleving doen alleen maar sterker de behoefte en noodzaak voelen van creativiteit en kunstenaars die inspireren, ontroeren en de werkelijkheid op een andere wijze laten zien, bagatelliseren of relativiseren. Een nieuw kabinet kan het belang van een sterke positionering van kunst en cultuur niet ontkennen om een aantal redenen.

Door de eeuwen heen heeft Nederland zich onderscheiden door het vermogen nieuwe mensen en ideeën op te nemen zonder onderlinge verschillen te ontkennen. Dat absorptievermogen, gevoed door nieuwsgierigheid, ontvankelijkheid en gastvrijheid, staat nu onder druk.

De culturele diversiteit van de samenleving vraagt om een directe en precieze benadering van onderwerpen en problemen. Inzicht in elkaars culturen en geschiedenis kan leiden tot een groter inlevingsvermogen ten opzichte van andere gewoontes en leefwijzen. Kunst is een simpel gereedschap in dit kader. En voor kunstvormen als muziek, dans en beeldende kunst vormt de taal geen barrière. Kunst is het permanente waardendebat van een beschaving

De discussie over normen en waarden krijgt een nieuwe inhoud als kinderen en volwassenen zich door kunst of cultuur verbonden voelen en grenzen wegvallen. Bevordering van internationale contacten tussen kunstenaars en instellingen en meer uitwisseling bieden ruimere perspectieven, niet alleen aan de kunst, maar ook aan het maatschappelijk debat.

Voor de toekomst van Nederland zullen kunst en cultuur – in relatie tot creatieve industrie en de kenniseconomie – in toenemende mate belangrijk zijn als onderscheidend middel. Een sterk landelijk beleid leidt tot een inhaalslag en tot een internationale voorhoedeoppositie op iets langere termijn.

Ook spelen kunstenaars, ontwerpers en architecten een grote rol bij het bedenken en ontwikkelen van duurzame oplossingen voor de ruimtelijke en klimatologische problemen die de groeiende bevolkingsdichtheid en de economische ontwikkeling meebrengen voor de landschappelijke en stedelijke omgeving. Zij zijn gespecialiseerd in het vinden van nieuwe, en soms onconventionele, invalshoeken.

Agenda voor een sterk kunst- en cultuurbeleid in het nieuwe kabinet

- 1.** Kunst en cultuur zijn sterk verbonden met onderwijs, integratie, buitenlandse zaken, economie, sociale zaken, financiën en ruimtelijke ordening. Kunst, Cultuur en Media komen in het pakket van een zware ministersportefeuille. Deze minister ontwikkelt een strategische lange-termijn-visie op kunst en cultuurbeleid in relatie tot al deze beleidsterreinen. Versterking van de sector en vergroting van het bereik zijn de leidraad.
- 2.** Er wordt een doorgaande leerlijn cultuureducatie ontwikkeld voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Er komt een verbinding tussen binnenschoolse en buitenschoolse vorming met als te bereiken resultaat dat ieder kind op 18 jarige leeftijd een minimale culturele bagage heeft.
- 3.** Het kabinet ontwikkelt een internationale agenda voor kunst en cultuur waarbij de internationale positie van het onderwijs, het culturele erfgoed, de uitwisseling van programma's en kunstenaars, de creatieve industrie (met name design, mode, innovatie en architectuur), grote projecten en manifestaties, en de huisvesting van buitenlandse studenten en kunstenaars de belangrijkste prioriteiten vormen.
- 4.** Creativiteit en talent zijn de verbindende thema's van het kabinet: een intensieve uitwisseling tussen bedrijfsleven, technologie en cultuur stimuleert de creativiteit en biedt ruimte aan talenten en kansrijke domeinen zoals de creatieve industrie.
- 5.** De kwaliteit van de ruimtelijke ordening vormt een speerpunt. Kunstenaars, ontwerpers en architecten worden betrokken bij de vormgeving van de openbare ruimte, steden, snelwegen en industrieterreinen. Gemeenten ontwikkelen naast een ruimtelijk structuurplan een sociaal cultureel structuurplan voor de inrichting van onze steden.
- 6.** De cultuurbegroting wordt geleidelijk opgehoogd naar 1% van de rijksbegroting. Dat betekent op termijn een verdubbeling van het huidige budget, vanuit verschillende departementen.
- 7.** Bovenstaande punten leiden automatisch tot een stevige invulling van de culturele taak van de publieke omroep, ook om de culturele waarde van het publieke domein te onderstrepen.

Tenslotte

Dit alles vraagt om de instandhouding en waar nodig uitbreiding van een rijk en divers aanbod. De onlangs opgerichte Cultuurformatie, waaraan de Federatie Cultuur, FNV KIEM, de Federatie van Kunstenaarsverenigingen en Kunsten'92 deelnemen, is druk doende om voor het nieuw te vormen kabinet te komen met een lijst van wenselijkheden en noodzakelijkheden. Dit om achterstanden in de verschillende disciplines in te lopen, te komen tot versterking van het cultureel ondernemerschap en vergroting van het cultuurbereik.

De kunst en cultuursector wordt vaak de afdeling *research and development* van de samenleving genoemd. Dit is immers de plek waar burgers met elkaar in onderhandeling zijn over hun relatie tot elkaar en de wereld om hen heen. Dit is de plek waar onze ideeën en dromen vorm krijgen. Kunst en cultuur zijn geen kostenposten. Het gaat hier om een investering in de toekomst, met kans op maximaal resultaat.

Het pamflet werd gepresenteerd tijdens het Kunst- en cultuurverkiezingsdebat dat Kunsten '92 organiseerde op 29 oktober 2006 in het Compagnietheater in Amsterdam.

INVESTERINGSLIJSTJE

Lijst met gewenste investeringen in kunst- en cultuur, als bijlage toegevoegd bij het Pamflet voor een nieuw kabinet aan ondermeer de brief aan de informateur en onderhandelaars (10 januari 2007)

Kunst en cultuur hebben de samenleving zoveel te bieden! Het is de plek waar onze dromen en ideeën een vorm krijgen, waar experimenten tot nieuwe technieken en processen leidt, waar het debat over de waarden in de samenleving gevoerd wordt.

Voor een sterke positie van Nederland – sociaal-maatschappelijk, economisch en internationaal - zal een goede investering in de Nederlandse culturele sector veel meer opleveren dan het rendement dat direct zichtbaar is. Kunst en cultuur zijn sterk verbonden met onderwijs en jeugdbeleid, integratie, buitenlandse zaken, economie en innovatie, media, sociale zaken, financiën en ruimtelijke ordening.

Kunsten '92 vindt dat Kunst en Cultuur in een ministersportefeuille thuishoort en vindt dat het Rijk een interdepartementale investering van 1% van de Rijksbegroting aan kunst en cultuur de samenleving een grote meerwaarde oplevert. Naast het terugbrengen van de vakleerkrachten in het primair onderwijs, achten wij de volgende toevoegingen aan de cultuurbegroting nodig om kunst en cultuur in de samenleving de juiste plek te geven.

1. Cultuureducatie en amateurkunst

100 miljoen

Bevordering van binnenschoolse en buitenschoolse activiteiten, inclusief brede school en jeugdbeleid; netwerkvorming tussen amateurkunstverenigingen, centra voor cultuureducatie, scholen en culturele instellingen; leesbevordering; versterking educatiefunctie culturele instellingen; versterking digitalisering en mediawijsheid; deskundigheidsbevordering van docenten in het primair en voortgezet onderwijs en bij lerarenopleidingen.

2. Versterking landelijke culturele infrastructuur

100 miljoen

Versterking van de productie, distributie en afname van kunst en cultuur, reële indexering van rijkssubsidies en compensatie gestegen materiële kosten met terugwerkende kracht, versterking van ontwikkelingsfuncties en van het interculturele aanbod en de programmering daarvan; versterking van privaat en publiek ondernemerschap; vergroting cultuurbereik via middelen voor programmering, samenwerking, digitalisering, en promotie en marketing.

3. Cultureel Erfgoed

100 miljoen

Wegwerken achterstanden bij erfgoedinspectie, monumentenzorg en opgravingen; innovatiebudget musea; verruiming Brim; instellen instandhoudingsregeling voor archeologische monumenten en compensatiemaatregelen archeologie; bevordering digitalisering monumentenorganisaties.

4. Kunst en cultuur in de Media

100 miljoen

Bevordering productie en vertoning van kunst en cultuur bij de publieke omroep: nieuw Nederlands drama, composities, film, documentaires, live-registraties en internetuitzendingen van uitvoeringen, informatieve programma's, open radio en tv-kanaal voor kunst en cultuur; versterking van de positie van kunstenaars als gevolg van de digitalisering van de media.

5. Innovatie en internationalisering

50 miljoen

Investeer structureel in het programma 'Cultuur en economie' en - analoog daaraan - in een programma 'Cultuur en Wetenschap'; betrek de (scheppende) cultuursector bij de innovatieagenda; stimuleer starters en nieuwe initiatieven in de boekenindustrie; stimuleer de totstandkoming van kenniscentra voor materiaal- en ICT-onderzoek; wetenschappelijk onderzoek, cultuur en wetenschapsprogramma's en instellen van universitaire leerstoelen; stel de middelen voor onderwijsontwikkeling open voor culturele medialabs en vrije producenten.

Versterking van internationale uitwisseling en netwerken op alle niveaus van de culturele sector (ook voor amateurkunst, jongeren en monumentenorganisaties); verbeter daarnaast ook de bestaande regelingen voor import, export en promotie.

DE STAND DER FINANCIËN KUNST, CULTUUR EN ERFGOED

Toelichting bij financieel overzicht ontwikkeling Rijksoverheid Kunst en Cultuur. Het volledige financiële overzicht is te downloaden op www.kunsten92.nl.

Er lijkt nog steeds brede politieke steun te bestaan voor het streven van Kunsten'92 om de rijksuitgaven voor kunst en cultuur op tenminste 1% van de totale rijksbegroting te brengen. Daarvoor is een forse verhoging van de uitgaven nodig, eigenlijk een verdubbeling. Werd deze doelstelling, weliswaar op grote afstand, vooral ten tijden van *Paars 2* in ieder geval nog dichterbij gebracht, op dit moment neemt het aandeel van de uitgaven voor kunst en cultuur binnen de totale rijksbegroting helaas weer af. Uit de volgende financiële overzichten blijkt die ontwikkeling. Voor de naoorlogse ontwikkeling in grote lijnen hebben we daarvoor gebruik gemaakt van de cijfers uit het proefschrift van Pim van Klink (*Kunsteconomie in nieuw perspectief*). Voor de meer recente periode gebruiken we onze eigen, meer gedetailleerde overzichten.

Al hoewel Van Klink iets andere ijkpunten, bijvoorbeeld iets ruimer gedefinieerde rijksuitgaven en de vergelijking maakt met het nationaal inkomen waar wij het BBP nemen, komen beide benaderingen uit op ongeveer drietiende procent van de rijksuitgaven voor de kunsten in de huidige periode.

In de naoorlogse periode is dat van bijna niets in 1946 langzaam gegroeid, eigenlijk tot halverwege de zestiger jaren. Dat gebeurde vooral onder verantwoordelijkheid van minister Cals, die het uiteindelijk in 1965 tot 0,19% van de rijksuitgaven bracht. Rond die ongeveer tweetiende van een procent is het langdurig gebleven. Voor zover het daar net iets boven uitgroei, bijvoorbeeld in het begin van de zeventiger jaren, daalde het weer tot 0,17 % als gevolg van de bezuinigingen in het begin van de tachtiger jaren. Pas onder minister Brinkman werd het in de tweede helft van de tachtiger jaren voor het eerst de 0,25 %, dus een kwart procent, gehaald. Ter relativering moet daarbij worden opgemerkt dat het budget werd verhoogd met geld dat daarvoor ook aan de kunsten werd uitgegeven, maar niet via de posten van dat ministerie (overheveling vanuit sociale zaken vanwege het afschaffen van de BKR en overheveling uit de fondsen van de lagere overheden vanwege de centralisatie van het podiumkunstenbeleid). Rond die kwart procent bleef het vervolgens langdurig steken tot aan het begin van de volgende eeuw (2001) de bijna drietiende procent werd gehaald, 0,29% volgens de definities van Van Klink. Dat was het gevolg van echte uitbreiding onder verantwoordelijkheid van staatssecretaris Rick van der Ploeg.

Er is dus zeker geen sprake van een voortdurende groei. Voor de Tweede Wereldoorlog was er sowieso nauwelijks sprake van kunstbeleid. En daarna groeide het in ongeveer twintig jaar tot slechts 0,20 % van de rijksuitgaven, om vervolgens bij bezuinigingen weer wat te dalen. Pas weer twintig jaar later op 0,25% te komen door vooral verschuiving van gelden en rond dat percentage bleef het zo'n vijftien jaar hangen. Pas daarna kwam er enige echte uitbreiding van het budget onder het staatssecretariaat van Rick van der Ploeg. Het budget steeg zowaar iets boven de drietiende procent uit, want 0,32 in 2001 en 2002. Twee kabinetten Balkenende bedreigen deze positieve ontwikkeling weer, in 2006 is het weer onder de drietiende gezakt, 0,29%.

Wanneer we niet alleen naar de specifieke kunsten kijken, maar naar de totale uitgaven voor kunst en cultuur, dan zien we dat die ten gevolge van de extra gelden onder Rick van der Ploeg in 2001 op 0,54% van de totale begrotingsuitgaven uitkwamen. Ten gevolge van het huidige beleid zakt dat tot 0,48 % in 2006. En dat ondanks het feit dat de groei van het budget door steeds meer politieke partijen zou zijn nagestreefd en ook steeds meer politieke steun is ontstaan voor een groei richting 1%. De actualiteit laat helaas een daling zien.

Jack Verduyn Lunel, september 2006

'KUNSTSECTOR OPENT DIALOOG'

Reactie Kunsten '92 op artikel NRC Handelsblad.

'De kunstsector heeft een probleem', zo opent een artikel van Ron Rijghard in NRC Handelsblad van 30 oktober 2006 dat geschreven werd naar aanleiding van het Kunst en Cultuur-verkiezingsdebat een dag eerder. Op deze bijeenkomst spraken cultureel en financieel woordvoerders van de Tweede Kamer en vertegenwoordigers van MKB en FNV voor een volle zaal in het Compagnietheater te Amsterdam. Een reactie van Kunsten '92 op het NRC-artikel.

Als we de inhoud van dit artikel moeten geloven, ontbreekt het de kunstsector aan de nodige slagvaardigheid en kwam de discussie vanuit de kant van de sector niet echt van de grond. Hiermee wordt echter een nogal eenzijdig beeld gegeven van een interessante, inhoudelijke discussie - waarin duidelijk werd dat de kunstsector juist de dialoog opent - en daarmee de deur naar andere standpunten.

Want interessant was het zeker. Het feit dat de kunstsector het lef en de openheid toonde om in discussie te gaan met een drietal economen mag op z'n minst getuigen van een gezonde dosis realiteitszin en een inzet die aantoonde, dat de sector zich zeer wel bewust is van de actuele discussiepunten op politiek, cultureel en economisch vlak. Dat merkte je ook aan de zaal: er werd veel gevraagd en er werd veel geluisterd. Men wilde duidelijk weten hoe economen tegen de kunstsector aankijken en wat er verbeterd kan worden aan de lobby in de richting van de overheid.

Dat niet iedereen meteen als een bok op een haverzak reageerde op de provocerende opmerkingen van Stef Blok, financieel woordvoerder van de VVD, heeft weinig te maken met 'een gebrek aan elan' of gebrek aan kennis over de opinies van Blok - zoals het NRC- artikel stelt. De sector heeft het namelijk uitvoerig met Blok gehad over zijn houding ten opzichte van subsidies - die overigens niet alleen de kunstsector geldt, maar ook de landbouw en andere gesubsidieerde sectoren. Erfgoed en cultuureducatie kunnen wat hem betreft rekenen op overheidssteun, maar alles wat met cultureel aanbod voor volwassenen te maken heeft moet het zonder subsidie stellen. Zijn benadering, puur vanuit de consument en marktwerking gedacht, doet vergeten dat de waarde van kunst niet louter in economische termen kan worden uitgedrukt. Dat het belang van de kunst verder reikt, daar heeft hij geen boodschap aan. Dat er naast een economische ook een intrinsieke waarde bestaat, negeert hij. Blok simplificeert daarmee een enorm complexe discussie onder het mom van rechtlijnigheid.

De ervaring leert dat naarmate politici de cultuursector beter leren kennen, zij ook genuanceerder en positiever gaan oordelen over het overheidsbeleid. Zo niet Stef Blok. Dat weet de sector al langer dan vandaag. Zelfs het door hem aangehaalde CPB-rapport dat weliswaar kritisch maar toch positief oordeelt over het effect van investeringen in kunst en cultuur, radicaliseert hij maar liever tot de uitspraak dat het CPB 'gehakt' heeft gemaakt van de rol die de creatieve industrie in de economie speelt. Ook in het NRC- artikel worden een aantal verschrikkelijke retorische vragen gesteld: 'Zou het zo zijn dat ons CPB een internationale bestseller heeft ontmaskerd? Zou het zo zijn dat ook het allernieuwste wapen van de kunst plots een plastic zwaard is?' Hoewel dit soort vraagstelling de bedoeling heeft een bevestigend antwoord af te dwingen, moet het antwoord toch eerder 'nee' zijn.

Los van het feit dat het CPB-rapport een stuk genuanceerder is dan Blok doet vermoeden, is er genoeg aan te merken op het rapport. In de eerste plaats moet er rekening mee gehouden worden, dat het CPB de vrije marktwerking ziet als een wondermiddel. Dat uitgangspunt is op z'n minst ideologisch (liberaal) geladen. In de tweede plaats zijn de onderzoekers selectief in hun bronnenmateriaal. Zo rept het CPB met geen woord over een recent rapport van Nyfer, dat onder meer stelt dat het aanbod van podiumkunsten bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van steden voor inwoners. Een rapport dat een veel breder draagvlak vindt onder economen - evenals het door de CPB genegeerde onderzoek van Van Woerkom c.s. - dan het door Blok verguisde boek van Florida. Blok maakt er een simpel spelletje Richard Florida versus CPB van - terwijl de economische en culturele realiteit een stuk complexer is.

Gelukkig klinken bij de VVD ook andere stemmen, die wel het belang van investeringen in de

kunstensector benadrukken. Zoals Hans van Baalen die in augustus tijdens de Paradiso Pitch investeringen in met name internationale uitwisseling en cultuureducatie heeft bepleit, en Geert Dales die in het liberaal manifest heeft gepleit voor besteding van 1% van de rijksbegroting aan kunst en cultuur.

Terug naar het debat. In de discussie werd de sector versplintering en gebrek aan spannende, onconventionele ideeën verweten. Dat moet de sector zich aantrekken. Daar tegenover kan gesteld worden dat politici soms liever zelf met een publicitair interessant voorstel komen, dan in samenspraak met de sector interessante ontwikkelingen te stimuleren. Dat je niet alert genoeg kan zijn bleek op valreep van het debat: CDA en VVD zijn voornemens zijn het lage BTW-tarief voor boeken af te schaffen. Het staat niet in hun verkiezingsprogramma, maar blijkt wel uit doorrekening van de plannen door het CPB. Dat scheelt de schatkist 500 miljoen euro dus dat is mooi meegenomen als je voor realisering van je verkiezingsprogramma toch al tekort komt. Voor de boekensector is het echter een forse aderlating en het staat haaks op alle mooie plannen om ontleding tegen te gaan.

De financieel woordvoerders van PvdA en CDA, Ferd Crone en Frans de Nerée tot Babberich waren gelukkig positiever gestemd. Zij zouden wel woordvoerder cultuur willen zijn en Crone herinnerde eraan dat hij als financieel specialist Rick van der Ploeg is opgevolgd. Frans de Nerée tot Babberich meende dat het CDA ook best bereid was om 1% van de Rijksbegroting beschikbaar te stellen voor kunst en cultuur als daarvoor goede plannen zijn.

Plannen zijn er volop, dus hij kan meteen aan de slag. Niet alleen de achterstanden op het gebied van erfgoed zijn onlangs opnieuw geïnventariseerd, ook voor de tekorten in de kunstensector zijn overzichten gemaakt. Bovendien hebben de Federatie Cultuur, FNV KIEM, de Federatie van Kunstenaarsverenigingen en Kunsten '92 zich verenigd in De Cultuurformatie om op korte termijn te komen met een gedegen advies aan de samenstellers van het nieuwe regeerakkoord, om te zorgen dat bij de formatie van een nieuw kabinet inhoud en financiële betekenis wordt toegekend aan de versterking van de culturele sector en de publieke omroep.

Wellicht heeft de kunstsector een probleem, maar diezelfde sector doet er vervolgens wel alles aan om dat probleem op te lossen door middel van reflectie, gedegen onderzoek en het aangaan van een open dialoog met mensen die soms lijnrecht - en soms vanuit een ander perspectief of belang - tegenover hen staan.

MIDDELMATIGHEID WORDT AAN GEEN DICHTER TOEGESTAAN*

Stevijn van Heusden

Aanbevelingen oud-voorzitter Kunsten'92 voor de komende periode (april 2006).

Tijdgeest

De tijdgeest produceert van alles en dus ook cultuuropvattingen. En dat hebben kunstenaars en kunstbedrijven de laatste jaren gemerkt. In rap tempo werd hun status gereduceerd tot die van hand-op-houders en behoudende, conservatief achteruitstrevende zeurpieten. Een paar jaar geleden schreef de voormalige staatssecretaris van Cultuur, Rick van der Ploeg, dat het 'zeer goed mogelijk is dat de smaakkeurmeesters en de culturele sector het onheil van het populisme voor een deel over zichzelf hebben afgeroepen'. Van der Ploeg sprak over kunst in sociologische en economische termen. Kunst als zuiver sociaal verschijnsel en het kunstwerk louter als product van beleving. De samenleving veranderde en dus ook de kunst. Alsof dat iets nieuws was. Kunstenaars, kunstbedrijven en kunstinstellingen gaven en geven zich vrijwel zonder uitzondering voortdurend rekenschap van ontwikkelingen in de kunst, de maatschappij, de veranderende relatie daartussen en van invloeden die uitgaan van bijvoorbeeld welvaart of technologie.

Veel van de cultuuropvattingen van de laatste jaren lijken geïnspireerd, gedreven, door wantrouwen. Wantrouwen jegens kunstenaars, die immers steeds maximale vrijheid opeisen om hun werk te kunnen doen, en wantrouwen jegens de 'kunstelite', ook wel aangeduid als snobs die de kunst gebruiken om zichzelf van het gewone volk af te schermen. Kunst is tenslotte van iedereen, iedereen kan het en zeker iedereen kan het beoordelen.

Hoe reageerde de kunstwereld en in het bijzonder de 'kunstelite' hierop? Volgens de hooggeleerde Beunders als volgt: 'De elite trekt zich schamperend en tierend terug in de steeds kleiner wordende enclave van morele en culturele superioriteit. Hiermee wordt het vermoeden bewezen dat de revolutionairen van '68 het 'volk' nooit vergeven hebben dat het toen niet naar hen luisterde.' Afgezien van de curieuze bewijsvoering, is hetgeen Beunders verwoordt wat veel politici en veel burgers, dachten en denken.

Wie zich in de kunstwereld aangesproken voelde, reageerde vooral op het uitgesproken wantrouwen, op het gemak waarmee men werd afgedaan als gefrustreerde uitvreter.

Dat is op zich begrijpelijk. Maar niet erg verstandig. De invloed van de door de tijdgeest gebaarde populistische cultuuropvattingen mag vooral niet worden onderschat. Het is verstandiger om het inhoudelijk te benaderen, analyses te maken en grond daarvan commentaar te leveren.

Kunstenaars, kunstbedrijven en culturele instellingen moeten het voortouw nemen. Zij kunnen en moeten –vooral met hun werk- aantonen dat door kunst te zien als louter sociologisch en economisch verschijnsel, het paard achter de wagen wordt gespannen.

Want '...het paard hoort voorop te gaan, als het sterk genoeg is volgt de wagen vanzelf', schrijft Cornel Bierens.

Terugblik

In de tweede helft van de jaren zeventig kreeg de economie zware klappen te incasseren. Klappen die tot diep in de jaren tachtig doorwerkten en grootschalige bezuinigingen onvermijdelijk maakten. Daarbij kwam ook de subsidiëring van kunst onder vuur te liggen. De kunstwereld vond dat niet vanzelfsprekend. Kunstenaars en kunstinstellingen beleden nog veelal het adagium van autonomie in eigen kring en de politiek moest zich dus niet met hen bemoeien. Tegelijkertijd was er bij sommige gevestigde instellingen sprake van kwaliteitsverlies, slechte bedrijfsvoering en afnemende publieke belangstelling. En dat terwijl nieuwe cohorten jonge kunstenaars met nieuwe ideeën en andere manieren van werken, aan de deur klopten.

Het structurele subsidiegeld voor de kunsten ging vooral naar de grote en gevestigde podiumkunst instellingen en voor het nieuwe en avontuurlijke was er projectgeld. Voor beeldende kunst waren er beperkte budgetten, het meeste geld zat in de BKR (en bij Sociale Zaken), en voor film of letteren was het ook bepaald geen vetpot. Voor vormgeving en architectuur was er al helemaal geen ruimte.

Doordringen in het structureel gesubsidieerde circuit was vrijwel uitgesloten.

Er moest wat gebeuren.

In tegenstelling tot wat de opvatting van de huidige staatssecretaris van cultuur is, werd toen gedacht dat het van groot belang was wanneer de politiek, als representant van de samenleving, zich meer en niet minder betrokken zou voelen bij de kunsten en de subsidiëring ervan. En vooral ook wezenlijker. De kunsten niet als deftig bolwerk of als speeltuin, maar als *driving force* van een samenleving in beweging.

Om het beschikbare geld beter te kunnen inzetten werd in de jaren tachtig een beleidssystematiek ontwikkeld die in de wandeling 'kunstenplan' is gaan heten. Dat kunstenplan zou enerzijds continuïteit moeten verschaffen voor wat goed was en om eventueel nog beter te worden, en anderzijds ruimte moeten scheppen voor nieuwe initiatieven. De ontwikkelingen van de kunst zouden op de voet moeten

worden gevolgd en de rolverdeling tussen de verschillende partijen duidelijk gedefinieerd. Kunstenaars maken kunst, de politiek schept de voorwaarden en stelt de bandbreedte vast op grond waarvan en voor hoeveel de overheid daar geld in wil investeren en tenslotte wordt het beschikbare subsidie ingezet daar waar het volgens de onafhankelijk adviseur (de Raad voor de Kunst en later Cultuur) op grond van kwaliteit en betekenis het culturele belang het beste dient.

Er werd, tegelijkertijd, gestreefd naar een breder maatschappelijk draagvlak, naar meer kwaliteit en meer geschakeerdheid en naar het zakelijker functioneren van de kunstsector. Door alle partijen te verplichten zich te expliciteren, zou het (beleids)proces aan transparantie winnen en het maatschappelijk draagvlak worden vergroot. Om meer kwaliteit en meer geschakeerdheid te realiseren moest worden bevorderd dat alleen kwaliteit, al dan niet langdurig bewezen, dus ook nieuwe of potentiële kwaliteit, voor subsidie in aanmerking kwam. Wanneer het artistiek op was kreeg je ook geen subsidie meer en artistiek kwalitatieve nieuwe initiatieven juist wel.

Van meet af aan werd bij het Kunstenplan een A en een B categorie gehanteerd. A was structureel subsidie tenzij en B was vier jaar subsidie tenzij. A waren dan de grote instellingen zoals het Concertgebouworkest of de Nederlandse Opera. Aan het systeem voor meerjarige subsidiëring werd (verdere) fondsvorming verbonden. Voor incidentele en individuele subsidies kwamen er de fondsen voor de podiumkunsten, de beeldende kunst etc.

Het zakelijker functioneren ging in eerste instantie over het door de subsidiënt scheppen van voorwaarden waardoor de gesubsidieerden zakelijker zouden kunnen opereren. Daartoe werd met de meerjarige beleidscyclus ook meerjarige budgettering ingevoerd. Daarmee konden de instellingen veel zakelijker, want over meerdere jaren, werken. Bovendien werd het niet alleen mogelijk om sponsorgeld te genereren, men mocht het ook houden. Nu klinkt het ongelofelijk, maar vijftig jaar geleden werd sponsoring van kunst als *not done* beschouwd: het zou de vrijheid van de kunst maar aantasten. Budgettering betekende dat men exogeen van de overheid geld mocht genereren en gebruiken, maar ook dat men niet tussentijds aan hoefde te komen om een tekort gedekt te krijgen. Het zakelijker functioneren zou ook zeker bijdragen tot een betere maatschappelijk acceptatie.

Inmiddels richten de pijlen zich vooral op de beleidssystematiek. Die zou de oorzaak zijn van vrijwel alle ellende. Het is heel Nederlands om het systeem de schuld te geven. Op zich ook wel begrijpelijk. Niet wij hebben iets fout gedaan, maar 'ze' of 'het'. Er bestaat dus ook in verband met het kunst- en cultuurbeleid de neiging om het systeem te veranderen zonder dat voldoende is gekeken naar hoe de verschillende partijen hun rol hebben gespeeld. Wat er, naar mijn oordeel, vooral is misgegaan de afgelopen jaren, is dat de politiek – bewindspersonen en Tweede Kamer - op de stoel is gaan zitten van de Raad voor Cultuur en omgekeerd. Zo derailleert het systeem.

De huidige plannen

De 'cultuurnotasystematiek' moet worden herijkt, vindt staatssecretaris Van der Laan. Er moeten antwoorden komen op de vele vragen die deze systematiek de laatste jaren heeft opgeroepen, zoals de vraag om meer flexibiliteit, minder bureaucratie, minder lobby en betere afstemming tussen rijk en regio.

In wat de staatssecretaris tot nu toe heeft gezegd en geschreven mist een analyse van de problemen die ontstaan zijn bij de voorbereiding en behandeling van de cultuurnota. Welke fouten zitten er in het systeem, welke in de uitvoering, wat is de invloed van de bezuinigingen geweest? Wat vindt de staatssecretaris van de oorspronkelijke uitgangspunten en doelstellingen van de cultuurnotasystematiek en wat is haar inhoudelijke visie op het culturele leven in Nederland? Hoe vertaalt zich haar standpunt dat kunstbedrijven en kunstenaars ondernemender moeten worden en minder subsidieafhankelijk? Welke rol speelt het oordeel over de artistieke kwaliteit in de toekomst en wat is de positie van de Raad voor Cultuur?

Bij het ontbreken van enig verband tussen deze vragen en de antwoorden van de staatssecretaris, doemt de vraag op of er niet meer problemen zullen ontstaan dan er worden opgelost. Hopelijk zal de Tweede Kamer bij de behandeling van de voorstellen van Van der Laan de voorwaarden voor een bloeiend kunst- en cultureel leven in Nederland centraal stellen, zodat er tenminste een kader is waaraan de voornemens van de staatssecretaris kunnen worden getoetst.

Een grote kracht van de kunsten in Nederland is altijd haar geschakeerdheid geweest, zowel in artistiek opzicht als waar het gaat om groot en klein of om traditie en vernieuwing. Voor de ontwikkeling van de kunsten is de samenhang tussen grote en kleine instellingen en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen steeds van groot belang geweest. Het 'kunstenplan' is ooit ontwikkeld om deze karaktertrek te versterken en daarmee een bloeiend kunst- en cultureel leven te bevorderen. Het belang van die samenhang en het openhouden van verbindingen tussen verschillende kunstvormen en -instellingen heeft tot nu toe steeds centraal gestaan bij discussies over het subsidiesysteem. Het lijkt erop dat de staatssecretaris verbindingen los wil laten.

Door 'verschil te maken' tussen groot en klein op grond van budgettaire omvang en niet het culturele belang te wegen, wordt de bijl aan de wortel van het culturele bestel in Nederland gelegd. Er vindt, zonder dat daar enige argumentatie aan ten grondslag ligt, een herverdeling plaats van taken en posities die de positie van de Raad voor Cultuur ondermijnt en die een groot deel van het kunstleven,

voor zover niet behorend tot een bestel of die geen onderwerp van de cultuurnota mogen zijn, zullen marginaliseren. Men dempt de put met het kalf.

Frontaal daar tegenover staat een zeer forse versterking van de rol van de rijksoverheid. Waar de overheid voor wat betreft de kunsten voorwaardenscheppend was, lijkt zij nu bepalend te willen worden. De nieuwe sectorinstituten en de versterkte fondsen zijn daartoe instrumenten. Kennelijk moet door het versterken van de bureaucratie de sector ondernemender worden en minder subsidieafhankelijk.

Van de kant van de kunstsector en in het bijzonder door Kunsten '92 is er steeds gepleit voor flexibilisering van de cultuurnotasystematiek op inhoudelijke gronden en met een centrale, onafhankelijke rol voor de Raad voor Cultuur. De Raad moet kunnen waken over de artistieke en beleidsinhoudelijke samenhang tussen klein en groot en traditie en vernieuwing en de ruimte die nodig is voor nieuwe ontwikkelingen. In Van der Laan's nota *Verschil Maken* raakt de centrale rol van de Raad voor Cultuur zoek. Het cultuurbestel wordt uiteen getrokken en de staatssecretaris gaat de culturele infrastructuur 'aansturen' op niet inhoudelijke gronden. Het plaatsen van grote delen van vooral de podiumkunsten buiten de cultuurnota, zonder dat wordt aangegeven op welke gronden dat geschiedt, met daarvoor in de plaats of internationale visitatie of een versterkte rol van de fondsen levert geen geschakeerdheid in samenhang op maar versplintering. Datzelfde lijkt ook te gelden voor de relatie tussen de verschillende overheden.

In tegenstelling tot hetgeen de staatssecretaris ooit in haar *state of the union* aankondigde, namelijk om producerende instellingen zo min mogelijk beleid op te leggen en zoveel mogelijk ruimte te bieden (in voorwaardenscheppende zin), neemt de invloed van de rijksoverheid toe, groeit de bureaucratie en wordt de bewegingsvrijheid van de kunstinstellingen ingeperkt.

Er valt dan ook niet te verwachten dat de nu voorgestelde wijzigingen zullen bijdragen aan het oplossen van de problemen die er wel degelijk zijn, maar er veeleer toe zullen leiden dat deze worden vergroot. De onrijpe en onsamenhangende voorstellen van deze staatssecretaris moeten worden vervangen door op inhoudelijke analyse gebaseerde werkelijke oplossingen die uitgaan van de kracht van het culturele bestel in Nederland, ook in termen van cultural governance en van vruchtbare verhoudingen tussen de verschillende overheden, in plaats van het uit elkaar spelen van wat bij elkaar hoort.

Vooruitblik

Wat te doen? Een paar actiepunten voor de komende tijd:

1. Er moet inzicht komen in de feitelijke ontwikkeling van de subsidies voor kunst sinds ongeveer 1980. Medio jaren tachtig is er voor het kunstbeleid geld bijgekomen maar dat ging af van wat Sociale Zaken had voor de BKR. Er is tenslotte per saldo meer overgeheveld dan de BKR kostte, maar ook weer geen enorm grote bedragen. Verder heeft de podiumkunstenoperatie van eerste helft jaren tachtig het budget op rijksniveau uitgebreid maar wel ten koste van dat van de lagere overheden. Sinds medio jaren negentig is er geld bij gekomen. Maar vooral incidenteel en als doelsubsidies. Er moet daarbij worden uitgesplitst wat kunstbeleid is en overig cultuur (of onderwijs). Voor de huidige discussie moet duidelijk worden wat op dit moment het structurele budget voor de kunsten is.

Als de bovenstaande vragen zijn beantwoord, dan kan bijvoorbeeld worden vastgesteld of de stelling dat er met heel veel meer subsidiegeld heel veel meer productie is gecreëerd voor een afnemend publiek, wel juist is.

2. Het is wenselijk om de effecten van het beleid van Van der Laan ook in geld te vertalen. In lijn met wat Kunsten '92 en anderen in de zomer van 2004 hebben laten zien.

3. Er moet naar worden gestreefd dat een minister de portefeuille cultuur beheert. Dat in 1994 er een staatssecretaris voor cultuur kwam, had personele redenen en geen cultuurpolitieke. De regering moet zich weer verantwoordelijk weten voor een bloeiend cultureel leven, ook omdat voor de samenleving van belang is, de maatschappelijke cohesie bevordert, omdat een beschaafd land dat nu eenmaal doet om beschaafd te zijn en te blijven, omdat er economische voordelen aanzitten en omdat vanwege de globalisering en het ontstaan van een netwerksamenleving de behoefte aan lokale en nationale profilering toeneemt. En dat vereist een bewindspersoon met een stevige positie in het kabinet.

4. Tot het geheel van het kunst- en cultuurbeleid behoren natuurlijk ook de media en in het bijzonder de publieke omroep. Tussen dat gebied en de zogenaamde creatieve industrie is ook een duidelijk verband. Er is geen bloeiend Dutch design zonder bloeiend kunstleven. En hoewel wij elkaar al geruime tijd de put in trachten te praten (er is teveel - productie -, er is te weinig - kwaliteit -, men is te lui en subsidieverslaafd en ga maar door) gebeurt er in Nederland en door Nederlandse kunstenaars en kunstinstellingen nog heel veel waar het buitenland met bewondering naar kijkt. Maar zou dat echt veel minder worden, dan zal het (negatieve) effect op de creatieve industrie niet uitblijven. Dus ook daarom investeren in kunst.

- 5.** Marktwerking is zelfs wanneer er een markt is, niet altijd wenselijk. Althans niet vanuit het oogpunt van de verantwoordelijke overheid. Met het opengooien van de taximarkt zijn de taxi's alleen maar duurder geworden en de liberalisering van gas en licht heeft geen lagere rekeningen opgeleverd. Dus: definieer wat dan de markt voor de kunsten is of zou moeten zijn (de maatschappelijke en politieke wenselijkheid) en ontwikkel van daaruit het beleid.
- 6.** Beleidssystematiek/cultuurnota. In elk geval kwaliteit als leidend principe. Niet de omvang van een kunstbedrijf of de hoeveelheid subsidie kan maatgevend zijn, alleen de culturele betekenis die iets heeft of de gereede verwachting dat die er komt. De fondsen zijn de laatste jaren steeds verder uitgebouwd en zouden terug moeten naar waar ze voor waren: incidentele en individuele subsidies. Voor tijdelijke hulp, experimenten, reisbeurzen, dat soort dingen. Beleidsmatig is er dan ook een veel beter onderscheid te maken tussen het meerjarig beleid (kunstenplan) en de incidentele subsidies. Tegelijkertijd wordt de samenhang duidelijker: de bewegingen bij de fondsen en bij de meerjarige subsidies worden geëvalueerd zijn wederzijds van invloed.
- 7.** Steden zijn de broedplaatsen van cultuur. De kwaliteit en betekenis van kunstuitingen en kunstinstellingen zijn bepalend voor de culturele infrastructuur. Samenhang tussen landelijk en lokaal kunst- en cultuurbeleid is dan ook noodzakelijk. In de afgelopen jaren is er een groot bureaucratisch bestel ontstaan waar de werkelijke, culturele, belangen en verantwoordelijkheden door worden verduisterd. Er moeten nieuwe wegen worden gezocht om zonder bureaucratische *overkill* tot de noodzakelijke samenwerking op cultureel gebied tussen de lokale en landelijke overheid te komen. Een commissie van landelijke en lokale (ex)bestuurders zou daartoe een plan kunnen ontwikkelen.
- 8.** Doelsubsidies zoveel mogelijk afschaffen. Daar komt in hoge mate het beeld vandaan dat de kunstwereld opportunistisch graait. Dank je de koekkoek. De overheid die met potjes werkt vraagt daar om. Dat sluit natuurlijk niet uit dat tijdelijk iets extra impulsen krijgt. Waarbij steeds moet gelden dat wat gevraagd wordt ook reëel te doen is. Ik noem maar wat: 50% musici van Marokkaanse en Turkse afkomst in het Concertgebouworkest binnen vier jaar valt daar buiten.
- 9.** Culturele diversiteit. Integraal onderdeel van het beleid. Op alle terreinen. Onderwijs, werk, media, sport, welzijn en ook cultuur. Vooral veel kunst op school, uitwisseling van culturele achtergronden.
- 10.** Kunsteducatie. Vrij rampzalig is dat de infrastructuur die Nederland kende op het gebied van de amateurkunst gedeeltelijk is verdwenen. De teloorgang van veel muziekscholen is daarvan een voorbeeld. Op termijn is dat van grote invloed op het muziekleven en het cultureel leven in zijn totaal. Wanneer de belangstelling voor 'klassieke' muziek afneemt, ligt daar (ook) dit soort bestuurlijke en politieke verwaarlozing aan ten grondslag.
- 11.** Tenslotte: investeren in goed kunstonderwijs. En dat in samenhang met overig hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderwijs (gedifferentieerde leerwegen). Wil Nederland op termijn zijn culturele positie, landelijk en internationaal handhaven, dan is dat een absolute noodzaak.

*

De titel van dit artikel is ontleend aan Horatius' *Dichtkunst*.

LEDEN KUNSTEN '92 (per 31-12-2006) Academie Minerva (Hanzehogeschool, Faculteit der Kunsten), Akademie voor Kunst en Vormgeving 's-Hertogenbosch, AKI -Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Alex d'Electricque, Almeerse Theaters, Amsterdam Sinfonietta, Amsterdamse Bach Solisten, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Amsterdams Uit Buro, Anoukvandijk dc, ARCAM, ArchiNed, Armando Museum, ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Arti et Amicitiae, ASKO Ensemble, Associatie van Theaterinitiatieven, Associatie van Nederlandse Filmtheaters, Ateliers 63, 't Barre Land, Berlage Instituut, BIM, Bimhuis (Stichting Jazz in Amsterdam), Bodytorium, Buitenkunst, C, Omroep voor Kunst en Cultuur, Calefax Rietkwintet, Camerata Trajectina, Cappella Amsterdam, Cello Octet Conjunto Iberico, Centraal Museum, Centrale Discotheek Rotterdam Centrum Beeldende Kunst Emmen, Centrum Electronische Muziek, Chabot Museum, Chassé Theater Cinemien, Cinekid Amsterdam, Circomundo, Combattimento Consort Amsterdam, Componisten '96 Conny Janssen Danst, Conservatorium van Amsterdam, Contactorgaan van Nederlandse Orkesten, CO-OP Eindhoven Cosmic, CREA, Crossing Border Festival, Cultuurnetwerk Nederland, Dance Works Rotterdam, Dansers Studio, Dansateliers, Dansgroep Krisztina de Châtel, Danstheater AYA, Danswerkplaats Amsterdam, DasArts, De Acteursschool, De Appel, De Balie, De Doelen, De Ereprijs, De Kleine Komedie, De Kunstconnectie, De La Mar Poppentheater, De Nederlandse Bachvereniging, De Nederlandse Opera, De Nieuw Amsterdam, De Nieuwe Kerk, De Paardenkathedraal, De Rode Hoed, De Stille, De Theatercompagnie, De Veenfabriek, De Vrije Academie, De Wassen Neus, De Wetten van Kepler, De Ijsbreker, Delta Ensemble, Directie Overleg Dansgezelschappen, Dogtroep, Dr. Anton Philipszaal, Dutch Jazz Connection, Ebony Band, El Hizira - Centrum voor Arabische Kunst & Cultuur, ELS Inc. EM-Cultuur, Ensemble Insonnio, Europese Stichting Joris Ivens, Federatie Filmbelangen, Felix Meritis, Filmtheater 't Hoogt, Firma Rieks Swarte, Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, Fonds voor de Letteren, Fonds voor de Amateur- en Podiumkunsten, Fonds voor de Scheppende Toonkunst, Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing, Fontys Hogescholen Kunsten, Fotografen Federatie, Fra Fra Sound/ Fra Fra Big Band, Frascati, F.T.S. Tryater, Gasthuis - werkplaats & theater, Gaudeamus, Gemeentearchief Amsterdam, Gemeentemusea Arnhem, Genootschap van Nederlandse Componisten, Grachtenfestival, Grand Theatre Groningen, Golden Palace, Groningen Dansstad, Groninger Museum, Growing up in Public, GVR, Haags Centrum voor Actuele Kunst, Haags Gemeentemuseum, Handtheater, Hans Hof Ensemble, Henneman Strijkkwartet / Tentet & Ab Baars Trio, Het Amsterdams Fonds voor de Kunst, Het Brabants Orkest, Het Concertgebouw, Het Filaal, Het Gelders Orkest, Het Internationaal Danstheater, Het Maurits Binger Instituut, Het Mauritshuis, Het Mondriaan Kwartet, Het Muziektheater, Het Nationale Ballet, Het Nationale Toneel, Het Rijksmuseum, Het Syndicaat, Het Toneelgezelschap Beumer en Drost, Het Veem Theater, Het Zuidelijk Toneel, Historisch Museum Rotterdam, Hogeschool Maastricht, Hogeschool Rotterdam / Willem de Kooning Academie, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Holland Dance Festival, Holland Festival, Holland Symfonia, Hotel Modern, Huis aan de Amstel, Huis van Bourgondië, ICP Orkest, International Documentary Filmfestival Amsterdam, International Film Festival Rotterdam, Ins Blau, Introdans, Jan van Eyck Akademie, Jazz Orchestra of the Concertgebouw, Jeugdorkest Nederland, Jeugdtheater Amsterdam/ de Krakeling, Jeugdtheatergroep Burrp, Jeugdtheatergroep Dox, Jeugdtheaterschool Zuid-Holland, Jongeren theater 020, Joods Historisch Museum, Keesen & Co, KIK Productions, Koor Nieuwe Muziek, Koninklijk Conservatorium, Koninklijk Concertgebouworkest, Koninklijk Theater Carré, Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag, Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaarsvereniging, Koninklijke Schouwburg Den Haag, Koninklijke Vereniging van het Boekenvak, Kontrans, Koorenhuis centrum voor kunst en cultuur, Korzo Theater, Kröller Müller Museum, Kunst en Cultuur Drenthe, Kunst en Cultuur Noord-Holland, Kunst en Cultuur Pensioen en Verzekering, Kunstgebouw, Kunsthal, Kunstkanaal, Landelijk Centrum Amateurdans (LCA), Leo Smit Stichting, Likeminds, Limburgs Symphonieorkest, Los Bewegingstheaterwerkplaats, Lucent Danstheater, LUX Nijmegen, Luxor Theater, Maarten Altena Ensemble, Maastrichts Theaterensemble Het Vervolg, Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, Made in da Shade, Makadam Theater, Maritiem Museum Rotterdam, Materiaalfonds voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Mediamatic, Mondriaan Stichting, Mug met de gouden tand, Museum Catharijneconvent, Museum de Paviljoens, Museum het Kruihuis, Museum Jan Cunen, Museum Slot Loevestein, Museum Suriname, Museum Waterland, Muzenis, Muziekcentrum van de Omroep (MCO), Muziekcentrum Frits Philips, Muziekcentrum Vredenburg, MuziekGroep Nederland, Muzieklab Brabant, Muziekschool Amsterdam, Muziekschool Waterland, Muziektheater Festival, Nationaal Jeugd Orkest, Nationaal Pop Instituut, Nationale Reisopera, Nederlands Architectuur Instituut, Nederlands Blazers Ensemble, Nederlands Danstheater, Nederlands Filmmuseum, Nederlands Film Festival, Nederlands Fonds voor de Film, Nederlands Instituut voor de Animatiefilm, Nederlands Instituut voor Filmeducatie Nederlands Jazz Archief, Nederlands Kamerkoor, Nederlands Literair Productie -en Vertalingsfonds, Nederlands Muziek Instituut, Nederlands Philharmonisch Orkest, Nederlandse Vakgroep Keramisten, Netwerk CS, Nexus Instituut, Nieuw Ensemble, Nieuwe Muziek Zeeland, Nieuwint Music Productions, Noord Nederlands Toneel, Noorderzon Festival, NTB, NVS, Opera Studio Nederland, Opera Zuid, Orgacom, Organisatie Oude Muziek, Orkater, Orkest De Volharding, Orkest van de Achttiende Eeuw, Orkest van het Oosten, Overstekend Wild, Paradiso, Passionate, Perdu, Proma/Rumbatà, Persmuseum, Platform voor Amateurkunst, Poetry International, Projectbureau Konings Kunst, Rabotheater Hengelo, Raduga-Ensemble, Raras Budaya, RASA wereldculturencentrum, Raz/Hans Tuerlings, Ricciotti Ensemble, Rotterdam Festivals, Rotterdams Philharmonisch Orkest, Rotterdams Wijktheater, Rotterdamse Kunststichting, Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Sandberg Gallery, Sandberg Instituut, Scapino Rotterdam, Scheepvaartmuseum, Schönberg Ensemble, Schönberg Kwartet, School of Performing Artsn / Prins Claus Conservatorium Schreeuw, Slagwerkgroep Den Haag, Société Gavignière Splendor, Springdance Festival, Stadsschouwburg Amsterdam, Stadsschouwburg Nijmegen en Concertgebouw 'De Vereeniging', Stadsschouwburg Rotterdam, Stadsschouwburg Utrecht, Stedelijk Museum Amsterdam, Stedelijk Museum De Lakenhal, Stedelijk Van Abbemuseum, STEIM, Stella Den Haag, Stichting 20ste-eeuwse Lied, Stichting Actuele Muziek Brabant (STAMB), Stichting Amsterdams Kamermuziekcentrum De Suite, Stichting Architectuur Lokaal, Stichting Artes, Stichting Babastiki, Stichting Beeldende Amateurkunst, Stichting Bestuurlijke Diversiteit, Stichting Date, Stichting dOek, Stichting European Nederland, Stichting Fotografie Noorderlicht, Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA), Stichting Internationale Concerten en Werkgroepen, Stichting Intro, Stichting Jam, Stichting Kultuur, Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR), Stichting Lezen, Stichting Internationale Concerten en Werkgroepen, Stichting Stadsschouwburg en Philharmonisch Haarlem, Stichting Strijkkwartetten Nederland, Stichting Unisono, Stichting Vrouw en Muziek, Stichting WMC Kerkrade, Stichting Yo!, Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties, Stimuleringsfonds voor Architectuur, STIP-Producties, STOA, Stroom HCBK, Studio's Onafhankelijk Toneel, STUT Theater, Submarinechannel, SVP-Kunst, Tamar-Muziektheater, Teylers Museum The Amsterdam Baroque Orchestra, The Amsterdam Summer University, The CODA Consultancy, The Pighting/ The Lunatics, Theater aan het Spui, Theater Artemis, Theater Benjamin, Theater De Citadel, Theater De Engelenbak, Theater EA Theater Gnaffel, Theater Instituut Nederland, Theater Kikker Theater Lantaren/Venster, Theaterbureau Slot, Theaterbureau Zimihc, Theatercombinatie Bellevue/Nieuwe de la Mar, Theaterfestival Boulevard, Theatergroep Carver, Theatergroep Delta, Theatergroep Drie Ons, Theatergroep Sover Nuver, Theatergroep Vis à Vis, Theaterproductie Rotterdam/RO-Theater, Theaters Diligentia & PePijn, Theaterwerkplaats Generale Oost, Theater Zeebelt, Toneelgroep Amsterdam, Toneelacademie Maastricht, Toneelgroep Oostpool, Toneelschuur Producties, Totaal/de Kazerne, Terschellings Oerol, Uit in Vlissingen, Utrechts Centrum voor de Kunsten, V2, Van Gogh Museum, Vereniging Haagse Kunstkring, Vereniging Muziekscholen Overleg Noord-Holland, Vereniging Nederlandse Muziek Ensembles, Vereniging Nederlandse Poppodia, Vereniging Schrijvers en Vertalers, Vereniging van Openbare Bibliotheken (NBLG), Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, VERES, Verkadefabriek, Virtueel Platform, VIVID Vormgeving, VPRO, Waag Society, Walter Maas Huis, Warner en Consorten, Westergasfabriek B.V., Willem Breuker Collectief, Wintertuin, Witte de With, Xenakis Ensemble, Zeeland Nazomer Festival, 't Zeteltje.